

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Finantsarvestuse õppetool

Tatiana Popova

**INSTITUTIONAALNE LÄHENEMINE ETTEVÕTTE
SOTSIAALSE VASTUTUSE KONTSEPTSIOONI
RAKENDAMISELE EESTIS**

Magistritöö

Juhendaja: dotsent Natalja Gurvitš

Tallinn 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Tatiana Popova

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 122115TARMM

Üliõpilase e-posti aadress: tatiana.popova.v@gmail.com

Juhendaja dotsent Natalja Gurvitš:

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

TÖÖS KASUTATAVAD LÜHENDID	4
ABSTRAKT	5
SISSEJUHATUS	6
1. ETTEVÖTTE SOTSIAALSE VASTUTUSE KONTSEPTSIOON, VALDKONNA PEAMISED TEOORIAD JA SELLE PÕHIMÕTTE RAKENDAMISE VAJALIKKUS	10
1.1. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse mõiste tekkest ja defineerimisest	10
1.2. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse valdkonna põhikontseptsioonid ja teooriad.....	15
1.2.1. Tulemuste kolmikmõõtme süsteem	15
1.2.2. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse püramiid	19
1.2.3. Huvigruppide teooria	21
1.3. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse olulisus: poolt- ja vastuargumendid	23
1.4. Institutsionaalne lähenemine: teooria ja mõisted.....	26
2. ETTEVÖTTE SOTSIAALNE VASTUTUS EESTIS JA EESTI ÄRISÜSTEEM	29
2.1. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse ajalugu Eestis	29
2.2. Jätkusuutliku arengu edendamine riigi tasandil.....	33
2.2.1. Säästva arengu käsitlemine Eesti Vabariigi seadustes.....	33
2.2.2. Eesti ettevõtluspoliitika ja vastutustundliku ettevõtluse tegevuskava 2012–2014	34
2.2.3. Haridus ettevõtte sotsiaalse vastutuse valdkonnas	36
2.3. Eesti säästva arengu valdkonna uuringud ja ettevõtte sotsiaalse vastutuse vajalikkus Eestis.....	38
2.4. Eesti poliitiline ja sotsiaalmajanduslik keskkond	40

2.4.1. Poliitiline süsteem.....	41
2.4.2. Finantsüsteem.....	42
2.4.3. Kultuuriline süsteem.....	43
2.4.4. Haridussüsteem.....	46
3. UURINGU METOODIKA, TULEMUSED, JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD.....	48
3.1. Metoodika.....	48
3.1.1. Kasutatav meetod ja andmete kogumine.....	48
3.1.2. Uuringu struktuur ja vajalike tegevuste järjestus.....	49
3.1.3. Valimi kirjeldus.....	50
3.2. Tulemused.....	51
3.2.1. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruandlus.....	51
3.2.2. Huvigruppidega arvestamine.....	55
3.2.3. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse valdkonnad.....	57
3.2.4. Korporatiivne kodanik ja ettevõtte sotsiaalse vastutuse maksumus.....	60
3.3. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruandlus: Eesti Vabariik <i>versus</i> Vene Föderatsioon....	61
3.4. Uuringu kitsaskohad ja piirangud ning tulevaste uuringute vajalikkus.....	63
3.5. Järeldused ja ettepanekud.....	64
KOKKUVÕTE.....	68
SUMMARY.....	73
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	77
LISAD.....	86
Lisa 1. Ametiühingute keskliidu liikmete arv.....	86
Lisa 2. Turukapitalisatsiooni arvutamine.....	87
Lisa 3. Hofstede kultuuridimensioonide hinnangud Eestis, Venemaal ja Rootsis (maksimum 100 punkti).....	88

TÖÖS KASUTATAVAD LÜHENDID

EBS – Estonian Business School

EFT – ettevõtte finantsiline tulemuslikkus

EL – Euroopa Liit

ESV – ettevõtte sotsiaalne vastutus

GRI (*Global Reporting Initiative*) – Globaalne Aruandlusalgatus

ILO (*International Labour Organization*) – Rahvusvaheline Tööorganisatsioon

ISO (*International Organization for Standardization*) – Rahvusvaheline Standardiorganisatsioon

MTÜ – mittetulundusühing

NSV – Nõukogude Sotsialistlik Vabariik

OECD (*Organization for Economic Co-operation and Development*) – Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon

SEI – Säästva Eesti Instituut

SKP – sisemajanduse koguprodukt

TMK – tulemuste kolmikmõõde

TLÜ – Tallinna Ülikool

TTÜ – Tallinna Tehnikaülikool

TÜ – Tartu Ülikool

VE – vastutustundlik ettevõtlus

VEF – Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum

VKE – väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted

VVO – valitsusvälised organisatsioonid

ÜRO – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

ABSTRAKT

Töö pealkiri on: Institutsionaalne lähenemine ettevõtte sotsiaalse vastutuse kontseptsiooni rakendamisele Eestis.

Hoolimata sellest, et ettevõtte sotsiaalse vastutuse (edaspidi ESV) kontseptsioon pälvib maailmas aina rohkem tähelepanu, ei ole selle rakendamise ulatust Eestis veel põhjalikult uuritud. Käesoleva töö peamine eesmärk on välja selgitada, kas Eesti suurematel ettevõtetel on tavaks esitada informatsiooni oma sotsiaalse vastutuse kohta. Selle kõrval on siht kindlaks teha, kuidas riigi poliitiline, kultuuriline, haridus- ja finantssüsteem koos eri institutsioonidega mõjutavad sotsiaalse vastutuse rakendamist ja sellest aruandlust Eestis. Alleesmärgid on hinnata ESV definitsioone, leida nende sarnasusi ja erinevusi ning välja pakkuda uus, mis hõlmaks peamisi seisukohti; samuti saada terviklik pilt sotsiaalse vastutuse võrgustikust Eestis. Peaesmärgi saavutamiseks toetub autor riigisisese ärisüsteemi (ingl *national business system*) lähenemisele, mida käsitatakse kui institutsionaalse teooria raamistikku. Aruannete ja veebilehtede analüüsi najal teeb autor kindlaks, kui suur osa Eesti suurematest ettevõtetest avaldab informatsiooni ja aruandeid oma sotsiaalse vastutuse kohta; kes on peamised huvigrupid, keda Eesti ettevõtted oma tegevusse ja strateegiasse kaasavad; mis valdkondi toetatakse kõige rohkem ning milliste toimingute kaudu.

Uuringust ilmneb, et riigi ajalugu, eelkõige üleminek turumajandusele ning hiljem liitumine Euroopa Liiduga on koos institutsioonide ning poliitilise ja sotsiaal-majandusliku keskkonnaga kujundanud ettevõtete sotsiaalset vastutust Eestis. Autor toob esile leitud kitsaskohad, nagu selgete mõistete puudumine ja nõrk haridus ettevõtte sotsiaalse vastutuse valdkonnas.

Võtmesõnad: ettevõtte sotsiaalne vastutus, jätkusuutlikkus, vastutustundlikkus, aruandlus, riigisisene ärisüsteem, institutsionaalne teooria, vastutustundlik ettevõtlus, Eesti.

SISSEJUHATUS

Nüüdismaailmas ei piirdu ettevõtte osa ühiskonnas ainult tööandja ja maksude maksja rolliga. Järjest enam pälvib tähelepanu ettevõtte sotsiaalse vastutuse kontseptsioon. ESV hõlmab sotsiaalseid ja keskkonnaküsimusi ning selle printsiibi rakendamisest võivad nii ettevõtte ise kui ka selle töötajad ja ühiskond tervikuna.

Ettevõtte sotsiaalse vastutuse kontseptsioonist hakati rääkima 20. sajandi teisel poolel ja teema oli eriti teravalt päevakorral 1970.–1980. aastatel. Selle põhimõtte kohaselt vastutab ettevõtte ühiskonna ja eri huvigruppide ees selle mõju eest, mis tuleneb ettevõtte tegevusest. Avaliku sektori toega peavad ettevõtted panustama jätkusuutlikku arengusse, leides tasakaalu majandusliku, sotsiaalse ja keskkonnadimensiooni vahel. Säästva arengu majanduslik aspekt puudutab firma kasumlikkust, mis on iga ettevõtte ellujäämise eeldus. Sotsiaalse vastutuse näiteks on head töötingimused, mitut liiki erisoodustused ja motivatsioonipakmed ning ühiskonna aus informeerimine. Keskkonnadimensioon on seotud loodusressursside kasutamise ja selle mõjuga ümbritsevale keskkonnale: jäätmete, saaste ja ohtlike ainete tarbimise vähendamine, keskkonnaõnnetuste ennetamine.

Ettevõtte sotsiaalset vastutust saab uurida mitmel tasandil: kas ühe konkreetse ettevõtte töötajate tasandil, terve ettevõtte või paljude ettevõtete ja huvigruppide ehk institutsioonide tasandil. Käesolevas töös pühendatakse viimasele tasandile. Institutsionaalse teooria järgi võib ühiskonna majanduslik, poliitiline, sotsiaalne ja kultuuriline keskkond määrata institutsioonide ootusi ettevõtete suhtes, mis omakorda peegelduvad selle riigi ettevõtete sotsiaalse vastutuse kontseptsiooni rakendamises. Institutsiooniks võib pidada riiki, õigussüsteemi, politseiteenistust, perekonda, avalikku arvamust, kombeid, sotsiaalseid ja erialaseid norme, kultuuri ning eetikat.

Magistritöö teema valikut ajendas uuring *An Institutional Approach to Corporate Social Responsibility in Russia*, mis tehti hindamaks institutsionaalset lähenemisviisi ettevõtete sotsiaalse vastutuse kontseptsiooni rakendamisele Vene Föderatsioonis. Siinse töö autoril tekkis huvi teha sarnase uuringu Eesti kohta. Mõlemad riigid on kuulunud Nõukogude

Liitu ning selle poliitika võiks suurel määral mõjutada ja määratleda ESV taset tänapäevases Eestis.

Magistritöö teema valikul lähtuti ka teema uudsusest. Ettevõtte sotsiaalsed vastutust Eestis ei ole nii hästi uuritud nagu teistes Euroopa Liidu (edaspidi EL) riikides. Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum (edaspidi VEF) avaldab oma veebilehel Eesti ESV-t puudutavad uuringud ning nende arv on üsna piiratud. Peale selle toetab käesoleva töö tähtsust fakt, et viimane neist uuringuist valmis aastal 2009. Sellest ajast on möödunud kuus aastat ning see on ESV jaoks pikk ajavahemik, mille jooksul on ellu viidud uusi algatusi ja käivitatud „Eesti vastutustundliku ettevõtluse tegevuskava 2012–2014“. Seetõttu võib väita, et Eesti ESV valdkonnas esinevad uurimislüngad.

Teema olulisus seisneb selles, et ESV mõistet kasutatakse ettevõtluspoliitika visiooni sõnastuses, mille järgi Eesti ettevõtlus on looduskeskkonna ja ühiskonna suhtes vastutustundlik (Eesti ettevõtluspoliitika 2007–2013 s.a., 21).

Teema aktuaalsus seisneb selles, et sotsiaalselt vastutustundlike ettevõtete arv kasvab ning on süvenenud vajadus selle valdkonna uuringute järele. Euroopas on märgatavalt suurenenud ettevõtete arv, kes avaldavad jätkusuutlikkuse aruandeid. Kui aastal 2006 avaldas neid 270 ettevõtet, siis aastal 2011 juba 850 (Corporate Social Responsibility: A New... 2011).

Samuti vajavad Eesti ettevõtted uut konkurentsieelist, kuna vana – suhteliselt madalad tootmiskulud – ei püsi enam. Reaalpalgad kasvavad iga aastaga ning tootmissisendite kallinemise tingimustes peab eeliseks saama mingi muu tegur või tekkima uus tugev külg. ESV põhimõtte rakendamine võiks olla üks võimalik eelis. Samas on Euroopa Komisjon teinud ettepaneku muuta teatud suurusega ettevõtetele ESV aruandlus kohustuslikuks (Kas jätkusuutlik... 2013). Seega ei pruugi mõnede ettevõtete jaoks ESV aruande esitamine olla mitte ainult konkurentsieelis, vaid on kohustuslik aruandluse osa. Seetõttu on oluline valmistuda muutusteks ja olla konkurentsivõimeline, pakkudes oma ESV aruandeid huvigruppidele. Teiste jaoks, keda ei puuduta EL-i vanemate riikide surve, võib ESV kontseptsiooni rakendamine saada eeliseks, tänu millele Eesti tootjatel tekib võimalus oma toodangut eksporditurul eristada konkurentide omast.

Teema kujuneb veelgi aktuaalsemaks, kuna aastal 2014 lõppes „Eesti vastutustundliku ettevõtluse tegevuskava 2012–2014“ elluviimise periood ning juba praegu saab hinnata selles valdkonnas toimunud arengut.

Teema aktuaalsusest tuleneb uurimisprobleem. EL-i tasandil on ESV väga populaarne uurimisteema, kuid Eestis ei ole ESV aruandlust ega selle ulatust piisavalt uuritud. Seega ilmneb erinevus reaalse ja soovitud olukorra vahel.

Töö peamine eesmärk on välja selgitada, kas Eesti suurematel ettevõtetel on tavaks esitada informatsiooni oma sotsiaalse vastutuse kohta. Selle kõrval on siht kindlaks teha, kuidas riigi poliitiline, kultuuriline, haridus- ja finantssüsteem koos eri institutsioonidega mõjutavad sotsiaalse vastutuse rakendamist ja sellest aruandlust Eestis. Alleesmärgid on hinnata ESV definitsioone, leida nende sarnasusi ja erinevusi ning välja pakkuda uus, mis hõlmaks peamisi seisukohti; samuti saada terviklik pilt sotsiaalse vastutuse võrgustikust Eestis.

Käesoleva töö raames otsitakse vastust järgmistele uurimisküsimustele:

1. Mis on ettevõtte sotsiaalne vastutus ja kuidas seda saab lühidalt ja kõikehõlmavalt defineerida?
2. Missugune on ettevõtte sotsiaalse vastutuse võrgustik Eestis?
3. Kui suur osa Eesti suurematest ettevõtetest avaldab informatsiooni ja/või aruande oma sotsiaalse vastutuse kohta?
4. Kes on peamised huvigrupid, keda Eesti ettevõtted oma tegevusse ja strateegiasse kaasavad?
5. Mis valdkondi toetatakse kõige rohkem ning milliste toimingute kaudu?
6. Milline on Eesti poliitiline, kultuuriline, haridus- ja finantssüsteem ning millist mõju need avaldavad ESV aruandluse tavale?

Ülaltoodud küsimustele vastamiseks ja eesmärkide saavutamiseks tuleb täita järgmised ülesanded. Esiteks, tuleb tutvuda tunnustatud organisatsioonide pakutavate ettevõtte sotsiaalse vastutuse definitsioonidega ning seejärel kombineerida neid ja saada ESV kontseptsiooni uuendatud seletus. Teiseks, tuleb anda ülevaade Eesti sotsiaalselt vastutustundliku ettevõtluse taustast ja hetkeolukorrast. Selleks uurib autor, kuidas ESV-d reguleeritakse riigi tasandil, millised valitsusasutused ja valitsusvälised organisatsioonid edendavad ESV-d, millised arengukavad ja haridusvõimalused on Eestis ESV valdkonnas olemas. Samuti tuleb analüüsida Eesti poliitilist, kultuurilist, haridus- ja finantssüsteemi mõistmaks, kuidas nende ajalugu ja hetkeseis mõjutavad sotsiaalset vastutust Eesti ettevõtete seas.

ESV kontseptsiooni ja selle rakendamise uurimisel Eestis toetub autor teemakohastele raamatutele, teaduslikele artiklitele ja juhtumianalüüsidele. Põhieesmärki saavutab autor

uuringu abil. Uuringu valimis on Eesti 50 suuremat ettevõtet. Autor kasutab kontrollnimekirja, et teha kindlaks, kui palju ettevõtteid avaldab informatsiooni ja aruandeid oma sotsiaalse vastutuse kohta, kes on peamised huvigrupid ning kuidas ettevõtte rakendavad ESV põhimõtet. Uuringu käigus töötas autor läbi Eesti 50 suurema ettevõtte aruanded ja veebilehed.

ESV aruandlust puudutav uuring, millele töö autor toetub – *An Institutional Approach to Corporate Social Responsibility in Russia* tehti kontentanalüüsi kasutades. Seetõttu otsustati samasugust meetodit kasutada ka institutsionaalse lähenemisviisi hindamiseks ESV kontseptsiooni rakendamisel Eestis. Kontrollnimekirja alusel tehakse kindlaks, kas konkreetne sotsiaalse vastutuse tunnus on Eesti suuremate ettevõtete aruandluses olemas või mitte.

Magistritöö koosneb kolmest osast. Esimeses osas tutvustab autor ettevõtte sotsiaalse vastutuse definitsioone, mida on pakkunud mitmed kogu maailmas tunnustatud organisatsioonid. Seejärel esitatakse põhikontseptsioone, millele tugineb kogu sotsiaalse vastutuse idee. Lisaks kaalub autor ESV eeliseid ja puudusi ning esimese osa lõpus tutvustab institutsionaalset teooriat, millel antud töö põhineb. Teises osas annab autor ülevaate ettevõtte sotsiaalse vastutuse ajaloost ja hetkeseisust Eestis. Kirjeldatakse Eestis ESV-d edendavaid valitsusasutusi ja valitsusväliseid organisatsioone, säästvat arengut puudutavaid seadusi ja arengukavu, haridusvõimalusi ja uuringuid sotsiaalse vastutuse valdkonnas Eestis. Teise osa lõpus analüüsitakse Eesti poliitilist, kultuurilist, haridus- ja finantssüsteemi ning otsitakse nende seoseid ESV tasemega Eestis. Kolmanda osa alguses kirjeldab autor oma uuringu põhimõtet ja käiku. Seejärel esitatakse uuringu tulemused, järeldused ja tehakse ettepanekud ESV hetke olukorra parandamiseks.

1. ETTEVÖTTE SOTSIAALSE VASTUTUSE KONTSEPTSIOON, VALDKONNA PEAMISED TEOORIAD JA SELLE PÕHIMÕTTE RAKENDAMISE VAJALIKKUS

Termin „ettevõtte sotsiaalne vastutustundlikkus“ tuleb ingliskeelsest *corporate social responsibility*. Paljud organisatsioonid defineerivad ESV-d erinevalt ega ole olemas üht ainukest määratlust, mis oleks ametlikult tunnustatud kõikjal maailmas. Sellest hoolimata on ESV mõisted omavahel sarnased ning toovad laias laastus esile samu aspekte. Kuna selgepiirilise mõiste puudumine on üks ESV uurimisel tekkiv väljakutse, alustab autor oma tööd ESV defineerimisest (Reinhardt et al 2008, 219). Järgmises alapeatükis esitab autor ESV sõnastused, mida on pakkunud tunnustatud organisatsioonid, teadlased ja äripraktikud. Seejärel tutvustatakse kolm põhilist kontseptsiooni, mis võimaldavad ESV-d paremini mõista. Samuti teeb autor ülevaate ESV rakendamise poolt- ja vastuargumentidest ning esimese osa lõpus selgitab institutsionaalse teooria põhiideid.

1.1. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse mõiste tekkest ja defineerimisest

ESV kontseptsioon on pärinud tähelepanu alates 20. sajandi teisest poolest. Selle väljendi sünniks peetakse aastat 1953, mil avaldati H. R. Bowen'i „Ärimehe sotsiaalsed vastutused“ (ingl *Social Responsibilities of the Businessman*). Sotsiaalsest vastutusest räägiti ka enne seda, näiteks tõstasid C. Barnard, J. M. Clark ja T. Kreps ettevõtte ühiskondliku osaluse probleemi juba 1930. ja 1940. aastatel¹. Kuigi Bowen'i töö ilmus hiljem, peetakse just teda sotsiaalse vastutuse isaks – tema väiteid peeti alati tõesteks ja arutlusi aktuaalseteks. Tänapäevani nõustuvad paljud teadlased ja ESV uurijad Boweniga selles, et sotsiaalne ettevõtlus ei ole imerohi, vaid reaalne vajadus, mis peab ettevõtlust suunama tulevikku. (Carroll 1999, 269–270) Samuti avaldas Bowen oma tööd siis, kui ühiskonnas oli levinud

¹ Barnard, C. (1938). *The Functions of the Executive*.

Clark, J. M. (1939). *Social control of Business*.

Kreps, T. (1940). *Measurement of the Social Performance of Business*.

umbusaldus valitsuse ja ettevõtluse suhtes ning üha rohkem inimesi hakkas käituma keskkonnateadlikumalt ja tervisesõbralikumalt, seades kahtluse alla toidulisandid ja müüdava toodangu kvaliteedi (Khan et al 2012, 42).

Maailmapank avaldab jätkusuutlikkuse ülevaateid ja tegeleb aktiivselt säästva arengu teiste küsimustega. See organisatsioon sõnastab ESV-d järgmiselt: äri pühendumus panustada jätkusuutlikku arengusse töötajate, nende perekondade, kohalike omavalitsuste ja ühiskonnaga koostöö tegemise kaudu eesmärgiga parandada elukvaliteeti sel viisil, mis on hea nii erasektorile kui ka üldisele arengule (Our commitment... 2004).

Maailmapanga definitsioon hõlmab ESV üht tuumsõna „jätkusuutlikkus“. Mõistest nähtub, kui oluline roll ESV rakendamisel on äri sektoril, kuid avaliku sektori osast säästva arengu edendamises ei ole juttu. Samuti on üsna piiratud huvigruppide käsitlemine: peale töötajate, kohalike omavalitsuste ja ühiskonna on teisigi olulisi osalejaid, näiteks tarbijad, hankijad, partnerid jm. Üheselt pole ka mõistetav, mis on „üldine areng“. Samas tunnustab Maailmapank tulemuste kolmikmõõtmelise (ingl *triple bottom line*) kontseptsiooni, mille järgi tuleb organisatsiooni tulemuslikkust hinnata peale majanduslike ka sotsiaalsete ja keskkonnakriteeriumite alusel.

Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (edaspidi OECD) kohaselt otsib ESV optimaalset sobivust ettevõtete ja ühiskonna vahel, millises esimesed tegutsevad. „Sobivusega“ tahetakse rõhutada äri ja ühiskonna vastastikust sõltuvust: mõlemad vajavad üksteist, sest erasektor ei saa õitseda kehvade tingimustega ühiskonnas ning kokkuvajuv äri sektor halvendab omakorda üldist heaolu. (What is Corporate...)

OECD definitsioon on päris lai ning igaüks võib omal moel tõlgendada, mida tähendab „optimaalne sobivus“. See võib esineda paljudes aspektides ning mõistet on vaja kitsendada, või siis täpsemini määratleda, millised nimelt on need valdkonnad, kus era- ja avalik sektor peavad üksteisega sobituma.

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (edaspidi ÜRO) nimetab ESV-d juhtimiskontseptsiooniks, mille järgi ettevõtted lõimivad sotsiaalsed ja keskkonnaprobleemid äritegevusse ja suhtlemisse huvigruppidega (What is CSR?).

ÜRO sõnastus lähtub kolmiktuulemi põhimõttest, väärtustades majanduse, keskkonna ja sotsiaalsete kaalutluste tasakaalu. Samuti rõhutatakse huvirühmade tähtsust. Selge ei ole aga see, kes on nende osalejad. Oluline on ESV pidamine juhtimisprintsipiiks, mis tähendab, et ESV vajab eraldi tähelepanu ning selles valdkonnas vajalike teadmistega spetsialiste.

Eesti ettevõtete arusaam ESV-st võib suurel määral olla kujunenud tänu Euroopa Komisjoni raamistikele. ESV uue tegevuskavaga muudeti aastal 2011 ESV definitsiooni. Eelmine sõnastus, mis oli toodud Euroopa Komisjoni nn rohelises raamatus (ingl *Green Paper*) „Euroopa ettevõtete sotsiaalse vastutuse raamistiku edendamine²“ oli ligilähedane ÜRO omale: ESV on kontseptsioon, mille kohaselt ettevõtted lõimivad vabatahtlikult sotsiaal- ja keskkonnaprobleemid äritegevusse ning suhtlemisse huvigruppidega. Lisatud on ainult üks aspekt: vabatahtlikkus. Tänapäeval kehtib uus definitsioon, mis peaks ESV mõistet lihtsustama: ettevõtete vastutus oma mõju eest, mille nad tekitavad ühiskonnale. Uue sõnastusega kirjeldatakse meetmeid, mida ettevõtted peavad rakendama mainitud vastutuse täitmiseks (Corporate Social Responsibility: A New... 2011). Roheline raamat nimetab ka võimalikke huvigruppe: äripartnerid, tarnijad, kliendid, avalik-õiguslikud asutused, valitsusvälised organisatsioonid (International Instruments... 2007, 30).

Seega kasutab Euroopa Komisjon tulemuste kolmikmõõtme kontseptsiooni, peab ESV-d vabatahtlikuks tegevuseks ja määratleb laiema ringi huvirühmasid. Definitsioon on nii lühike, et ei selgita avaliku sektori ülesandeid ega selle koostööd erasektoriga. Samas leiab need selgitused Euroopa Liidu ESV strateegiadokumendist. Selle järgi on ESV elluviimine erasektori ülesanne. Avalik sektor sekkub eesmärgiga toetada erasektorit: pakub vabatahtlikke meetmeid ja lisaregulatsioon läbipaistvuse edendamiseks ja vastutustundliku käitumise motiivide loomiseks. (Communication from the Commission... 2011, 7)

Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (edaspidi ILO) on ÜRO allasutus, mille peamine ülesanne on koostada rahvusvahelisi tööstandardeid. Samuti avaldab ILO teabematerjale, millest ühes tutvustab oma ESV sõnastust: viis, millega ettevõtted kaaluvad oma tegevuste mõju ühiskonnale ning kinnitavad oma tegevuspõhimõtteid ja väärtusi. ESV on vabatahtlik ettevõtte algatus ning viitab tegevustele, mis ületavad seadusega sätestatu. (The ILO and...)

ILO mõiste on päris lai, kuna ettevõtete tegevuste mõju võib olla milline tahes. Samuti ei käsitleta selles definitsioonis eraldi looduskeskkonda ega ole selge, kas ÜRO toetab kolmiktulemi printsiipi või mitte. Teiste definitsioonidega sarnaneb see selle poolest, et ÜRO peab ESV-d äri sektori vabatahtlikult täidetavaks ülesandeks.

Rahvusvaheline Standardiorganisatsioon (edaspidi ISO) on neid organisatsioone, mis kehtestab ESV-d käsitlevad rahvusvahelised standardid. ISO 26000 kohaselt tähendab ESV ettevõtete vastutust oma otsuste ja tegevuste mõju eest ühiskonnale ja keskkonnale, mida

² Ingl “Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility“

rakendatakse läbipaistvuse ja eetilise käitumise kaudu. ESV on integreeritud organisatsiooni ja aitab kaasa jätkusuutlikule arengule, võttes arvesse huvigruppide ootused. See on kooskõlas kohaldatava õigusega ja vastavuses rahvusvaheliste käitumisnormidega. (ISO 26000... s.a., 2)

ISO-s 26000 toodud ESV sõnastus on selgem ja täpsem kui mitmed ülalloodud. See käsitleb nii ühiskonda kui ka loodukeskkonda, puudutades ka eetikat. Definitsiooni on kaasatud huvigrupid ja ESV seos juhtimisega.

Viimasena toob autor Globaalse Aruandlusalgatuse (edaspidi GRI) ESV definitsiooni. GRI nimetab ESV-d ettevõtete aruandekohustuseks sisemiste ja väliste huvigruppide ees organisatsiooni paremaks toimimiseks eesmärgiga tagada jätkusuutlik areng (Sustainability Reporting Guidelines s.a., 3).

GRI kasutab sõna „aruandlus“ ning rõhutab seda, et ESV vajab ka projektijärgset või perioodilist raporteerimist – ehk ESV ei ole ainult teatud poliitika elluviimine, vaid ka seatud eesmärkide saavutatuse jälgimine ja nende teatavakstegemine laiemale huviliste ringile. Nagu paljud teised organisatsioonid, puudutab GRI mõiste huvigruppe ning toob peale selle esile nii sisemiste kui ka väliste sidusrühmade tähtsuse. ESV eesmärk on GRI kohaselt panustamine jätkusuutlikku arengusse. Samas aga ei ole selge, mis sihis tuleb liikuda ja milliseid vahendeid tuleb selleks kasutada.

Selleks et valida käesolevas töös kasutatav ESV mõiste, koostas autor eri definitsioonide sarnasusi ja erinevusi kajastava võrdleva tabeli (vt Tabel 1).

Tabelist 1 nähtub, et ESV eesmärgiks peetakse pooltes organisatsioonides jätkusuutlikku arengut. Organisatsioonidel on raskusi jätkusuutliku arengu saavutamist soosivaid vahendeid määratledes. Samas võivad nad vaikimisi heaks kiita Brundtlandi säästva arengu definitsiooni – areng, mis vastab oleviku vajadustele, seadmata seejuures ohtu tulevaste põlvkondade võimet oma vajadusi rahuldada (Our common... 1987, 37). Kuid isegi kui ettevõtted kiidavad heaks sellise definitsiooni, on sellele toetudes ikkagi keeruline ellu viia säästva arengu kontseptsiooni. Sõnastus annab vähe juhiseid selle kohta, kuidas selgeks teha oleviku versus tuleviku vajadused, kuidas kindlaks määrata tehnoloogiat ja ressursse nende vajaduste rahuldamiseks (Starik, Rands 1995, 909).

Tabel 1. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse defineerimine eri organisatsioonides

Organisatsioon Tunnus	Maailmapank	OECD	Euroopa Komisjon	ILO	ISO	GRI
Sõna „jätkusuutlikkus“ kasutamine	+	-	-	-	+	+
Kuidas saavutada jätkusuutlikku arengut	-	-	+	-	-	-
Huvigruppide mainimine	+	-	+	-	+	+
Huvigrupid	Töötajad, KOV-id, ühiskond	-	Äripartnerid, tarnijad, kliendid, avalik sektor	-	-	Sisemised ja välised
Kelle ülesanne on ESV: era või avalik sektor	Era	-	Era	Era	Era	Era
Tulemuste kolmikmõõtmeprintsiip	+	-	+	-	+	-
Avaliku ja erasektori koostöö	-	+	+	-	-	-
Vabatahtlik või peale sunnitud	-	-	Vabatahtlik	Vabatahtlik	-	-
ESV on juhtimise osa	-	-	+	+	+	-
Aruandluse vajalikkus	-	-	-	-	-	+
Rahvusvaheliste standardite rakendamine	-	-	-	+	+	+
Looduskeskkonna katmine	+	-	+	Pole toodud, v.a ühiskonna puudutamine	+	-

Allikas: (Autori tekstianalüüs)

„Huvigruppide“ mõiste on kasutusel enamiku organisatsioonide ESV sõnastuses, kuid ainult kaks nimetavad nende osalisi. Viis kuuest organisatsioonist arvab, et ESV rakendamine on erasektori vastutus. Samas ei ole selgitatud avaliku sektori rolli. Enamik pigem toetab tulemuste kolmikmõõtmekontseptsiooni, ESV-d ja looduskeskkonda otseselt seostamata. Kolm organisatsiooni nõustub sellega, et ESV on juhtimise osa. Ainult üks organisatsioon toob esile sellest raporteerimise vajadust ning samuti ainult pooled mainivad oma sõnastuses rahvusvaheliste standardite rakendamise olulisust. Pole ühtegi organisatsiooni, kelle ESV sõnastus sisaldaks väidet, et ESV elluviimine peab olema kohustuslik.

Selleks et teha uuring ESV valdkonnas, on oluline lähtuda selgest definitsioonist ning aru saada, mis ESV iseenesest on. Selles peatükis tutvustas autor kõige levinumaid definitsioone. Olulisemaid aspekte arvesse võttes lähtub ta järgmisest sõnastusest: ettevõtte sotsiaalne vastutus on erasektori vabatahtlik algatus lõimida oma juhtimisse tulemuste kolmikmõõtmekontseptsiooni süsteemi eesmärgiga liikuda jätkusuutliku arengu poole, arvestades eri huvigruppidega. Seega tähendab ESV elluviimine tasakaalu leidmist majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnaaspektide vahel.

Eestis tõlgitakse mõistet *corporate social responsibility* mitmel moel. Kõige sagedamini kasutatakse mõistet „ettevõtte sotsiaalne vastutus“ ja „ettevõtte ühiskondlik vastutus“. Samas käsitab jätkusuutlikku ettevõtet edendav organisatsioon Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum *corporate social responsibility*'it kui vastutustundlikku ettevõtet. Segaduse vältimiseks kasutatakse käesolevas töös ingliskeelse väljendi *corporate social responsibility* otsetõlget ehk mõistet „ettevõtte sotsiaalne vastutus“.

1.2. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse valdkonna põhikontseptsioonid ja teooriad

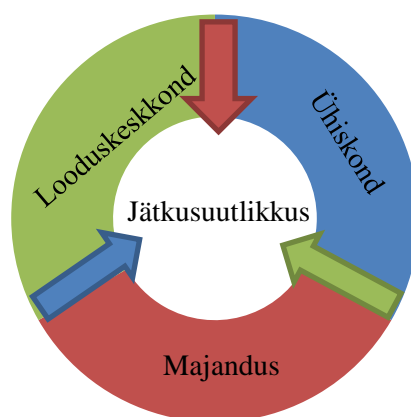
Eelmises alapeatükis puudutati mitmeid põhimõtteid, nagu tulemuste kolmikmõõtmekontseptsiooni ja huvigruppe. Järgnevalt seletatakse lähemalt, millal need mõisted kasutusele võeti ja milline on nende sisu. Lisaks sellele vaadeldakse ka ESV püramiidi ideed.

1.2.1. Tulemuste kolmikmõõtmekontseptsiooni süsteem

Tulemuste kolmikmõõtmekontseptsiooni mõtles välja J. Elkington 1994. aastal ning tutvustas seda oma raamatus aastal 1997: *Cannibals With Forks: The Triple Bottom Line of*

21st Century Business. Tulemuste kolmikmõõde (edaspidi TKM) on ettevõtte kommunikatsioon sidusrühmadega, mis kirjeldab ettevõtte majandusliku, sotsiaal- ja keskkonnadimensiooni tegevusi ning mille kaudu esitatakse informatsiooni nimetatud kolme valdkonna kohta. TKM aruandlus näeb ette tegevuste ja tulemuste esitamise kolme dimensiooni lõikes. (Sustainability: A Guide... 2003, 9)

Joonis 1 annab kokkuvõtliku ülevaate kolmik tulemi kontseptsioonist. Oluline roll on ka nooltel, kuna need näitavad suunda ning see tähendab, et jätkusuutlikkust saab saavutada vaid kõigi kolme valdkonna vahel tasakaalu leides. TKM rõhutab seda, et ettevõtte ei pea arvesse võtma mitte ainult aktsionäride, vaid ka teiste sidusrühmade huve.

Joonis 1. Kolmikmõõdme süsteemi elemendid
Allikas: (Autori joonis)

Säästva arengu majanduslik dimensioon on tavaliselt hästi mõistetav, erinevalt kahest teisest (Gimenez et al 2012, 150). Sellest TKM-i elemendist saab ülevaate ettevõtte majandusaasta aruandest, kust saab uurida äritulu, ärikasumit, rahakäivet, juurdekasvu, suhtarve jne (Elkington 1997, 75). GRI on välja töötanud indikaatoreid igale TKM-i dimensioonile. Majandusmõõdet, nagu ka teisi dimensioone saab hinnata eri aspektidest lähtudes ning kasutades mitmeid indikaatoreid (vt Tabel 2).

Vastutus keskkonna ees ja sotsiaalne vastutus ei ole nii selgelt defineeritud. Keskkondlik aspekt hõlmab ressursside kasutamist ja selle mõju ümbritsevale keskkonnale: jäätmete, saaste ja ohtlike ainete tarbimise vähendamine, keskkonnakahju ennetamine (Gimenez et al 2012, 150). Elkington nõustub sellega, et kolmest dimensioonist on

majanduslik osa enamasti kõige paremini lahti seletatud ning tema arvates on looduskapital kompleksne ja alles arenev mõiste (1997, 79).

Kuigi TKM-i kontseptsioonis on keskkonda käsitlev element kehvasti defineeritud, on uurijate meelest sellel temal palju diskuteeritud erinevalt ettevõtte vastutuse sotsiaalset mõõdet puudutavast väitlusest. W. Cami arvates ei käsitleta sotsiaalset vastutust piisavalt; seda tehakse oluliselt vähem võrreldes keskkonnaküsimustega, mille peamine teema – kliimamuutus – saab ebaproportsionaalselt palju tähelepanu (2013, 89). Teisest küljest on aga GRI pakkunud kõige pikema indikaatorite nimekirja just sotsiaalse dimensiooni jaoks (Sustainability Reporting Guidelines 2002, 52–56). Sotsiaalselt vastutustundlikud ettevõtted tagavad võrdsed võimalused kõigile oma liikmetele, eriti kõige vaesematele ja haavatavamatele; toetavad mitmekesisust; edendavad sidusust nii kogukonnas kui ka väljaspool seda; garanteerivad põhivajaduste täitmist; soodustavad liikmete head elukvaliteeti; pakuvad demokraatlikke protsesse ning avatud ja aruandekohustuslikke juhtimisstruktuure (WACOSS Model...). Sotsiaalne dimensioon puudutab sotsiaalset kapitali, mis hõlmab inimkapitali inimeste tervise, oskuste ja hariduse kujul. Samuti on sotsiaalne kapital seotud ühiskonna tervise ja jõukuse loomise potentsiaali laiemate meetmetega (Elkington 1997, 85). F. Fukuyama peab sotsiaalse kapitali põhitunnuseks usaldust ühiskonnas, mis mõõdab muu hulgas ka inimeste võimet teha koostööd ja panustada ühiseesmärkide saavutamisse grupi või organisatsiooni sees (1995). Seega ei tasu sotsiaalset mõõdet alahinnata, kuna see on lahutamatu seotud ettevõtte ja selle huvigruppide vahelise usaldusega ning sünergia tekkimisega ettevõtte sees, mis omakorda tähendab paremat tulemuslikkust.

TKM-i kontseptsioon ei tähenda samas, et ettevõtted peavad maksimeerima kasumit kõigi kolme dimensiooni kaudu. Ettevõtte tulemuslikkuse hindamisel peetakse peamiseks kaalutluseks finantsilist tulemuslikkust. (Sustainability: A Guide... 2003, 12)

Tabel 2. Tulemuste kolmikmõõdme süsteemi dimensioonid, aspektid ja indikaatorid

Majanduslik dimensioon				
kliendid	tarnijad	töötajad	kapitali pakkujad	avalik sektor
Netotulud	Ostetud kaupade, materjalide ja teenuste maksumus	Kokku töötasud ja hüvitised riigiti/regiooniti	Kapitali pakkujate jaotus vastavalt intressimääradele, dividendidele	Kõigi maksude jaotus riigiti
Turu geograafiline paiknemine	Lepingute osakaal, mille puhul raha on makstud vastavalt kokkulepitud tingimustele		Jaotamata kasumi suurenemine/vähenedmine aasta lõpus	Saadud subsiidiumid riigiti/regiooniti
Keskkonnadimensioon				
materjalid	energia ja vesi	heitmed ja jäätmed	bioloogiline mitmekesisus	vastavus
Materjalid, v.a vesi	Energia otsene kasutamine vastavalt peamisele allikale	Kasvuhoonegaaside heitkogused	Peamised mõjud bioloogilisele mitmekesisusele seoses ettevõtte äritegevusega	Intsidendid ja trahvid seoses mittevastavusega rahvusvahelistele deklaratsioonidele
	Veekasutus kokku	Osooni lagundavate ainete heitkogused	Maatüki suurus ja paiknemine bioloogiliselt mitmekesisetes elupaikades	
Sotsiaalne dimensioon				
tervis ja ohutus	töõjõu ja juhi suhted	tööhõive	koolitused ja haridus	mitmekesisus ja võimalused
Tööõnnetuste registreerimine ja teatavakstegemine	Nende töötajate osatähtsus, keda esindab sõltumatu ametiühing	Töötajate hüvitised, mis ületavad seadusega ettenähtu	Keskmine aastas töötaja kohta koolitusele kulutatud aeg	Võrdsete võimaluste poliitika
Vastavus ILO-le	Töötajate kaasatus äriühingu valitsemisse	Töõjõu jaotus regiooniti, staatuse, tööhõive tüübi ja lepingu järgi	Elukestva õppe/jätkuva tööhõive programmid	Naiste/meeste suhtarv

Allikas: (Sustainability Reporting Guidelines 2002, 47–56)

D. Suggett ja B. Goodsir teevad TKM-i kontseptsioonist kokkuvõtte, nimetades selle põhitunnuseks aruandlust omanikele ja olulistele huvigruppidele, tegevuste raporteerimise läbipaistvust, TKM-i printsiibi ja sidusrühmade dialoogi lõimimist strateegilisse planeerimisse ja operatsioonide juhtimisse (2002, 72). Lähtuvalt peatüki 1.2.1. sisust võib TKM-i eesmärgina välja tuua ettevõtte finantsilise tulemuslikkuse paranemise, ühiskonna heaolu kasvu ja ökosüsteemidele avaldatava negatiivse mõju vähenemise.

1.2.2. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse püramiid

Teine teooria – ettevõtte sotsiaalse vastutuse püramiid – jaotab ettevõtte sotsiaalse vastutuse neljaks osaks. Selle järgi moodustavad ESV neli vastutuse tüüpi: majanduslik, õiguslik, eetiline ja filantroopiline (Carroll 1991, 40–43).

Majanduslik vastutustundlikkus moodustab ESV püramiidi aluse (vt Joonis 2). Orienteeritus kasumile on alati olnud ettevõtluse esmane ajend. Majandusliku vastutuse järgi on oluline maksimeerida aktsiakasum; saavutada ja säilitada tugev konkurentsipositsioon; saavutada tegevuse efektiivsuse kõrge tase ja olla järjekindlalt tulutoov. (Ibid.)

Ettevõtted tegutsevad eesmärgiga maksimeerida kasumit ning enesestmõistetav on ka see, et nad peavad seda tegema vastavalt seadustele ja õigusnormidele, mida riik või kohalikud omavalitsused kehtestavad. Õiguslik vastutus on omamoodi „kodifitseeritud eetika“, mis annab põhiteadmisi õiglastest toimingutest ning on kehtestatud seadusliku võimuga (Ibid.).

Kuigi õiguslik vastutus hõlmab eetikat, on selline käitumine ettenähtud formaalõigusega ning seetõttu pealesurutud. Erinevalt sellest ei ole eetilist vastutust seadustesse lülitatud. Eetiline vastutus tähendab sidusrühmade moraalsete õiguste austamist ja kaitsmist. Eetiliselt vastutustundliku ettevõtte jaoks on oluline tegutseda kooskõlas nende ootustega, mis ühiskonnal on kommete ja eetiliste normide suhtes. (Ibid.)

Samas võib seda vaadata ka teisest vaatenurgast: ettevõtte tahab olla eetiline vaid sel põhjusel, et teised huvigrupid ootavad temast seda. Eetiline käitumine on sel juhul ühiskonna surve tulemus.

Eetiline ja filantroopiline vastutus on üsna sarnased – ei üks ega teine ole seadusega ette nähtud. Peamine erinevus seisneb selles, et viimast ühiskond ettevõttelt ei eelda. Filantroopiline vastutus hõlmab ettevõtte kaasatust inimeste heaolu edendavatesse

programmidesse. Kui ettevõtte ei toeta humanitaarprogramme soovitud tasemel, ei vaadata sellist ettevõtet ebaeetiliseks. (Carroll 1991, 40–43)

Kuna filantroopilise vastutuse puhul ei eeldata teatud käitumist, ei saa ka määrata kindlat taset, alla mille ei ole ettevõtte enam vastutustundlik. See on filantroopilise vastutuse teine eristuv tunnus, mille järgi ei ole olemas eetiliste tegevuste kontrollnimekirja, millele tuginedes saab otsustada ettevõtte filantroopilise käitumise üle.

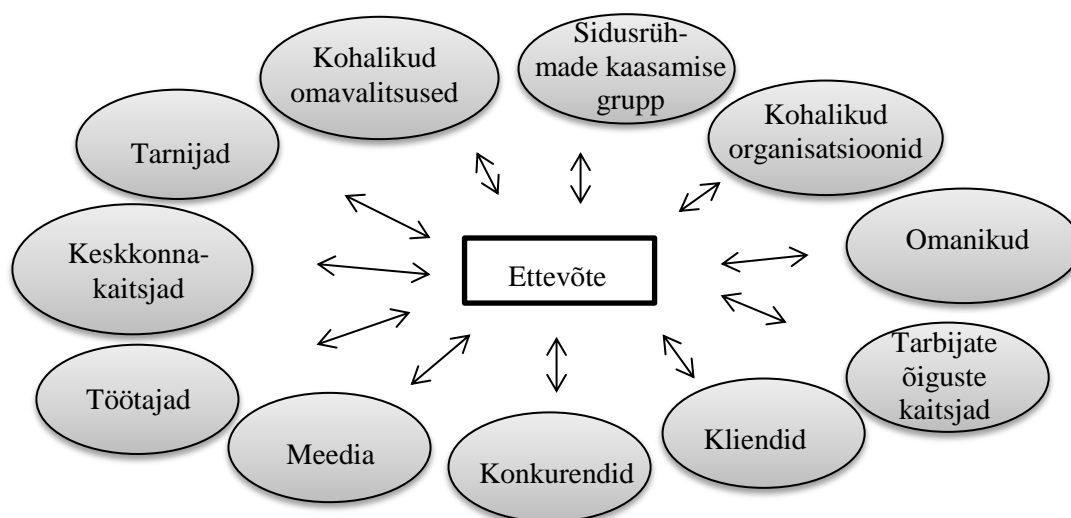
Joonis 2. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse püramiid
Allikas: (Carroll 1991, 42)

A. B. Carrolli mudelit on empiirilisel testitud ja tulemused toetavad seda suurel määral (Visser 2005, 33). Samas on välja töötatud teised mudelid, mis tuginevad eespool käsitletud neljale vastutuse liigile. Erinevalt nendest eeldab püramiidi mudel seda, et on olemas vastutuste hierarhia, milles majanduslik osa on esikohal (Geva 2008, 6).

ESV hõlmab äritegevuse juhtimise viisi, mis on majanduslikult kasumlik, õiguskaualekas, eetiline ja sotsiaalselt toetav (Carroll 1999, 286). Seega kujuneb ettevõtte sotsiaalse vastutuse vundamendiks majanduslik vastutus, mille peale ehitatud seadusliku ning eetilise vastutuse kaudu liigutakse filantroopilise vastutuse poole.

1.2.3. Huvigruppide teooria

Huvigruppide teooriat pakkus esimesena R. E. Freeman raamatus „Strateegiline juhtimine: huvigruppide lähenemine“³. See on kontseptuaalne raamistik ärietika ja organisatsioonilise juhtimise valdkonnas, mis käsitleb moraalseid ja eetilisi väärtusi (ingl *stakeholder theory*). ESV peamisi ideid on see, et ettevõtte peaks arvesse võtma sidusrühmade huve ehk inimeste huve, kes on ühel või teisel määral seotud selle ettevõttega. Vastavalt Freemani definitsioonile on huvigrupid kõik need rühmad ja isikud, kes võivad mõjutada organisatsiooni eesmärke või on nende saavutamise poolt mõjutatud (vt Joonis 3). Tavaliselt peetakse huvigruppide all silmas kliente, töötajaid, omanikke, kohalikke omavalitsusi ja tarnijaid. Sõltuvalt äri iseloomust võib lisanduda veel mitmeid sidusrühmi. Selle mõiste ingliskeelne vaste on *stakeholder*, mis on kujunenud kahest sõnast: *stake* – panus, kaal ja *holder* – omanik. Tõepoolest on igal sellisel sidusrühmal ettevõttes oma kaal ja seeläbi mängib rühm olulist rolli ettevõtte edukuses (Freeman 1984, 24–25).

Joonis 3. Huvigrupid ettevõtte seisukohalt
Allikas: (Freeman 1984, 25)

Ühe uuringu tulemusel jõuti järeldusele, et huvigruppide teooria järgijad ei lükka tagasi M. Friedmani ideed sellest, et ettevõtte ainuke eesmärk on kasumit maksimeerida. Samas ei poolda nad arvamust, et juhtidel on moraalne kohustus ainult omanike ees (Sen, Cowley 2013, 415). On üks asi, milles sidusrühmade teoretikud nõustuvad. Üldjuhul

³ Strategic Management: A Stakeholder Approach. (1984).

toetavad nad seisukohta, et juhid peavad tähelepanu pöörama huvigruppide laiale ringile ning et juhtidel on kohustused sidusrühmade ees, mis hõlmavad kohustusi omanike ees, aga ulatuvad nendest kaugemale (Jones et al 2001, 19–20).

Huvigruppide teooria on strateegilise juhtimise osa ning käsitleb seda, mida ja millal juhid peavad tegema sidusrühmade suhtes (Bonnafoous-Boucher, Porcher 2010, 208). Kuigi kohtlemine peab olema õiglane ja võrdne, esineb teooria järgi olukordi, mil tuleb ühe huvigrupi inimeste soove ja eesmärke pidada prioriteetsemateks. Ebavõrdsus on võimalik siis, kui see toob kasu sidusrühmadele tervikuna. Võib juhtuda nii, et huvigruppe on nõnda palju, et nende eesmärgid on omavahel konkureerivad ja vastuolulised. Sel juhul ei saa neid eesmärke sobitada ja esitada teavet, mis huvitab kõiki sidusrühmasid. Huvide konflikti tõttu kerkib prioriteerimise probleem. Sihtrühm on siis need sidusrühmad, kelle küsimused ja eesmärgid on ettevõtte edukuse jaoks kõige tähtsamad. (Sustainability: A Guide... 2003, 14) Freeman pooldab sellist ideed ning pakub välja jaotada kasum ja oluline otsustusõigus huvigruppide vahel ümber lähtuvalt nende panusest (Stieb 2009, 405). R. K. Mitchell jt lisavad veel võimalusi huvigruppide hindamiseks. Nad pakuvad sidusrühmade tähtsustamist vastavalt nende võimule, õiguspärasusele ja suhete hädavajalikkusele (1997, 871). Ettevõtete juhid vastutavad vastandlike argumentide tasakaalustamise eest, kuid peavad ikkagi kaaluma eri huvigruppide panust ja tähtsust, mis ei ole iseenesest lihtne.

Paljudes teadusartiklites vastandatakse huvigruppide teooriat Friedmani seisukohaga, mille järgi on ettevõtte ainus eesmärk maksimaalselt suurendada kasumit. Kontrast kaob, kui nõustuda, et ainus võimalus kasumit jätkusuutlikult maksimeerida on rahuldada kõiki sidusrühmi (Sen, Cowley 2013, 415). Seega võiks pidada sidusrühmade teooriat omanike teooria edasiarenduseks. Huvigruppide vajaduste rahuldamine on omakorda ESV strateegia elluviimise põhitegur. Samas ei pea sugugi kõik teadlased sidusrühmade teooriat eetiliseks. E. Okechukwu on seisukohal, et see teooria on täiesti strateegiline. Sidusrühmade huve võetakse arvesse vaid eesmärgiga saavutada suuremat kasumit ning tegelikkuses ei hoolitseta nendesse kuuluvate isikute tervise ega heaolu eest. Sellist filosoofilist pragmatismi, mille puhul eetilisi väärtusi ja inimsuhteid eksploateeritakse aktsiate väärtuse suurendamiseks, võib pidada amoraalseks. (Okechukwu 2013, 79–80, 83)

Juhul kui paljud ettevõtted rakendavad ESV põhimõtteid ning võtavad otsuseid tehes arvesse huvigruppide arvamusi eesmärgiga teenida selle tulemusel rohkem raha, ei teki sidusrühmadele sellest otsest kahju. Nad kuulatakse ikkagi ära ning nende arvamustega

arvestatakse. Edaspidised uuringud võiksid püstitada küsimuse, kas huvigrupid on nõus olema eksploateeritud mitmesuguste hüviste saamise hinnaga. Võib-olla on nad selliste reeglitega nõus ega keeldu vastastikusest kasust.

1.3. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse olulisus: poolt- ja vastuargumendid

Ettevõtte sotsiaalse vastutuse valdkonnas on aastate jooksul tehtud väga palju uuringuid üle maailma. Uuringud käsitlevad eri ettevõtlusharusid, riike, hüpoteese. Peamine uurimisküsimus on see, kas ESV elluviimisest on rohkem kasu kui kulutusi või mitte. Ennekõike on vaja jõuda selgusele, kas ESV tasub ennast ära või mitte. Selles peatükis tutvustab autor ESV elluviimisega kaasnevat kasu, ESV rakendamise motiive ja ESV tasuvuse valdkonnas tehtud uuringute tulemusi.

M. Weber nimetab viit peamist eelist, mille ESV põhimõtet rakendav ettevõtte võib saavutada (2008, 248–250). Esimene on ettevõtte kuvand ja maine. Avalikkuse arusaam brändist võib kiiresti muutuda ning ESV printsiipi ellu viima hakanud ettevõtte maine võib aja jooksul paraneda ning avalikkus võib teda hakata pidama sotsiaalselt vastutustundlikuks firmaks. Juba lühiperioodil võib muutuvast kuvandist kasu saada. Tarbijad võivad olla üsna tundlikud ettevõtte muutuvate väärtuste suhtes ning see tähendab, et brändi kuvand mõjutab tarbijate ostuotsustust. Tarbija muutub aina ühiskonna- ja keskkonnateadlikumaks ning peab oluliseks toote/teenuse keskkonnasõbralikkust ja eetilistust (Vastutustundlik ettevõtlus Eestis 2012, 12). Vastutustundlikumaks muutumine suurendab tõenäosust, et tarbija ostab kaupa/tellib teenuse selles firmas ning jääb selle püsikliendiks (Du et al 2007, 236). Valides tarnijaid, edasimüüjaid ja muud, pööravad ettevõtted reeglina rohkem tähelepanu potentsiaalsete partnerite mainele, mis on välja kujunenud aastate jooksul. M. Schwaiger on tõestanud, et ESV poliitika võib avaldada mõju ettevõtte mainele (2004, 67). Kuvand ja maine omakorda on seotud firma konkurentsivõimega (Fombrun et al 2000, 87).

Teine oluline ESV põhimõtte rakendamisest tulenev eelis on töötajate värbamine, säilitamine ja motivatsioon. ESV tegevustel on otsene mõju töötajate motiveerimisele siis, kui töötajatele on tagatud hea töökeskkond, mitmesugused erisoodustused, koolitusvõimalused jm (Turban, Greening 1996, 659). Sellisesse ettevõttesse tahab tööle tulla palju inimesi ning motivatsioonipakmed aitavad takistada tootlikkuse langust, kui inimene on juba pika aja jooksul olnud samal positsioonil. ESV võib avaldada motivatsioonile ka kaudset mõju

ettevõtte kuvandi ja maine kaudu. See on võimalik siis, kui inimeste jaoks on oluline tunnistada oma töötamist sotsiaalselt vastutustundlikus ettevõttes ja nad tunnevad selle üle uhkust. Mõned ettevõtted saavad potentsiaalsetele töötajatele brošüüre, tutvustades oma heategevuslikke programme ning kasutades ESV-d värbamisvahendina. Kui ettevõttes antakse terviseraha või tagatakse koolitusvõimalusi, tõuseb ka ettevõtte tootlikkus. Hea tervisega ja oskustega töötajad teevad oma tööd paremini. C. W. Bauman ja L. J. Skitka on oma multidistsiplinaarses analüüsis selgitanud, kuidas ESV võib aidata rahuldada töötajate nelja põhilist psühholoogilist vajadust: turvalisus, eristusvõime, kuuluvus ja tähendus (2012, 74). Iga vajaduse puhul toovad autorid ühe või mitu tegevust, mis tõenäoliselt rahuldavad need vajadused. Seega võib vastutustundlik tööandja panustada töötaja isiklike vajaduste rahuldamisse.

ESV on lahutamatu seotud riskide vähendamise ja juhtimisega. Negatiivsete uudiste ja MTÜ-de boikottide ärahoidmine võimaldab vältida kuvandi halvenemist. ESV strateegia ja kommunikatsiooni poliitikaga tegelemine aitab paremini mõista sidusrühmade ootusi ning vähendab tänu sellele mainekahju (Vastutustundlik ettevõtlus Eestis 2012, 13).

Järgmine eelis – ettevõtte finantstulemuslikkus – on kõikide teiste eeliste tulemus ning jaguneb kaheks osaks: kulude kokkuhoid ja tulude kasv. Kulude maht väheneb, kui ettevõtte kasutab ressursse säästlikumalt või asendab neid teiste keskkonnasõbralike materjalidega, kasutab ära paranenud suhteid huvigruppidega ja saab parema ligipääsu kapitalile (Epstein, Roy 2001, 598–599). Fukuyama järgi vähendab ESV rakendamine tehingukulusid, kuna pareneb usaldus ettevõtte ja selle sidusrühmade vahel (1995). Tulud kasvavad suurema müügi ja turuosa tulemusena. See on seotud ettevõtte kuvandi paranemisega nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel turul. Rahvusvaheliselt võib ettevõtte kasutada oma vastutustundlikkust tugeva argumendina eksportimisel, rahuldades sotsiaal- ja keskkonnateadlike riikide edasimüüjaid ja tarbijaid.

ESV elluviimine toob endaga kaasa teisigi positiivseid mõjusid. Näiteks vastutustundlikkus võib osutada tunnuseks, mis aitab ettevõttel eristuda konkurentidest (Meyer 1999, 31). Üha rohkem ettevõtteid tegeleb tarneahela juhtimisega ning võtab tarnijaid valides arvesse nende vastutustundlikkust sotsiaal- ja keskkonnaküsimustes. Seega võib ESV rakendamata jätmine tuua kaasa ärisuhete lõpu ja nõudluse languse.

Finantstulemuslikkuse eelis haarab kõige rohkem tähelepanu. Palju uuringuid on tehtud eesmärgiga vastata küsimusele „Kas ESV tasub ennast ära?“. Teadustööde tulemused erinevad, kuid need saab jagada kolme rühma.

Esimesse gruppi kuuluvad need uuringud, milles leiti positiivne seos ESV ja ettevõtte tulemuslikkuse vahel. Selliseid uuringuid on kõige rohkem. M. R. Moskowitz, I. R. Parket ja H. Eilbirt leiavad, et ESV toob rohkem kasu kui kulusid (1972, 72–74; 1975, 8). J. Pelosa ja paljud teised leiavad, et ESV-l on positiivne mõju ettevõtte kasutoovusele (2009, 1521). M. Orlitzky jt on teinud metaanalüüsi eesmärgiga sünteesida ja tõlgendada perioodil 1970–2003 tehtud 52 uuringu tulemusi ning analüüs kinnitab ESV ja ettevõtte finantsilise tulemuslikkuse (edaspidi EFT) positiivset seost eri tööstusharudes (2003, 423).

ESV tasuvus on üsna vastuoluline teema ning mõned uuringud näitavad, et ESV ja EFT vahel on negatiivne seos. M. Friedmani järgi on ESV tegevusi ellu viival ettevõttel madalam konkurentsivõime, kuna ressursse ei kasutata tõhusalt (1970). J. B. McGuire ja A. Sundgren nõustuvad Friedmaniga ja väidavad, et ESV-ga kaasnevad kulud, nagu keskkonnasõbralikud tehnoloogiad, tehaste hooldus ja töötajate koolitamine, suurendavad rahalist koormust ettevõttele (1988, 855). D. Henderson arvab, et ettevõtted, mis tahavad olla vastutustundlikud, võivad hakata järgima sobimatuid standardeid ja poliitikaid (2001, 113).

Kolmandasse rühma kuuluvad need uuringud, mille tulemuste järgi ei ole ESV ja EFT vaheline seos selge. W. Lu jt vaatasid üle aastatel 2002–2011 tehtud 84 uuringut ning jõudsid järeldusele, et ESV ja EFT seos ei ole selge (2014, 204).

Selles grupis on ka need uuringud, mis näitavad puuduvat seost ESV ja EFT vahel. K. E. Aupperle'i jt analüüsi käigus leiti, et ESV ja finantstulemuslikkuse vahel ei ole statistiliselt olulist seost pikal ega lühiperioodil (1985, 459). K. E. Aupperle'i ja D. V. Phami hilisem regressioonianalüüs kinnitab 1985. aasta tulemust, et ESV ja kasumlikkus ei ole omavahel seotud (1989, 270).

Empiirilised tulemused võivad olla vastuolulised mitmel põhjusel. Esiteks, vastuolud võivad tuleneda eri perioodide aluseks võtmisest valimite moodustamisel (Shen, Chang 2009, 135). Samuti on kõik firmad erinevad nii valdkonna, asukohariigi kui ka suuruse ja muude näitajate poolest. Sellest tingitud erinevused tekitavad tõenäoliselt ka erinevusi uuringute tulemustes. J. Surroca jt märgivad, et ESV ja EFT on seotud vaid kaudselt ning nende vahendaja on immateriaalsed sisendid. See tähendab, et finantstulemuslikkust mõjutavad innovatsioonid, maine, inimkapital ja kultuur ning ESV võib, aga ei pruugi neid tegureid

omalt poolt mõjutada. Kui neid aspekte ei arendata, võib ESV ja EFT vahel esineda neutraalne või negatiivne seos (2010, 482).

H. Aguinis ja A. Glavas väidavad, et ESV-d puudutavad uuringud on kõrgelt killustatud erinevate teoreetiliste raamistike kasutamise tõttu. Nad lisavad, et ESV-d uuritakse kolmel eri tasandil ning 95% uuringuid käsitleb korraga vaid üht tasandit. (2012, 948) Täpsemalt räägib autor ESV analüüsi tasanditest järgmises alapeatükis.

Vastavalt D. L. Raineyle saab jätkusuutliku ettevõtluse ajendeid liigitada nelja gruppi: sotsiaalsed, poliitilised, majanduslikud ja keskkonnaajendid. Sotsiaalsed ajendid tulevad turult, klientidelt ja sidusrühmadelt. Poliitilised stiimulid on seotud riigisisese või rahvusvahelise õigusega ning regulatsioonidega, mis näevad ette ESV elluviimist. Keskkonnaajendid nõuavad saaste, heitkoguste ja jäätmete vähendamist. Majanduslik motiiv ühendab ESV ettevõtte finantstulemuslikkusega. (2006, 216–218)

Hoolimata sellest, millist mõju avaldab ESV ettevõtte finantstulemustele, on üks asi selge: ettevõtte vastutustundlikkusest töötajad ei kaota, vaid võidavad. Nad saavad terviseraha, oma psühholoogiliste vajaduste rahuldamise, parema elukvaliteedi. Kõike seda ei saa neile anda riik üksi. T. N. T. Ismail väidab, et riik ei suuda vastata inimeste kasvavale nõudlusele elujärje paranemise järele ja seetõttu peaksid ettevõtted riiki aitama (2011, 372). Ühiskonna heaolu kasvu saavutamisel on oluline roll nii avalikul sektoril kui ka eraettevõtetel ja inimestel endil. Kui riik ja erasektor tagavad inimestele hüvesid, on vajalik, et inimesed saaksid neid hüvesid otstarbekalt kasutada. Samuti ei saa ühiskond olla eetiline ega ökoloogia tasakaalus, kui sellesse panustavad ainult ettevõtted ja riik, samas kui riigi elanikud ei hooli inimsuhetest ega loodusest.

1.4. Institutsionaalne lähenemine: teooria ja mõisted

Selles peatükis tutvustab autor institutsionaalse teooria põhiideid, toob esile selle lähenemise tunnused ja esitab selle erisused võrreldes teiste ESV analüüsi tasemetega.

Glavas annab ülevaate ESV analüüsi kolmest tasandist. Esimesena eristab ta individuaalse tasandi. See on kõige kitsam ning käsitleb üksikisikuid või konkreetseid üksikisikute gruppe. Sellel tasemel uuritakse ühe kindla ettevõtte töötajate karakteristikuid ja nende seost ning mõju firma ESV-le. Selliste tunnuste hulgas on töötajate teadlikkus ESV juhustest, personali kaasatus loominguks protsessi ning püsivus firmas. Samuti pööratakse

tähelepanu töötajate psühholoogilistele vajadustele, nagu turvalisus, austus ja eneseteostus. (Aguinis, Glavas 2012,943, 947)

Teine on organisatsiooniline tasand. Sellel tasandil analüüsitakse ESV mõju ettevõtte konkurentsivõimele, firma ESV vastavust missioonile ja visioonile, ettevõtte valmisolekut dialoogiks avalikkusega jm (Ibid.). Seega analüüsitakse firmat tervikuna, ilma eri aspekte eraldi kajastamata.

Kolmas tasand, mida autor hakkab edaspidi uurima, on institutsionaalne. Sellel tasandil uuritakse tervet rühma ettevõtteid ja nende seost väliskeskkonnaga. Institutsionaalne teooria vastab küsimusele „Mis teeb organisatsioone nii sarnaseks?“. See tasand on seotud institutsioonide kolme toega: normatiivsed, kultuurilis-kognitiivsed ja regulatiivsed elemendid (Ibid., 936).

Regulatiivne element on institutsiooni kõige ametlikum osa, mis loob reegleid keskastutuse nõuetele vastavuse tagamiseks. See element on kõige tugevam sellistes institutsioonides nagu riik, õigussüsteem, politseiteenistus, kohtud jne (Bondy 2008, 48).

Normatiivne tugi keskendub ühiskonnaelu ettekirjutavale, hindavale ja kohustuslikule dimensioonile (Scott 1995, 64). See hõlmab väärtusi ja norme ning selle indikaatorid on näiteks sertifikaadid ja akrediteeringud. Normatiivsed elemendid ei ole reguleeritud seadusega, vaid moraaliga. Need selgitavad eri rolle, nendele vastavaid käitumisviise ja seda, kuidas peaks rolle tajuma (Bondy 2008, 49). Normatiivne tugi domineerib religioonis, perekonnas ja muudes sotsiaalsetes gruppides (Ibid.).

Kultuurilis-kognitiivne dimensioon on oma iseloomult mõttekaart, mis on seotud konkreetse asutusega. See element eeldab, et inimesed käituvad teatud viisil, mida kas peetakse enesestmõistetavaks või asjakohaseks nende institutsionaalses raamistikus. See mõõde põhineb ühiskonna veendumustel ja uskumustel. Nagu normatiivne, ei ole ka kultuurilis-kognitiivne element õigusaktidega seotud ning on mõistetav ja kultuuriliselt toetatav. (Ibid.)

Tabelist 3 võib järeldada, et institutsionaalse raamistiku komponendid on õigus, kutseorganisatsioonid, perekond, avalik arvamus, kombed, sotsiaalsed ja erialased normid, kultuur ning eetika. Kõigil neil institutsioonidel on ettevõtete suhtes ootusi ning organisatsioonid peavad sellisele survele vastama (Scott, Meyer 1983, 149). Kui ettevõtted alluvad institutsioonide võimule ja käituvad vastavalt nende ootustele, premeeritakse neid suurenenud legitiimsuse ja ressursside kujul, mis on vajalik nende ellujäämiseks (Meyer,

Rowan 1977, 340). Institutsioonide ootused ja ettevõtete vastavus neile toovad kaasa isomorfismi tekke ehk surve paneb organisatsioone käituma sarnaselt, kuna võimalik reageering on juba institutsioonidega ette nähtud (Oliver 1997, 700).

Tabel 3. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse analüüsi institutsionaalse tasandi toed

	Regulatiivne	Normatiivne	Kultuurilis-kognitiivne
Järgimise alus	Ratsionaalsus	Sotsiaalne kohustus	Enesestmõistetav
Protseduuri alus	Regulatiivsed eeskirjad	Siduvad ootused	Olemuslik skeem
Mehhanismid	Sunnimeetmed	Normatiivsed	Imiteerivad
Loogika	Vahetalitus	Sobivus	Tavaliselt õigeks peetavus
Indikaatorid	Reeglid, seadused, sanktsioonid	Sertifikaadid ja akrediteeringud	Uskumused, veendumused
Mõju	Süü/süütus	Häbi/au	Kindlus/segadus
Legitiimsuse alus	Juriidiliselt sanktsioneeritud	Moraaliga reguleeritud	Mõistetav, kultuuriliselt toetav

Allikas: (Scott 1995, 30)

Seega koosneb institutsionaalses teorias käsitletud keskkond õiguslikult sanktsioneeritud reeglitest, normatiivsetest nõudmistest ja veendumustest, millele ettevõtted peavad vastama õiguspärasuse tagamiseks ja toetuse saamiseks. Isomorfismi tekkimisega võib selgitada seda, et ESV rakendamise viis ja ulatus ettevõtetes sarnaneb ühe riigi piires ning erineb riigiti. Riigi majanduslik, sotsiaalne, poliitiline ja kultuuriline keskkond võib määrata institutsioonide ootusi ettevõtete suhtes, mis omakorda peegelduvad selle riigi ettevõtete ESV rakendamises.

2. ETTEVÕTTE SOTSIAALNE VASTUTUS EESTIS JA EESTI ÄRISÜSTEEM

Magistritöö esimeses osas käsitleb autor ESV põhitõdesid. Need ideed on laialt levinud ning ESV printsiipe teab igati, kes on selle teemaga sügavamalt kokku puutunud. Kõikjal maailmas loevad tudengid vastutustundliku ettevõtluse kursuse raames raamatuid ja artikleid ESV defineerimisest, TKM kontseptsioonist, huvigruppide põhimõttest ja ESV püramiidi ideest. See teoreetiline alus on laialt tunnustatud, kuid ei anna informatsiooni vastutustundlikkuse kontseptsiooni elluviimise kohta mõnes konkreetses riigis.

Enne seda, kui liikuda magistritöö põhiuuringu juurde, tutvustab autor nii vastutustundliku ettevõtluse rakendamise ajalugu Eestis kui ka selle ulatust tänapäeval. Samuti antakse selles osas ülevaade avaliku sektori initsiatiividest ESV soodustamiseks. Lõpuks esitab autor Eesti institutsionaalse ärisüsteemi analüüsi, mis on vajalik selleks, et vastata magistritöö küsimusele „Kuidas on ESV Eestis seotud selle majandusliku, poliitilise, kultuurilise ja haridussüsteemiga?“.

2.1. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse ajalugu Eestis

Kui mujal maailmas kerkis ettevõtte sotsiaalse vastutuse teema esile juba 20. sajandi keskel, hakati sellest Eestis rääkima alles viimasel aastakümnel. Selleks et mõista, miks ESV ei ole Eestis nii hästi arenenud kui näiteks Skandinaavia riikides, tuleb puudutada Eesti ajalugu ja majanduslikku olukorda 20. sajandi lõpus.

Hiiglaslikud muutused veerand sajandi jooksul nii ideoloogia kui ka valitseva võimu poolelt on avaldanud suurt mõju inimeste arusaamale ja suhtumisele ettevõtete sotsiaalse vastutuse kontseptsiooni (Rääsk 2005, 87). Pika aja jooksul on Eesti olnud Nõukogude Liidu liikmesriik. Pärast liidu lagunemist tuli Eestil läbida üleminekuperioodi, mis alguses tõi kaasa probleeme majanduses, järgnesid ettevõtlusboom ja kiire majanduskasv.

Kuigi Eesti arengut peetakse võrreldes teiste üleminekuriikidega suhteliseks edukaks, väidab M. Kooskora, et ärietika ja vastutustundliku ettevõtluse valdkonnas on ilmsed suured

probleemid (2004, 195; 2006, 186). Enne 1980. aastate keskpaika ei olnud ei kodanikel ega välismaalastel õigust asutada Eesti NSV-s ettevõtet (Kooskora 2006, 186). Peamised sidusgrupid olid tol perioodil ministeeriumid, omavalitsused ja ettevõtete suuremad kliendid (Ibid.). Eraomandi loomine ja üleminek sotsialismist kapitalismi oli endistele kommunistlikele riikidele kõige suurem väljakutse (Buchen 2005, 12). Koos turumajanduse eelistega tulid ka muutuste negatiivsed mõjud, nagu kasvav töötus, inflatsioon, sotsiaalne tõrjutus jm (Noorkõiv, Gröön 2005, 62). Plaanimajanduselt turumajandusele ülemineku jooksul pidid ettevõtete juhid leidma võimalusi ellujäämiseks ning vastutustundliku ettevõtluse kontseptsioon ei pälvinud tähelepanu (Luihto 1996, 14). Moraalsed väärtused ja eetiline käitumine ei ole Eesti juhtidele kunagi olnud niisama oluline kui võimalikult suure hulga raha teenimine (Kooskora et al 2005, 77). See võib ka olla põhjus, miks ESV ei ole Eestis hästi arenenud: Eesti juhid on harjunud mõttega, et peab võitlema ellujäämise nimel ega märka seepärast, et juba praegu on võitlemise periood lõppenud ning võiks hakata rakendama vastutustundliku ettevõtluse printsiipi. Samuti on enesestmõistetav, et kõik uus on alati väga küsitav ja sellesse suhtutakse tihti jahedalt. Peale selle nõuavad ettevõtjad tõestust, et ESV tasub ennast ära. Eesti ESV valdkonnas ei ole nii palju uuringuid tehtud kui teistes Euroopa riikides (Ibid., 78). ESV teemasid ei kajastatud pika aja jooksul meedias ning sellest ideest on siamaani teadlikud enamasti vaid haritud inimesed, kes on kas ülikoolis või ettevõtluses sellega kokku puutunud. Seega on teadmiste nappus ESV rakendamise oluline takistus. M. Kooskora jt leiavad, et mõned ESV-d käsitlevad algatused ebaõnnestusid, kuna eestlased on liiga individualistlikud ja ambitsioonikad, mis teeb ühise keele leidmise ning koostöö alustamise keeruliseks (2005, 77). Skandinaavia riikidele on siiski samuti iseloomulik kõrgem individualismi tase, mis aga eksisteerib koos ESV rakendamise kõrge tasemega.

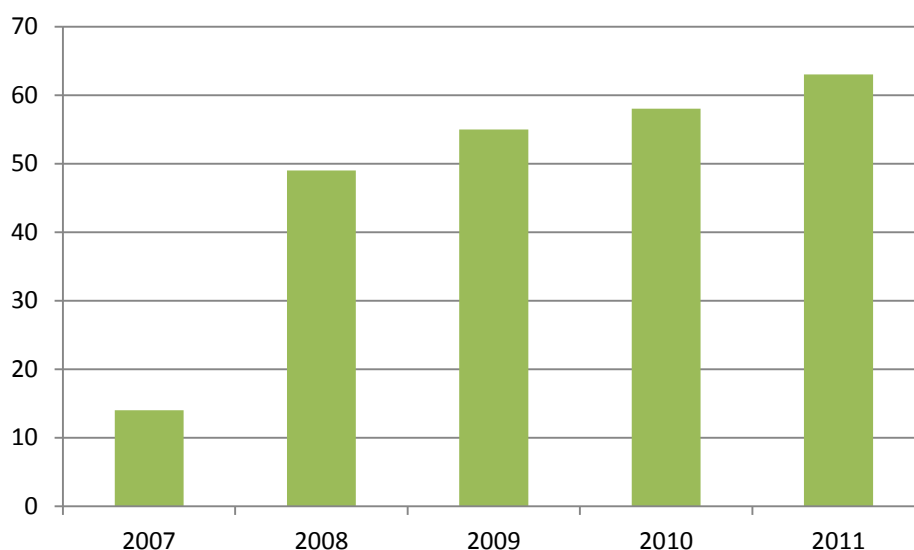
ESV teema esiletõus Eestis 21. sajandi alguses oli suurel määral seotud rahvusvaheliste ettevõtetega, kes hakkasid siin rakendama ESV poliitikaid ja programme (Noorkõiv, Gröön 2005, 63). Seega on välisinvesteeringud soodustanud ESV agenda esilekerkimist. Eriti suure mõju Eesti ESV arendamisele ja sellest arusaamisele on avaldanud Skandinaavia ettevõtted, mis on investeerinud oluliselt Eesti ettevõtetesse ja ellu viinud oma standardeid (Corporate Social Responsibility: The State... 2004, 24).

Teine oluline sündmus vastutustundlikkuse edendamisel on Euroopa Liidu liikmeks saamine. Esiteks peaksid Eesti ettevõtted vastu võtma teatud ESV tavad väliskeskkonnast tuleva surve tõttu. Euroopa Liitu astumine tähendas muu hulgas ka uute teadlikumate tarbijate

ja nõudlike äripartnerite kaasamist tarneahelasse. Teiseks on Euroopa Liidu tasandil Eesti suuremal määral kaasatud aruteludesse ESV agenda kohta. (Noorkõiv, Gröön 2005, 66)

Eestis tegeleb mitu valitsusvälist organisatsiooni ettevõtte sotsiaalse vastutuse propageerimisega, näiteks Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum, Avatud Eesti Fond, Heateo Sihtasutus, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, EBS-i Eetikakeskus jm.

VEF oli esimene MTÜ, mis pühendus teadlikkuse ja oskuste tõstmisele ESV valdkonnas. See loodi 2005. aastal Avatud Eesti Fondi toel ning praegu on tal juhtiv roll ESV indeksi läbiviimises. Indeksi eesmärk on „aidata ettevõtetel mõtestada, hinnata ja edendada oma tegevuse majanduslikku, sotsiaalset ja keskkondlikku mõju“ (Foorumist; Uudiskirja arhiiv 2007). ESV taseme mõõdistamiseks koostati küsimustik, mille ettevõtted täidavad vabatahtlikult. Hiljem paigutab VEF nad pingeritta ning tulemused avaldatakse kord aastas Äripäevas. Esimest korda rakendati indeksit aastal 2007 ning siis osales selles 14 ettevõtet (Uudiskirja arhiiv 2007; 2007/08 tulemused 2008). Jooniselt 4 on näha, et indeksis osalejate arv on iga aastaga kasvanud, saavutades viis aastat hiljem juba 63 osalejat (Jätkusuutliku indeksi...). Alates 2010. aastast annab VEF välja vastutustundliku ettevõtte kvaliteedimärgiseid. Sellise märgise saab vastutustundliku ettevõtluse indeksis osalenud ja vähemalt 60–70% võimalikust maksimumtulemusest saanud ettevõtte. Märgis võimaldab oma klientidele, partneritele ja muudele sidusrühmadele teada anda oma vastutustundlikkusest. Samuti tõstab see ühiskonna teadlikkust ESV ideest Eestis. (Vastutustundlik ettevõtlus Eestis 2012, 175) Peale vastutustundliku ettevõtluse indeksi pakub VEF koolitusi ja nõustamist ESV valdkonnas. VEF-i kodulehelt leiab tasuta veebikoolituse. Selles osalemine aitab paremini mõista ESV olemust, vajalikkust ja kasu. Samuti antakse nõu selle kohta, kuidas alustada ESV-ga oma ettevõttes. Eritellimusel koostab VEF ka koolitusi kitsamal teemal. Nõustamise poolelt pakub VEF abi jätkusuutliku ettevõtluse strateegia kujundamisel, tutvustab GRI juhendit ISO 14001 ja EMAS-i keskkonnajuhtimise standardeid ning aitab ettevõtetel rakendada muudatusi töö- ja pereelu paremaks juhtimiseks. (Teenused)

Joonis 4. Vastutustundliku ettevõtluse indeksis osalejate arv Eestis perioodil 2007–2011
Allikas: (Siller 2013)

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda on VEF-i koostööpartner. Kaubandus-Tööstuskoda hakkas vastutustundliku käitumise kogumikke koostama 2002. aastal ning 2007. aastal ilmus kogumik, milles kirjeldati 72 ettevõtte neid tegevusi, mida hinnati ühiskondlikult vastutustundlikeks (Vastutustundlik ettevõtlus Eestis 2012, 6). See organisatsioon tegeleb ESV seminaride ja konkursside kohta informatsiooni levitamise, tunnustab paremaid ettevõtjaid, otsib vastutustundliku käitumise uusi näiteid koostöös VEF-iga.

Eesti jätkusuutlikkuse edendamise nimel töötab ka Säästva Eesti Instituut (edaspidi SEI Tallinn). Stockholmi Keskkonnainstituut on asutanud SEI Tallinna 1992. aastal, eesmärgiga „ärgitada ühiskonnas muutusi jätkusuutliku arengu suunas“. SEI Tallinn levitab keskkonnanajuhtimisinfot standardite kohta, korraldab seminare ja keskkonnaaruannete koostamise koolitusi. (Missioon ja tegevus)

Käesolev alapeatükk on näidanud, et ESV kontseptsiooni rakendamist Eestis on suurel määral mõjutanud riigi ajalugu. See ei ole üllatav, et vastutustundlik ettevõtlus on Eestis madalamal tasemel võrreldes Skandinaavia riikidega, kuna esimene on teinud läbi Nõukogude Liidu lagunemise ja sellele järgnenud ellujäämistekonna, otsides uusi turgusid ja arendades organisatsioonikultuuri. Tänu välisriikide investeeringutele Eesti ettevõtlusse on selles valdkonnas toimunud olulisi muutusi alates 21. sajandi algusest. Tänapäeval ei ole ESV aruandlus Eestis kohustuslik, kuid VEF tegeleb aktiivselt vastutustundliku ettevõtluskultuuri edendamisega.

2.2. Jätkusuutliku arengu edendamine riigi tasandil

Kuigi ESV rakendamine ega aruandlus ei ole Eestis kohustuslikud, on hulk algatusi ja seadusi, mis puudutavad säästlikku arengut. Nende hulgas on säästva arengu seadus, mis on säästva arengu strateegia alus. Samuti kasutati Eesti ettevõtluspoliitika 2007–2013 visiooni sõnastamisel sõnu „vastutustundlik“ ja „jätkusuutlik“. Seega tutvustab autor käesolevas alapeatükis säästva arengu seadust ja sellest tulenevat strateegiat ning Eesti ettevõtluspoliitika vastutustundlikkuse ja jätkusuutlikkuse aspekte. Peale selle annab autor ülevaate ESV kontseptsiooni õpetamisest Eesti haridusasutustes.

2.2.1. Säästva arengu käsitlemine Eesti Vabariigi seadustes

Eesti Vabariigi põhiseadus sätestab, et „Eesti loodusvarad ja loodusressursid on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult“ ning „Igaüks on kohustatud säästma elu- ja looduskeskkonda ning hüvitama kahju, mis ta on keskkonnale tekitanud. Hüvitamise korra sätestab seadus“. (Eesti Vabariigi põhiseadus, § 5, 53) Need sätted moodustavad looduskeskkonna ja loodusvarade säästva arengu alused, mis on sätestatud säästva arengu seaduses (Säästva arengu seadus, § 3 lg 1).

Riigi tasandil tehtud tähtsaks sammuks võib pidada 1995. aastal vastu võetud säästva arengu seadust, mille ülesanne on (Säästva arengu seadus, § 1 lg 1, 3):

- sätestada säästva arengu rahvusliku strateegia alused,
- sätestada looduskeskkonna ja loodusvarade säästliku kasutamise alused.

See seadus tugineb ÜRO Keskkonna- ja Arengukonverentsi otsustes sätestatud põhimõtetele (Säästva arengu seadus, § 1 lg 2).

Säästva arengu strateegia töötati välja hiljem ja kiideti heaks alles aastal 2005 (Säästev areng). See on Eesti riigi ja ühiskonna arendamise strateegia aastani 2030 (Ibid.). „Säästev Eesti 21“ sätestab neli eesmärki (Eesti säästva arengu... 2005, 13–28):

- 1) Eesti kultuuriruumi elujõulisus,
- 2) inimeste heaolu kasv,
- 3) sotsiaalselt sidus ühiskond,
- 4) ökoloogiline tasakaal.

Strateegia määrab kindlaks iga eesmärgi komponendid, indikaatorid, ohud ja esitab soovitava seisundi aastaks 2030 ning selle saavutamise mehhanismid (Eesti säästva arengu... 2005, 13–28).

Õigust loodusvaradele ja ressurssidele käsitletakse looduskaitse seaduses, maapõue seaduses, metsaseaduses, keskkonnavastutuse seaduses, veeseaduses, jäätmete seaduses, välisõhu kaitse seaduses jm.

Aastal 2010 tegi Euroopa Komisjon ettepaneku koostada säästva majanduskasvu strateegia. „Euroopa 2020“ on EL-i aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduse strateegia kümneks aastaks. Sellega seati viis eesmärki tööhõive, innovatsiooni, hariduse, sotsiaalse kaasatuse ja kliima/energeetika valdkonnas. EL-i iga liikmesriik on vastu võtnud oma riiklikud eesmärgid kõigi viie valdkonna piires. (Euroopa 2020)

Võrdset kohtlemist käsitleb eelkõige põhiseadus (§ 12): „Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu“. Sotsiaalse vastutustundlikkuse aluseid sätestavad ka näiteks ohvriabi seadus ja soolise võrdõiguslikkuse seadus. Töötingimuste ja -keskkonna põhinõudmised on esitatud töö- ja puhkeaja seaduses, töötervishoiu ja tööohutuse seaduses, töötajate tervisekontrolli korras, töökohale esitatavates töötervishoiu ja tööohutuse nõuetes jm.

Sotsiaalse vastutuse edendamisel on olulised ka riiklikud algatused, mis on suunatud elukestva õppe toetamisele. See on pidev õppimine, mis on vajalik konkurentsivõime püsimiseks muutuva ühiskonna tingimustes. Elukestvat õpet toetab Eesti elukestva õppe strateegia 2020.

Seega on terve hulk seadusi, mis rajavad vundamendi TKM kontseptsiooni rakendamisele ettevõtetes. Ülalpool toodud seadused on seotud vastutustundlikkusega nii looduskeskkonna kui ka inimeste suhtes. 2014. aasta seisuga ei ole seadust, mis kohustaks ettevõtteid aru andma oma sotsiaalsetest ja keskkonnaga seotud tegevustest. Kuigi ESV aruandlus ei ole kohustuslik, saab ettevõtteid suunata ning motiveerida käituma vastutustundlikult ühiskonna ja looduse suhtes. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse edendamise meetmeid vaadeldakse peatükis 2.2.2.

2.2.2. Eesti ettevõtluspoliitika ja vastutustundliku ettevõtluse tegevuskava 2012–2014

Eesti ettevõtluspoliitika elluviimist toetavad strateegilised plaanid. 2013. aastal lõppes ühe seitsmeaastase arengukava rakendamise periood. Ettevõtluspoliitika visioonis olid

innovatsioonide, uuendusmeelsuse, tootlikkuse ja pideva õppimise kõrval kirjas ka vastutustundlikkus ja jätkusuutlikkus (Eesti ettevõtluspoliitika 2007–2013 s.a., 21). Ettevõtluspoliitika nägi ette vastutustundliku ettevõtluse hea tava väljatöötamise ja juurutamise (Ibid., 33). See ettevõtluskeskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime parandamise meede on jäänud rakendamata.

Arengukava lõpparuandes tuuakse välja peamised saavutused vastutustundlikkuse edendamisel. Nende hulgas on elektroonilise koolituskeskkonna loomine, ESV teemaliste koolituste pakkumine ja VEF-i kasvamine stabiilse liikmeskonnaga ettevõtlusorganisatsiooniks (Eesti ettevõtluspoliitika 2007–2013 lõpparuanne s.a., 17). Tähtis on ka paremate ESV praktikate kogumiku trükkimine, mis koos e-õppe keskkonna loomisega sai võimalikuks tänu Euroopa Komisjoni rahastusele (Ibid.). Selle programmiperioodi alguses hakati organiseerima vastutustundlike ettevõtete indekseerimist.

Peamine saavutus on vastutustundliku ettevõtluse (edaspidi VE) arendamise projekti edukas lõppemine 2012. aasta keskel. Projekti üks tulemeid oli valitsuses heakskiidetud „Eesti vastutustundliku ettevõtluse tegevuskava 2012–2014“. Sügisel 2011 võeti vastu EL-i VE uuendatud strateegia. See on osa EL-i tööstuspoliitikast ja on andnud suuniseid Eesti VE tegevuskava koostamiseks (Eesti vastutustundliku... 2012, 1) Selle tegevuskava koostamine ja heakskiit on olulised mitmel põhjusel. Esiteks on teistel arenenud riikidel VE tegevuskavad olemas. Teiseks tõuseb Eesti konkurentsivõime tänu maine paranemisele ja ekspordivõimaluste avardumisele. Tegevuskava abil tahetakse samuti vähendada personalivoolavust ja rohkem tegeleda keskkonna säästmisega (Kuningas 2012, 2). 20. septembril 2012 nimetas majandus- ja kommunikatsiooniminister Juhan Parts kaks olulist suunda, millele tegevuskava keskendub: ettevõtete teadlikkuse kasvatamine ja VE kvalifikatsioonisüsteemi rakendamine (Uudised 2012). Teadlikkuse tõstmiseks kogutakse ja levitatakse häid näiteid vastutustundliku ettevõtluse kohta, toetatakse ettevõtete võrgustikku, korraldatakse koolitusi ja kajastatakse teemat õppes. Sertifitseerimissüsteemi väljatöötamiseks võeti kasutusele VE märgiste süsteem, tutvustati Eestit kui VE maad välismaal ning kaaluti VE arvesse võtmist riigihangetes. (Kuningas 2012, 3–4)

Esimese VE tegevuskavaga seati ainult neli indikaatorit (vt Tabel 4) ning kolme neist ei suudetud täita. Tegevuskava eesmärk oli kaasata VE võrgustikusse 100 ettevõtet, kuid tegevuskava rakendamise lõpu seisuga kuulus võrgustikku vaid 36 firmat (MKM: vastutustundlik... 2014). Teine indikaator aga saavutati: perioodil 2011–2014 anti 148

kvaliteedimärgist ning iga aastaga suureneb uute märgise saajate arv. Kolmanda mõõdikuga tekkis mõningaid kõrvalekaldeid soovitud tasemest: 2014. aasta septembri lõpu seisuga koolitati ainult umbes 130 ettevõtet, eesmärk oli 1000. Viimase indikaatori saavutamist hinnata ei ole lihtne ning see on võimatu käesoleva töö raames. Kui ettevõtte on läbinud VE koolituse, ei tähenda see, et ta hakkab kohe ESV ideid ellu viima. Koolitustel on pigem pikaajaline mõju ning ESV rakendamine võib nõuda pikemat ettevalmistust.

Tabel 4. Eesti vastutustundliku ettevõtluse tegevuskavaga 2012–2014 ettenähtud indikaatorid ja nende saavutamine

Indikaator	Sihttase 2014. a	Tegelik seis 2014. a
Vastutustundliku ettevõtluse võrgustikus osalevate ettevõtete arv	100	36
Vastutustundliku ettevõtluse märgist omavate ettevõtete arv	50	148
Vastutustundliku ettevõtluse teemalistel koolitustel ja seminaridel osalenud ettevõtete koondarv	1000	130
Vastutustundliku ettevõtluse tegevustega alustanud ettevõtete osakaal koolituse läbinutes	30%	Raske hinnata

Allikas: (Eesti vastutustundliku... 2012, 3)

Allikas: (MKM: vastutustundlik... 2014)

Jätksuutlikku arengut ei tooda eraldi välja Eesti ettevõtluse ja kasvustrateegias 2014–2020. „Säästev Eesti 21“ on omaette strateegiline plaan, mille põhirõhk on jätkusuutlikkusel.

Alapeatükist selgub, et olulisem projekt Eesti ESV valdkonnas on Eesti vastutustundliku ettevõtluse tegevuskava 2012–2014. Selle rakendamise edukust saab täiel määral võrrelda vaid pärast programmiperioodi lõppu, kuid juba praegu on selge, et teatud eesmärged toetavad mõõdikud jäid saavutamata. Samuti muutub „Säästva Eesti 21“ strateegia veelgi olulisemaks, kuna jätkusuutlikkust ei vaadelda eraldi uues ettevõtlusstrateegias.

2.2.3. Haridus ettevõtte sotsiaalse vastutuse valdkonnas

Ettevõtete sotsiaalse vastutuse edendajana võib riik teha riigihankeid, tellides õppekava või eraldi aineid ESV valdkonnas. Käesolevas alapeatükis annab autor ülevaate õppekavadest ja õppeainetest ESV valdkonnas, kui selliseid õpetatakse Eesti

kõrgharidusasutustes. Riigiülikoolide kõrval tutvustab autor ka eraülikoolide õppekavasid ja aineid, mis puudutavad sotsiaalset vastutust.

Kokku on autor uurinud 13 era- ja riigiülikooli õppekavasid ja aineid. Valimis on Tallinna Tehnikaülikool (edaspidi TTÜ), Tallinna Ülikool (edaspidi TLÜ), Tartu Ülikool (edaspidi TÜ), Tallinna Majanduskool, Eesti Maaülikool, Sisekaitseakadeemia, Tallinna Tehnikakõrgkool, Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, Eesti Lennuakadeemia, Mereakadeemia, Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor, Estonian Business School (edaspidi EBS) ja Euroakadeemia. ESV-ga seotud ainete leidmiseks kasutas autor järgmisi otsingusõnu õppeinfosüsteemis (ÕIS): sotsiaalne, keskkond, säästev, jätkusuutlik, ergonoomika ja arvestus.

Eesti kõrgharidusasutuste hulgas ei ole ühtegi sellist, kus oleks eraldi teaduskond, instituut või õppetool, mis oleks pühendatud ettevõtete sotsiaalsele vastutusele. Pole ühtegi ülikooli või kõrgkooli, mis pakuks eraldi õppeprogrammi tulemuste kolmiksisüsteemi või ESV valdkonnas.

Alapeatükis 1.2.1. tõi autor välja Cami arvamuse, et TKM-i keskkonnaaspekti käsitletakse palju rohkem kui sotsiaalset. Töö autor nõustub selle seisukohaga lähtudes sellest, et Eesti kõrg- ja ülikoolides on looduskeskkonna jätkusuutlikkusega seotud aineid märksa rohkem kui sotsiaalse dimensiooniga seotud aineid.

Kõige rohkem aineid, mis puudutavad ESV-d, õpetatakse Tallinna Tehnikaülikoolis ja selle kolledžites, kõige vähem aga Sisekaitseakadeemias. Kui uurida lähemalt, siis selgub, et enim aineid, mis käsitlevad jätkusuutlikkust, õpetatakse energeetika- ja ehitusteaduskonnas.

Eesti ülikoolidest õpetatakse sotsiaal- ja keskkonnaarvestust vaid TTÜ-s. Tallinna Tehnikakõrgkool pakub ka keskkonnaaruandlust. Teiste haridusasutuste ained ei käsitle ESV aruandluse aspekte.

Kuigi Eestis ei ole ühtegi haridusasutust, mis koolitaks ESV spetsialiste, pakutakse kitsama spetsialiseerimisega erialasid. Näiteks saab TTÜ Tartu Kolledžis õppida tööstusökoloogia eriala. Selles õppekavas on eraldi moodul nimega „Säästev areng“. Ergonoomika eriala spetsialiste õpetatakse Eesti Maaülikoolis. Keskkonnakaitse spetsialistiks saab õppida Euroakadeemias, kus on eraldi keskkonnakaitse teaduskond.

TKM-i osasid on võimalik õppida, võttes aineid eri ülikoolides. Siis võib tekkida terviklikum pilt sellest põhimõttest. Jätkusuutliku arengu aluseid saab õppida TLÜ-s, TÜ-s, Tallinna Majanduskoolis, Euroakadeemias ja Mereakadeemias. TKM-i sotsiaalset

dimensiooni aitavad paremini mõista vaid vähesed haridusasutused: TLÜ, TÜ ja EBS-i aine „Sotsiaalne ettevõtlus“, Mainori aine „Sotsiaalne vastutus ja töösuhted“.

Olukorras, kus ühiskond ei ole väga teadlik ettevõtete sotsiaalse vastutuse kontseptsioonist, muutub haridusasutuste koostöö veelgi olulisemaks. Autor leidis siiski vaid ühe eriala, mille õpetamist korraldatakse kahe ülikooli koostöös.

Tänapäeval pakub rohkem haridusasutusi õppeaineid ESV valdkonnas. Tasub märkida, et siamaani ei ole veel eraldi õppekava, mis näeks ette ESV spetsialistide koolitamist. Kuigi Eesti kõrgharidusasutustes õpetatakse palju aineid, mis käsitlevad keskkonnaõigust ja -kaitset, säästvat ehitust ja energeetikat, sotsiaalset ettevõtlust ning ergonoomikat, ei saa neid aineid kokku panna ega moodustada täiesti uut õppekava ESV valdkonnas. Põhjus on selles, et Eestis õpetatakse neid aineid kitsamate erialade juures. Näiteks ei ole ESV üldspetsialisti jaoks eraldi võetuna tähtsad ained „Keskkonnasäästlik taimekaitse“, „Keskkonnasäästlik käsitöö“ või „Jätkusuutlik linnaehituslik transformeering“. Seega vajaks uue eriala moodustamine pikemat aega ja rahakulu, näiteks õppejõu leidmist, kes oskaks TKM kontseptsiooni õpetada tulevastele ESV üldspetsialistidele.

2.3. Eesti säästva arengu valdkonna uuringud ja ettevõtte sotsiaalse vastutuse vajalikkus Eestis

Hoolimata sellest, et rahvusvahelised andmebaasid ei anna palju vasteid otsingusõnale *CSR in Estonia* (näiteks EBSCO annab ainult 7 tulemust), on hulk tähelepanuväärivaid uuringuid, mis ei ole sattunud üleilmsetesse teadusajakirjadesse.

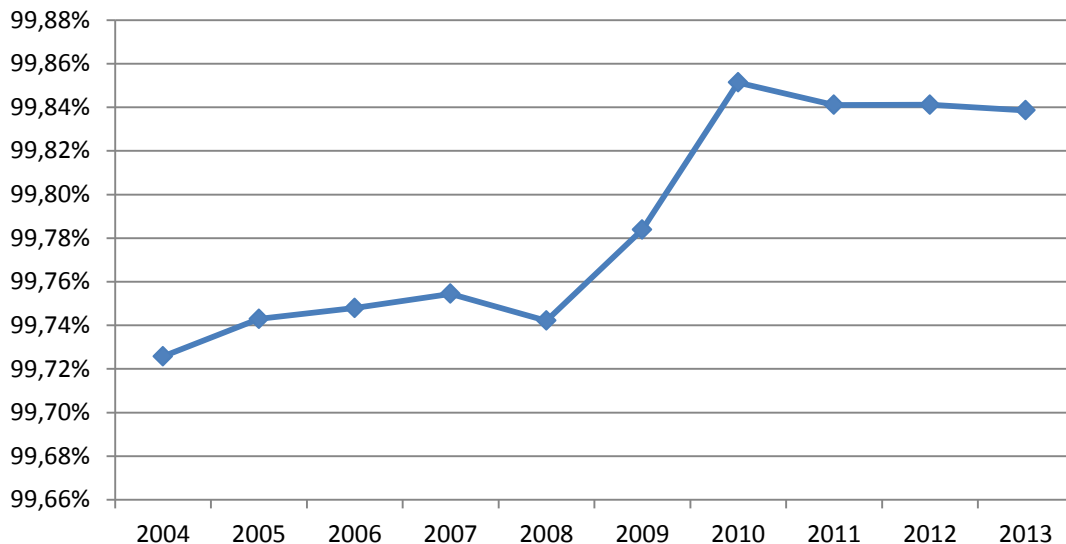
M. Mändmets uuris tarbijate lähenemist ESV põhimõttele Eestis ning tegi järgmised järeldused. Kui võrrelda erinevaid inimeste grupe soost ja vanusest lähtudes, siis ilmneb, et jätkusuutlik käitumine on tõenäolisem naiste ja noorte inimeste puhul, kui selline käitumine ei maksa midagi. Näiteks on ESV oluline tegur mõnesse ettevõttesse noorte inimeste hea suhtumise kujundamisel. Tudengid on see grupp, mis suurema tõenäosusega keeldub vastutustundlikust käitumisest, kui see eeldab rahaliste ressursside kulutamist. Oluline avastus on see, et 49,6% vastajate väitel, ei ole nad midagi kuulnud ESV-st ja veel 6,3% ei ole kindel oma vastuses. Huvitav on, et vastuse „Ei, ei ole kuulnud“ on andnud 60% mehi, kusjuures küsitletud naiste seas oli tulemus ainult 40%. Seega saab väita, et võrreldes meestega on naised vastutustundlikust ettevõtlusest teadlikumad. Uuring näitab, et tudengid teavad ESV-st

rohkem kui mittetudengid. See võib olla tingitud sellest, et tänapäeval räägitakse ülikoolides rohkem säästvast arengust. Pakutud vastustest ESV-st teadasaamise allika kohta valiti kõige rohkem varianti „ülikool“. (Mändmets 2011, 20–21) Ligikaudu sama tulemuse sai ka L. Veersalu, kelle uuring näitas, et 66% üliõpilastest on kuulnud ettevõtete sotsiaalse vastutuse kontseptsioonist (2011, 31). Seega on eelmine oletus õige, et praegu tutvustatakse ülikoolides ESV kontseptsiooni rohkem kui mõni aeg tagasi. Kõige rohkem väärtustavad eestlased ESV valdkonnas töö-, turu- ja looduskeskkonda. Seejuures peavad just noored inimesed töökeskkonda kõige tähtsamaks ESV teemaks. (Mändmets 2011, 20–21; Veersalu 2011, 33)

Maailmapank on teinud uuringu ESV rakendamises Eesti ettevõtetes ning leidnud, et peamine ESV elluviimist takistav barjäär on selle kulukus. Teine rühm barjääre on seotud valitsusega: puudub valitsuse ja pädevate asutuste osalus, ei ole asjakohast reguleerimist. (What Does Business... 2005, 23) Samas võib eeldada, et olukord on üheksa aastaga muutunud. Eelnevalt peatükis 2.2.2. on autor tutvustanud Eesti vastutustundliku ettevõtluse tegevuskava 2012–2014 ja valitsusvälise organisatsiooni VEF tegevust ESV edendamise nimel. Nii tegevuskava kui ka VEF ilmusid pärast Maailmapanga uuringut ning on tõenäoline, et uuema uuringu tulemused oleksid olnud väga erinevad. Samuti on muutunud ESV tõlgendamine. Kui uue sajandi päris alguses assotsieerus ESV annetamisega, siis aastal 2007 peeti ESV all silmas eetilist käitumist, keskkonnahoidlikke toiminguid ja sidusrühmade huvidega arvestamist (Current CSR... 2005, 8). KPMG 2013. aasta uuringus leiab 56% vastanutest, et vastutustundlik ettevõtlus on äristrateegia ja ettevõtte igapäevategevuse osa (Majanduse Puls... 2013, 17). Seega on alust eeldada, et Eesti elanikud saavad ESV kontseptsioonist üha teadlikumateks ja ettevõtjate suhtumine ESV-sse on varasemast tõsisem.

Selline positiivne suundumus on eriti hea riigi jaoks, kus valdav osa ettevõtteid on kas mikro-, väike- või keskmise suurusega ettevõtted (edaspidi VKE-d). Jooniselt 5 selgub, et väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete osatähtsus kõigis ettevõtjates on kümne aasta jooksul pisut kasvanud ning saavutanud stabiilsuse viimasel kolmel aastal. VKE-de 99,84% osatähtsus kõigis Eesti ettevõtetes tähendab seda, et nad annavad tööd enamikule Eesti elanikest. Seetõttu on väga oluline, et VKE-d pööraksid tähelepanu vastutustundlikule ettevõtlusele. Nagu varasemad uuringud on näidanud, on ESV rakendamise peamine barjäär kulukus. VKE-d on haavatavamad kõikvõimalike kulude suhtes ning lisakulud sotsiaalse vastutuse tagamiseks võivad avaldada suurt mõju ettevõtte finantsseisundile. Seega on VEF-il

tähtis jätkata tasuta koolitustega, seletada ettevõtjatele ESV eeliseid ja tutvustada võimalusi rakendada ESV-d väiksemate kulutustega.

Joonis 5. VKE-de osatähtsus kõigis Eesti ettevõtetes perioodil 2004–2013

Allikas: (Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted)

Ettevõtete sotsiaalse vastutuse kontseptsiooni viivad ellu enamasti vaid suured ettevõtted. Ühest küljest tähendab see seda, et väike hulk elanikke võib nautida lisahüvitisi, väga head töökeskkonda jne. Teisest küljest on aga selline käitumine hea näide teistele firmadele. Suured ettevõtted on reeglina meedia tähelepanu all ja nende vastutustundlikkus on samuti üks vestlustemasid.

2.4. Eesti poliitiline ja sotsiaalmajanduslik keskkond

Poliitilise ja sotsiaalmajandusliku keskkonna analüüsi jaoks kasutab autor riigisisese ärisüsteemi lähenemist, mille töötas välja R. Whitley. Lähenemise põhiargument on see, et riigi ärikeskkond on määratud selle ajaloolise arengu ja institutsioonidega. Alapeatükis 1.4. toodi institutsionaalse raamistiku komponendid, milleks on õigus, kutseorganisatsioonid, perekond, avalik arvamus, kumbed, sotsiaalsed ja erialased normid, kultuur ning eetika. Whitley eristab nelja elementi, mis määravad riigi ärisüsteemi: poliitiline, kultuuriline, majanduslik ja sotsiaalne või haridussüsteem. (Fifka, Pobizhan 2014, 193)

Järgnevalt uurib autor iga keskkonda eraldi ja toob välja selle mõju ESV rakendamisele Eestis.

2.4.1. Poliitiline süsteem

Kuigi Eesti Vabariik ja selle poliitiline süsteem on suhteliselt noored, on Eesti korrupsiooni tajumise indeksi edetabelis 28. kohal. See tähendab, et Eesti riiklik reguleerimine ja sellele vastav ettevõtete käitumine on pigem läbipaistvad. Eestist tagapool on 147 riiki, nende hulgas ka 15 EL-i liikmesriiki. (Corruption... 2013) Ettevõtete läbipaistev käitumine võib mõjutada seda, et eri sidusrühmad ei nõua sotsiaal- ega keskkonnaarvestuse pidamist. Seega võib suhteliselt kõrge usalduse tase ettevõtete ja eri huvigruppide vahel põhjendada ESV aruandluse madalat taset. Teisest küljest võib aruandluse tase avaldada mõju usaldusele. Skandinaavia riikides on ESV hästi arenenud ning need on korrupsiooni tajumise indeksi edetabelis esikohtadel.

Eesti iseseisvuse taastati 1991. aastal, koos sellega algas pikk tee totalitarismist demokraatiasse. Hoolimata sellest oli juba nõukogude ajal tegemist ettevõtete sotsiaalselt vastutustundliku käitumisega. Tol ajal lihtsalt ei kasutatud ettevõtete teatud tegevuste iseloomustamiseks sellist mõistet. Näiteks, puhkuseraise soojale maale töötaja perele ei peetud sotsiaalse vastutustundlikkuse kontseptsiooni osaks.

Sotsiaalne ettevõtlus ja ettevõtete vastutustundlik käitumine võisid assotsieeruda sotsialismiga ning seetõttu võis osa ettevõteteid ja inimesi neid tajuda nagu midagi negatiivset, nõukogude ajast pärinevat.

Nõukogude ajast võis säilida eestlaste vaikivus ülemuse ees ja alandlikkus olemasolevate töötingimuste suhtes. Tänapäeva töötajad ei julge nõuda häid töötingimusi ega -vahendeid, sotsiaalseid pakmeid ega muid motivatsiooniprogramme. Kodanikukultuur on alluv, kuna Eestil on vähe demokraatiakogemust (Kalev et al 2008).

Eesti maksukoormus on teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes pigem madalamate seas. Aastal 2012 oli Eesti EL-is maksukoormuse poolest 18. kohal. Teisest küljest tasub aga tööandja EL-i keskmisest rohkem sotsiaalmaksu iga teenitud euro eest (Rogers, Philippe 2013, 13). Selle poolest võib tööandja sotsiaalset vastutust pidada suhteliselt kõrgeks. Tööandja maksud ja maksumäärad on riigi kehtestatud ning need ei ole seega ettevõtete vabatahtlik panus töötajate heaolusse.

Iga Eesti ja EL-i kodanik (kui ta vastab teatud tingimustele) võib kandideerida Eesti Vabariigi parlamendi ja kohaliku omavalitsuse volikogu liikmeks. Eesti kodanike osatähtsus moodustab Eestis 85%, välisriigi kodanikke on Eestis 8,1% ja määratlemata kodakondsusega isikuid 6,5% aastal 2011 loendatud inimestest. Välisriigi kodanikest on kõige rohkem Vene ja Ukraina kodakondsusega inimesi, vastavalt 6,9% ja 0,4%. (REL 2011... 2012) See tähendab, et umbes 15%-l Eesti elanikest ei ole õigust esindada Eesti rahvast Riigikogus ega kohalikus omavalitsuses. Seega ei saa umbes seitsmendik Eesti elanikest oma uskumusi, arvamusi, poliitikaid tutvustada, kaitsta ega ellu viia. Samuti ei saa need inimesed hääletada ega valida erakondi, mis toetavad ettevõtete sotsiaalset vastutust.

Eestis on 15 esimese järgu haldusüksust ehk maakonda ning 215 kohaliku omavalitsuse üksust: 30 linna ja 185 valda (Kohalik omavalitsus...). Kohalikud omavalitsused otsustavad ja korraldavad kõiki kohaliku elu küsimusi (Eesti Vabariigi põhiseadus, § 154). Ettevõtted on kohustatud esitama majandusaasta aruande ja muud teavet, mida Statistikaamet tohib ettevõtelt küsida. Kohustuslikud aruanded on sätestatud seadusega ning kohalikud omavalitsused ei saa sellesse sekkuda ega teha ESV aruannet kohustuslikuks.

Ametiühingute roll palkade ja töötingimuste määramisel on üsna madal. Isegi kui liikmesliidud korraldavad miitinguid, ei muutu reeglina mitte midagi. Samuti väheneb ametiühingute liikmeskond aastast aastasse, perioodil 2006–2012 langes liikmete arv 32% võrra (vt Lisa 1).

2.4.2. Finantssüsteem

Eesti pangandussüsteem koosneb keskpangast ja kommertspankadest. Viimaseid on vastavalt Finantsinspektsiooni andmetele Eestis 15, nende hulgas on Eestis tegevusloa alusel tegutsevad krediidasutused ja välisriikide krediidasutuste filiaalid (Krediidasutused). Eesti kommertspankade süsteem on täiesti erastatud. Seega ei ole kommertspangad suures sõltuvuses valitsusest. Eesti pangandussüsteemile on iseloomulik pankade kontsentratsioon, mille tõttu on väiksematel pankadel keeruline konkureerida. Neli suuremat kommertspanka põhinevad Skandinaavia kapitalil ning nende turuosa mõõdetuna koguarades 30.06.2014 seisuga on 86%. Eesti kapitalil põhinevaid panku on kolm ning nende turuosa on 4,6%. (Krediidasutuse bilanss 2014) Väliskapitalil põhinevate pankade domineerimine pangandussektoris tähendab seda, et need krediidasutused viivad Eestist välja väga suures ulatuses kasumit, mille teenimist soodustasid Eesti era- ja juriidilised isikud. Rahvusvahelises

kontekstis on Eesti pangandussektor kõrgelt kapitaliseeritud, ületades kergesti 10% miinimumnõuet aastal 2013 (Financial Stability... 2014, 42).

Vastavalt Maailmapangale on Eesti SKP mahu poolest 102. kohal maailmas (Gross Domestic... 2015). Eesti sisemajanduse koguprodukt oli 2013. aastal 18,4 miljardit eurot ning ekspordi maht moodustas 12,3 miljardit eurot (2013. aastal... 2014; Möödunud aastal... 2014).

Global 2000 maailma suurematest firmadest ei ole ühtegi, mille peakontor asuks Eestis. Aastal 2013 moodustas Eesti turukapitalisatsioon 1,7 miljardit eurot, mis vastab 9,3%-le SKP-st (vt Lisa 2).

Kuigi Eesti turule tulevad uued suured firmad, näiteks H&M ja Hiltoni hotell, on viimasel ajal olnud päris palju lahkumisi. Teiste hulgas on Eestis oma tegevuse lõpetanud Euroopa suuremaid pankasid Unicredit. Samuti loobus Soome Kirjakauppa Eesti raamatuketist Apollo, meediagrupp Sanoma lahkus CC Plaza Forumi kinodest ning jaemüügifirmast R-kiosk. Eestist voolab välja ka Rootsi kapital (Bauhof ja MyFitness). (Luik 2013)

Ligipääs EL-i kapitalile on olemas 11 vahendaja kaudu sõltuvalt ettevõtte elutsüklist ja valdkonnast, millesse ettevõtte kuulub (Access to Finance).

Kõige rohkem väliskapitali tuleb Eestisse Skandinaavia riikidest. Seal on ettevõtete sotsiaalne vastutus peamisi ettevõtlus- ja juhtimispraktikaid. Skandinaavia investeringutega kaasneb sotsiaalse vastutuse tutvustamine Eesti töötajatele ja selle rakendamine ettevõtetes.

2.4.3. Kultuuriline süsteem

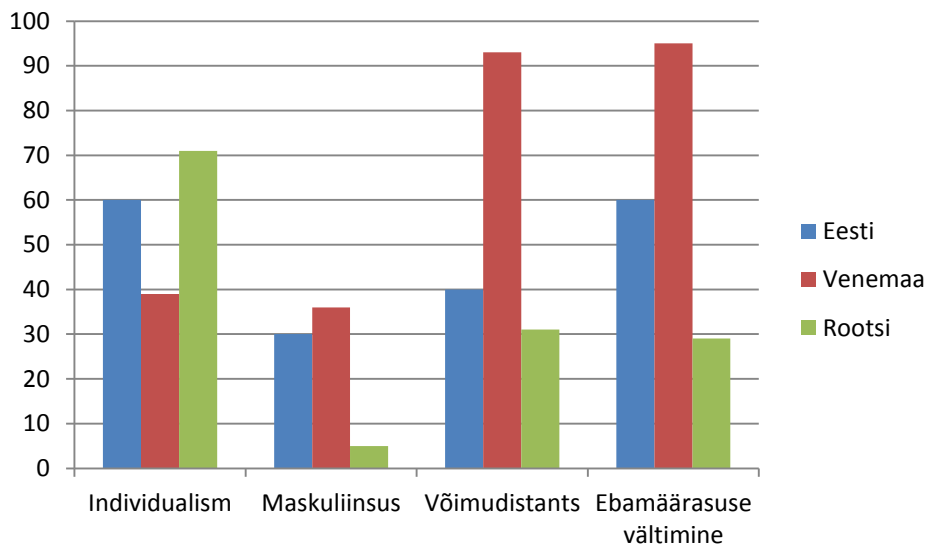
Kultuurilise süsteemi analüüsil toetub autor neljale G. H. Hofstede kultuuridimensioonile: individualism–kollektivism, võimudistants, ebamäärasuse vältimine ja maskuliinsus–feminiinsus.

Sarnaselt Skandinaavia riikidega, kuid erinevalt Venemaast iseloomustab Eestit suhteliselt kõrge individualismi tase (vt Joonis 6). Sellest võib mõnel määral tuleneda eestlaste hoiak mõelda ainult iseenda kasu peale. Selline mõtteviis on vastandlik ettevõtete sotsiaalse vastutuse kontseptsioonile. Teisest küljest valitsevad aga eestlaste seas mõnes mõttes ka kollektiivsed väärtused, kuid ainult siis, kui tegemist on inimeste väikeste rühmadega (Kalev et al 2008). Eestit iseloomustatakse kui riiki, kus valdavad ellujäämisega seotud väärtused (Ibid.). See võib olla seotud sotsiaalse vastutuse madala tasemega Eesti ühiskonnas. Igäüks mõtleb kõigepealt oma toimetulekust ja põhivajaduste rahuldamisest,

jättes tähelepanuta sotsiaalse käitumise eri aspektid. Sellist keskendumist materiaalsele väärtustele saab põhjendada tähelepanekuga, et neid tahetakse kõige rohkem ühiskonnas, kus enamik elanikke ei ole saavutanud piisavat materiaalist heaolu taset (Kalev et al 2008). Seega on ootuspärane, et ESV põhimõttest ei hakata mõtlema seni, kuni põhivajadused on rahuldamata. Orienteeritus isiklikule materiaalsele heaolule, rahale ja majanduskasvule on seotud ka teise kultuuridimensiooniga, maskuliinsusega. Maskuliinses ühiskonnas seatakse esikohale eneseteostus, edukus, võistlus ja materiaalsed väärtused, feminiinses aga pehmemad väärtused nagu hoolivus ja sallivus (Ibid.). Ühest küljest kuulub Eesti pigem maskuliinse kultuuriga riikide hulka. See on põhjendatav eestlaste vajadusega saavutada piisav materiaalse heaolu tase, mis võimaldaks ellu jääda. Euroopa Liiduga ühinemist nähti ennekõike kui reisimist ja inimeste liikumist lihtsustavat tegurit. Esiteks aitab see meelitada rohkem turiste ja seeläbi teenida rohkem raha (Ibid.). Teiseks võimaldab piiride kaotus Schengeni tsooni riikide vahel leida tööd teises riigis ning teenida rohkem, kui see oleks võimalik kodumaal. Enamik liikmesriike on toonud Euroopa ühtsuse ja koostöö lihtsustamise välja EL-iga ühinemise peamise hüvena. See tõestab veel kord, et eestlaste jaoks on raha väärtuskaalal kõige olulisemate väärtuste hulgas. Samuti on eestlased muutuste suhtes ettevaatlikud, eriti siis, kui see ähvardab nende materiaalist heaolu. Samas on nad usinad uuendajad, kui muutusega kaasneb tõenäoliselt aineiline kasu. (Ibid.) Selle poolest kaldub Eesti pigem Venemaa, mitte aga Skandinaavia poole. Teisest küljest tekitas maskuliinsuse–feminiinsuse dimensioon palju poleemikat, kui Hofstede esines Tartu Ülikoolis 2007. aastal avaliku loenguga. Ta leidis, et Eestis domineerivad „pehmed“ väärtushinnangud, tuues põhjendusena suudlevate tudengite kuju linna raekoja ees, mis ei oleks võimalik maskuliinses kultuuris. (Realo 2012) Feminiinsust Eestis toetab ka G. H. Hofstede keskuse uuring, millega hinnati Eesti maskuliinsust 30 palliga. Ehkki eestlased on tulemustele orienteeritud, ei kiitle nad oma saavutustega. (What about...)

Kolmas dimensioon on võimudistants. Selle poolest on Eesti kultuur sarnane Skandinaavia riikidega, kus võimudistants on väike. Hoolimata sellest, et Eesti ühiskond on orienteeritud materiaalsele saavutustele, ei ole kombeks rõhutada staatuse vahesid. Varanduslikku ebavõrdsusse suhtutakse arusaamisega, kuna see on loomulik. Samas välditakse hierarhiate teket (Kalev et al 2008). Vanem põlvkond ja riiklikud institutsioonid näitavad tihti pikka võimudistantsi, sest nõukogude mõtteviis ja maailmakäsitlus püsivad ikka veel (What about...). Kuna ülemus ei rõhuta reeglina oma staatust, siis on olemas hea alus

sotsiaalselt vastutustundlikuks käitumiseks. See on eeltingimus selleks, et näiteks ohutud töövahendid ja erisoodustused oleksid kõigile võrdselt kättesaadavad sõltumata positsioonist ettevõttes.

Joonis 6. Hofstede kultuuridimensioonide hinnangud Eestis, Venemaal ja Rootsis
Allikas: Lisa 3

Neljas dimensioon on ebamäärasuse vältimine. G. H. Hofstede keskuse uuring on andnud Eestile hinnangu 60 punkti. Riikides, kus ebakindluse vältimine on kõrge, ei talu inimesed tavatut käitumist ega ideid. Sellistes riikides kehtib võrdus „aeg = raha“, inimestel on sisemine iha olla hõivatud ja kõvasti töötada, täpsus ja punktuaalsus on tavapärased ning eeldatavad. (What about...) Sellise kõrge hinnanguga ebakindluse vältimise suhtes võib osaliselt põhjendada eestlaste ettevaatlikkust uute asjade heakskiidul. Inimesed ei ole piisavalt teadlikud ettevõtete sotsiaalse vastutuse põhimõttest ning suhtuvad sellesse kahtluse ja umbusuga.

Peale Hofstede nelja dimensiooni käsitleb autor veel mitut alusväärtust. L. Kalev jt arvavad, et Eestit iseloomustab vastuseis multikultuursele ühiskonnale. Eestile on omane rahvuskäsitus, mille järgi tekitab multikultuursus ühiskonnas lõhesid (2008). Selline rahvuslik hoiak on oht demokraatialle. Samuti on see vastuolus ettevõtete sotsiaalse vastutuse kontseptsiooniga, mille järgi on peamisi põhimõtteid võrdne kohtlemine. Peale selle on rahvuslik mitmekesisus ettevõtte edukuse tegur, mille abil saab lahendada igasuguseid probleeme, kui ühiskonnas või kollektiivis on erineva taustaga inimesed. Seega eelneb ESV

printsibi elluviimisele arusaam iseenesestmõistetavast asjast: multikultuursus ei ole koorem ettevõttele, vaid selle eripära ja edukuse võti.

Veel üks tegur, mis takistab ettevõtete sotsiaalse vastutuse printsibi levitamist Eestis, on nõrk kodanikukultuur. Eesti kodanik olla tähendab pigem seda, et inimesel on olemas teatud õigused olemas, kui seda, et ta kuulub eesti rahvusse. Tugeva kodanikukultuuriga ühiskonnas on kodakondsus pigem võrdsustatud aktiivse sotsiaal-poliitilise osalusega. (Kalev et al 2008) Kui ühiskonnas on nõrk kodanikukultuur, siis ei hooli selle elanikud piisavalt ümbritsevast maailmast, ei taha oma eluviisi muuta, kui see avaldab negatiivset mõju teistele ja ühiskonnale tervikuna.

Seega on eesti kultuurile omased nii vajalikud eeldused kui ka barjäärid ESV printsibi rakendamiseks. Ühest küljest on Eestile iseloomulik lühike võimudistants, mis tähendab võrdväärset kohtlemist sõltumata inimese staatusest. See on kahtlemata üks peamisi ESV komponente. Samuti on Eesti ühiskonnale omane teatud määral ka feminiinsus „pehmete“ väärtushinnangute kujul. Seda feminiinsust tasuks edasi arendada, kuna see keskendub nõrkade toetamisele, sallivale ühiskonnale, keskkonnakaitsele, sugude võrdsusele jne. Kõik need aspektid on ESV printsibi lahutamatud osad. ESV rakendamist võib takistada ka ebamäärasuse vältimine. Ettevõtete sotsiaalne vastutus on eestlaste jaoks suhtelist uus teema, seetõttu tuleks edasi tegeleda selle põhimõtte tutvustamisega ühiskonnas.

2.4.4. Haridussüsteem

Eesti haridussüsteemis domineerivad riiklikud haridusasutused. Aastast 2013 on kõrgharidus tasuta, kuid riigieelarvelise koha säilitamine nõuab nüüd rohkem pingutust. Üliõpilastel on enamjaolt võimatu elada iseseisvalt ja pühenduda ainult õppimisele. Hea õppimise tulemusel saavad tudengid toetuse, kuid selle suurus on alla Eesti miinimumpalga. Seega on üliõpilased sunnitud kooli kõrvalt töötama.

Kogu tööjõust on kõrgharidusega 36%. See on EL-i keskmisest ($\approx 29\%$) kõrgem näitaja. (Labor force...) Eespool oli toodud ühe uuringu tulemus, mille järgi on kõrgharidusega inimesed teadlikumad sotsiaalse ettevõtluse põhimõttest. Iga aastaga kasvab kõrgharidusega töötajate osatähtsus ning sellega koos tõenäoliselt ka inimeste teadlikkus ettevõtete sotsiaalsest vastutusest. Selline ühe või kahe protsendipunkti suurune muutus ei avalda aga märgatavat mõju üldisele olukorrale.

Eesti haridussüsteemi kitsaskoht on hariduse kättesaadavus. Esiteks ei võimalda madalad toetused ülikooliajal tegeleda ainult õppimisega. Isegi kui üliõpilane leiab endale töökoha, peab ta arvestama kõrgete nõudmistega tasuta õppekoha säilitamiseks. Seega võib tekkida nõiaring: ei ole piisavalt raha – otsitakse tööd, töökoht on olemas – on oht kaotada õppekoht.

Eesti kõrgharidussüsteemi puudus on ka liigne keskendumine auditoorsele õppele. Tudengitel on piiratud võimalused oma teadmisi rakendada. Reeglina otsivad praktikat üliõpilased ise ning tööandjad on nõus tudengeid praktikale võtma pärast teist kursust. Seega ei ole Eestis erinevalt Saksamaalt levinud duaalne haridussüsteem, mille puhul on ühitatud õppimine ülikoolis ja koolitus töökohal.

Peatükis 2.2.3. on autor andnud ülevaate haridusest ESV valdkonnas, mida pakuvad Eesti ülikoolid. Selgus, et Eestis ei ole ühtegi õppekava, mis oleks täiesti keskendunud ettevõtete sotsiaalse vastutuse kontseptsioonile. Kui ei ole eraldi koolitusprogrammi selle valdkonna tarvis, võivad inimesed ESV-st teada saada näiteks meediast. Eestis ei ole ESV siiski laialdaselt arutatud teema. Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum, kes korraldab ESV teemalisi koolitusi, ei levita ESV kohta teavet tänavatel ja vaatmikel. VEF keskendub pigem ettevõtetele ning tutvustab neile vastutustundlikku ettevõtlust. Tavaline töötaja jääb enamasti ilma informatsioonita ESV ideest.

3. UURINGU METOODIKA, TULEMUSED, JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

Kolmas osa on rakenduslik ning selle eesmärk on uuringu metoodika tutvustamine, tulemuste ja järelduste esitamine ning ettepanekute tegemine. Kolmanda osa alguses antakse ülevaade kasutatavast meetodist ja põhjendatakse selle valikut. Seejärel kirjeldab autor andmete kogumise protsessi ja uuringu struktuuri. Kolmanda peatüki lõpus esitab autor tulemused, järeldused ja teeb ettepanekud Eesti ettevõtete sotsiaalse vastutuse parandamiseks institutsionaalsel tasemel.

3.1. Metoodika

3.1.1. Kasutatav meetod ja andmete kogumine

Kuna magistritöö teema valikut inspireeris uuring *An Institutional Approach to Corporate Social Responsibility in Russia*, kasutas autor oma töös sama uuringumeetodit. Selleks et läbi vaadata ja hinnata ettevõtete sotsiaalse vastutuse hetkeseis, uuriti (vastavalt käibe) Eesti 50 suurema ettevõtte ESV-ga seotud tegevusi. Suuremaid firmad valiti kolmel põhjusel. Esiteks, on tõenäoline, et just suured firmad rakendavad sotsiaalse vastutuse põhimõtteid – neil on rohkem raha, inimressurssi ja nad on meedia huvi ning tähelepanu orbiidis. Teiseks on suured ettevõtted enamasti sotsiaalse vastutuse toetajad ja võtavad selles eestvedaja rolli. Lõpuks, vastavalt uuringute suurele hulgale on nad rohkem valmis esitama informatsiooni oma ESV tegevuste kohta. (Fifka, Pobizhan 2014, 195)

Ettevõtete vastutustundlikule käitumisele suunatud tegevuste uurimiseks ja informatsiooni saamiseks kasutati kontentanalüüsi. Selle analüüsi puhul eeldatakse, et ettevõtetel on isiklik huvi raporteerida oma tegevustest eesmärgiga suhelda huvigruppidega (Ibid.). Informatsiooni kogumiseks kasutati avalikkusele kättesaadavaid majandusaasta aruandeid, mitteraamatupidamislikke aruandeid, artikleid ja muud ettevõtete kodulehtedel kättesaadavat teavet. Sotsiaalse vastutuse ja keskkonnanaruannete puhul uuris autor vaid neid,

mis olid koostatud 2013. aasta kohta. Valimisse sattunud ettevõtete veebilehti uuriti perioodil detsember 2014 kuni veebruar 2015. Saadud informatsiooni analüüsiti, kasutades kontrollnimekirja, mis võimaldas asjakohast teavet liigitada mitme kriteeriumi põhjal.

Uuringu usaldatavust toetab asjaolu, et suure tõenäosusega puudub tõlgenduse risk. Vaatluse all olevad ESV elemendid on selgelt ja objektiivselt tuvastatud, kuna uuriti kindla tunnusoone olemasolu (Fifka, Pobizhan 2014, 195).

Uuringu *An Institutional Approach to CSR in Russia* jaoks valiti 50 suuremat Venemaa ettevõtet, toetudes Forbes 2010 maailma 2000 suurema ettevõtte reitingule. Uurijad leidsid sellises reitingus 28 ettevõtet, mis on registreeritud Venemaal. Ülejäänud 22 firmat valiti tänu ekspertide reitinguagentuurile – Vene organisatsioon, mis pakub ettevõtete andmeid. Kuna Eesti ettevõtteid ei olnud Forbes 2010 reitingus, pidi autor leidma mingi muu viisi 50 suurema ettevõtete väljasõelumiseks. Käesoleva töö autor kasutas valimi moodustamisel Äripäeva edetabelit, mis reastab 500 suuremat ettevõtet Eestis vastavalt käibeale.

3.1.2. Uuringu struktuur ja vajalike tegevuste järjestus

Ennekõike valis autor Eesti 50 suuremat ettevõtet. Selle jaoks kasutati Äripäeva TOP 500 käibelt suuremate ettevõtete edetabelit (Sarapik 2014). Valimisse ei sattunud lihtsalt 50 esimest ettevõtet, kuna osa neist on mingi suurema kontserni osad ja/või välismaise päritoluga. Sellised ettevõtted jäeti uuringust välja ning valimisse võeti vaid need ettevõtted, mis rajanevad Eesti kapitalil, või need, mis on registreeritud Eesti väärtpaberiturul.

Kui 50 suuremat ettevõtet olid välja valitud, hakkas autor uurima nende veebilehti. Eesmärk oli teha kindlaks, kas valitud ettevõtetel on veebilehel sotsiaalsele vastutusele pühendatud rubriik ja kas nad koostavad aruandeid sotsiaalse vastutuse ja keskkonnahoiu tegevuse kohta või mitte. Kui sellised olid olemas, hakkas autor uurima ettevõtte sotsiaalse vastutuse taset.

Analüüsi jaoks moodustati erinevad ettevõtete grupid lähtuvalt firmade karakteristikutest: suurus, valdkond ja omandivorm.

Ettevõtte sotsiaalse vastutuse taset Eestis, uuriti toetudes mitmele ESV elemendile. Esimene neist on ESV aruandlus. Selle elemendi all peeti silmas sotsiaalse ja keskkonnastutuse aruandlust. ESV aruandluse hindamiseks kasutati järgmisi tegureid: ESV rubriigi olemasolu veebilehel, ESV rubriigi kättesaadavus eesti ja inglise keeles, ESV aruande

avaldamine, ESV aruande kättesaadavus eesti ja inglise keeles ning aruandluse initsiatiivi GRI rakendamine. Teine element on arvestamine huvigruppidega. See element on eriti oluline, kuna võimaldab uurida seda, kas ja kuidas ettevõtte institutsioonid mõjutavad sotsiaalset vastutust. Sidusrühmade huvide arvesse võtmist uurides toetati järgmistele huvigruppidele: töötajad, kliendid, valitsus, valitsusvälised organisatsioonid, kohalik kogukond, rahvusvahelised ettevõtted ja ÜRO ülemaailmne kokkulepe. Kolmas element on ettevõtte sotsiaalse vastutuse valdkonnad. Nagu peatükis 1.2.1. osutatud, hõlmab TKM lähenemine peale majandusliku ka sotsiaalset ja keskkonnavalast vastutust. Samuti puudutab ESV väliseid sotsiaalseid kaalutlusi, nagu kogu väärtusahela vastutustundlikkus. Käesoleva töö raames käsitletakse ESV valdkondadena looduskeskkonda, töötingimusi, rahvusvähemuste toetamist ja investeeringuid kultuuri, haridusse, tervishoidu, noorte sporditegevustesse ja infrastruktuuri. Neljas element on korporatiivne kodanik. See käsitleb seda, mille kaudu suunab ettevõtte raha ühiskonda ja soodustab heaolu kasvu: kas annetuste, fondide, sotsiaalse sponsoriuse või vabatahtlike initsiatiivide teel. Viimasena vaadati sotsiaalse vastutuse rahalist külge. Selle elemendi puhul taheti saada ülevaade, kas ettevõtted avaldavad teavet sotsiaalsele vastutusele kulutatud raha kohta või mitte.

3.1.3. Valimi kirjeldus

Valim koosneb 50 ettevõttest ning nende tegevusalad on üsna erinevad (vt Tabel 5). Kõige rohkem, umbes 22% valimis olevatest firmadest on seotud energeetikaga, kusjuures kaheksa neist on kütuse jae- või hulgimüüjad. Teisel kohal on toiduainetööstus ja ehitus, mõlema osatähtsus koguvälis on 14%. Kolmandal kohal on transport ja kaubavedu, vastavalt 12%. Selle jaotuse puhul ei arvestatud asjaoluga, et mõned ettevõtted on ainult vahendajad ning keskenduvad jaemüügile ning ressursside leidmisele teiste firmade jaoks.

Tabel 5. Uuringus osalenud ettevõtete tegevusvaldkonnad

Valdkond	Ettevõtete arv	Osatähtsus valimis, %
Energeetika	11	22
Toiduainetööstus	7	14
Ehitus (k.a laevade remont, ehitusmaterjalid)	7	14
Transport ja kaubavedu	6	12
Finants, logistika, kinnisvara	5	10
Keemiatööstus (k.a keemiamaterjalid)	2	4
Meditiin ja ravimid	2	4
Tekstiil ja jaemüük	2	4
Metallitööstus	2	4
Vaba aeg, meelelahutus	1	2
Autod (k.a teenindamine)	1	2
Masinad ja seadmed	1	2
Puidutööstus	1	2
Mööblitööstus	1	2
Elektroonika (k.a kodumasinad)	1	2
Kokku	50	100

Allikas: (autori arvutused)

Valimi ettevõtetest on viis valitsuse omandis olevat firmat. Ülejäänud 90% ettevõtteid kuulub erasektorisse.

Firmade käive jääb vahemikku 966,4 – 64,5 miljonit eurot.

Valimis on ainult neli ettevõtet, mis on saanud vastutustundliku ettevõtluse ametliku kvaliteedimärgise.

3.2. Tulemused

3.2.1. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruandlus

Vastavalt esialgsele uuringule tuleb ettevõtted jaotada viie valdkonna vahel: primaarne, sekundaarne, finantsteenused, teised teenused ja jaemüük. Teine tegur, mille järgi firmasid jaotatakse, on käive, ning lõpuks kolmandana omandivorm. Jaotust kajastab Tabel 6.

Autori uuringus osales 50 ettevõtet ning suurem osa neist on käibega 64–165 miljonit eurot. Firmsid tegevusharude kaupa vaadeldes selgub, et enamik on seotud tertsiaarse

sektoriga. Umbes sama palju tegutseb sekundaarses sektoris. Primaarse sektori esindajaid valimis ei esinenud. Hoolimata Eesti ärisektori noorest east rajaneb valimisse kuulunud ettevõtetest Eesti erakapitalil 90%.

Pärast valimi struktuuri kirjeldamist uuritakse esimest suurt elementi, ettevõtete sotsiaalse vastutuse aruandlust. Selleks kontrollib autor ennekõike sotsiaalse vastutuse rubriigi ja aruande olemasolu valitud ettevõtete veebilehtedel.

Tabel 6. Uuringus osalevad ettevõtted käibe, valdkonna ja omandivormi järgi

Tegur	Ettevõtete arv	Ettevõtte osatähtsus valimis, %
Käive, mln eur		
64–165	40	80
>165	10	20
Sektor		
Primaarne	0	0
Sekundaarne	22	44
Finantsteenused	4	8
Teised teenused	10	20
Jaemüük	14	28
Omandivorm		
Erasektor	45	90
Avalik sektor	5	10

Allikas: (autori arvutused)

Veebilehtedega tutvumisel selgub, et ettevõtetest 46%-l on vastav rubriik olemas (vt Tabel 7). Tasub märkida, et ainult 5% kõikidest firmadest pakub sotsiaalse ja keskkonnavastutuse rubriiki koos, eraldamata kaht vastutuse liiki. Ülejäänud ettevõtted, mis avaldavad informatsiooni ESV kohta, esitavad suuremal määral andmeid just sotsiaalse vastutuse kohta, pöörates vähem tähelepanu keskkonnavastutusele. Huvitav on see, et paljud ettevõtted kirjutavad sotsiaalse vastutuse rubriigis oma sponsorlusest ja mitmesuguste projektide toetamisest. See võib tähendada, et sotsiaalse vastutuse olemus ei ole Eesti ettevõtetele väga selge. See hõlmab näiteks erinevate huvitatud isikute soovidega arvestamist, vabatahtlikku tegevust ühiskonna heaolu suurendamiseks ning sponsorlus on ainult üks väike osa ettevõtte sotsiaalsest vastutusest, mis on ette nähtud ESV kontseptsiooniga. Valdav osa ehk 78% ettevõtteid, millel on ESV rubriik olemas, esitavad informatsiooni nii eesti kui ka inglise keeles. Need firmad, mille veebilehel ei ole võimalik valida mitut keelt, pakuvad

reeglina informatsiooni eesti keeles. Samuti ei ole üllatus see, et suurema käibega ettevõtted pööravad rohkem tähelepanu sotsiaalse vastutuse küsimustele ning avaldavad teavet selle kohta nii eesti kui ka inglise keeles. Esimene on kooskõlas paljude uuringutega ESV aruandluse alal (Fifka, Pobizhan 2014, 196).

Kui vaadelda ESV aruandlust, tehes vahet era- ja avalikul sektoril, ilmneb, et viimane suhtub ESV rubriigi olemasolul väga tõsiselt. Vaatluselustest riiklikest ettevõttest 100%-l oli kodulehel ESV rubriik. Erasektori puhul oli see näitaja ainult 40%. Avaliku sektori ettevõtted avaldavad ESV kohta infot nii eesti kui ka inglise keeles. Seda võib põhjendada asjaoluga, et avaliku sektori jaoks on oluline õigustada oma tegevust nii riigi elanikele kui ka välisriikidele, tõstes Eesti kui vastutustundliku riigi mainet.

Tabel 7. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse rubriigi olemasolu ettevõtte käibe, majandussektori ja omandivormi järgi (%)

Tegur	Nende ettevõtete osatähtsus valimis, kellel on ESV rubriik olemas veebilehel	Nende ettevõtete osatähtsus valimis, kellel on ESV rubriik kättesaadav järgmistes keeltes		
		Ainult eesti	Ainult inglise	Mõlemad
Käive, mln eur				
64–165	35	21	7	71
>165	90	11	0	89
Sektor				
Sekundaarne	55	17	0	83
Finantsteenused	0	0	0	0
Teised teenused	60	0	0	100
Jaemüük	36	40	20	40
Omandivorm				
Avalik sektor	100	0	0	100
Erasektor	40	22	6	72
Kokku	46	17	4	78

Allikas: (autori arvutused)

Teenindustevõtete seas (välja arvatud finants- ja jaemüügifirmad) on kõige rohkem neid, kelle veebilehel on olemas ESV rubriik. Umbes 60% ettevõttest, mis tegutsevad transpordi, meelelahutuse ja meditsiini valdkonnas, pakuvad lugejatele teavet oma sotsiaalse ja keskkonnavastutuse kohta. Mõnevõrra jäävad maha energeetika, toiduaine-, tekstiili-, metalli- ja puidutööstuse ettevõtted oma 55%-ga. Jaemüügifirmadest on ESV rubriik olemas

ainult 36%. Finantsvaldkonna ettevõtted ei esita teavet oma ESV tegevuste kohta, pöörates selle asemel veelgi suuremat tähelepanu vastutuse majanduslikule dimensioonile.

Järgmisena uuriti ESV aruande olemasolu ja keeli, milles see avaldatakse. Tulemus on selline, et ainult väike osa ettevõtteid avaldab ESV aruande, nende osatähtsus valimis on 10% (vt Tabel 8). Kõige rohkem ESV aruandeid avaldavad suured ettevõtted ning avaliku sektori päritoluga firmad. Majandussektoritest koostatakse kõige rohkem sotsiaalse vastutuse aruandeid sekundaarses sektoris. Huvitav on see, et jaemüügifirmadest, kellel on keskmine tulemus ESV rubriigi olemasolu poolest, ei ole ühtegi, kes avaldaks sotsiaalse vastutuse aruannet. Nagu ESV lõigu puhul, ei avalda finantssektori ettevõtted ESV aruandeid.

Tabel 8. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruande olemasolu ja GRI põhimõtete järgimine ettevõtte käibe, majandussektori ja omandivormi järgi (%)

Tegur	Nende ettevõtete osatähtsus valimis, kellel on ESV aruanne olemas	Nende ettevõtete osatähtsus valimis, kellel on ESV aruanne kättesaadav järgmistes keeltes		
		Ainult eesti	Ainult inglise	Mõlemad
Käive, mln eur				
64–165	3	0	0	100
>165	40	0	25	75
Sektor				
Sekundaarne	18	0	0	100
Finantsteenused	0	0	0	0
Teised teenused	10	0	100	0
Jaemüük	0	0	0	0
Omandivorm				
Avalik sektor	20	0	0	100
Erasektor	9	0	0	75
Kokku	10	0	0	80

Allikas: (autori arvutused)

Erinevalt ESV rubriigist esitatakse ESV aruandeid nii eesti kui ka inglise keeles suuremal määral. Neist firmadest, kellel ESV aruanne on olemas, esitab 80% selle mõlemas keeles.

Ainult üks eraettevõtte mainib oma aruandes GRI põhimõtete järgimist.

3.2.2. Huvigruppidega arvestamine

Teine suur tegur, mida kasutatakse, hinnates institutsioonide mõju sotsiaalse vastutuse aruandlusele, on eri huvigruppidega arvestamine. Selleks uuritakse, millised rühmad on sõnaselgelt tunnistanud firmade veebilehtedel ja aruannetes huvitatud isikuteks. Võimalikeks huvigruppideks on valitud töötajad, kliendid, avalik sektor, valitsusvälised organisatsioonid (edaspidi VVO), kohalik kogukond ja rahvusvahelised ettevõtted. ÜRO ülemaailmse kokkuleppe liikmesus jäetakse tabelist 10 välja, kuna ükski ettevõtte ei maini seda huvigruppi oma veebilehel.

Tabel 9 näitab, kui tihti mainitakse üht või teist huvigruppi ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruandluses, arvutatuna osatähtsuseks kõigis ettevõtetes.

Uuringu tulemusel selgub, et huvigruppidest mainitakse kõige rohkem kliente. See vastab Eesti teeninduskultuurile, mille kohaselt on esmatähtis, et klient oleks rahul pakutava teenuse kvaliteediga. Kõige rohkem arvestatakse klientide huvidega sekundaarses sektoris – 34% ettevõtteid väidab, et töös seavad nad klientide rahulolu ja mugavuse esikohale. Parema tulemuse saab, uurides nende ettevõtete osatähtsust, kes on sertifitseeritud ISO 9000 rühma kuuluvate kvaliteedistandarditega. ISO 9000 on Rahvusvahelise Standardiorganisatsiooni standardite grupp, mille peaesmärk on tarbija rahulolu. Sertifitseeritud firmade osatähtsus valimis on 42%. Üllatus on see, et sekundaarne sektor väärtustab klientide huve kõrgemalt kui teenuste sektori ettevõtted (välja arvatud finants- ja jaemüügifirmad). Üldreegel on vastupidine: *Business-to-customer* ettevõtted teavad klientide vajadustest ja üritavad neid rahuldada rohkem kui *Business-to-business* ettevõtted. Samas ei ole vahe eriti suur. Vaadates klientide huvidega arvestamist ettevõtete omandivormi järgi, selgub, et avalikul sektoril on kõrgeim tulemus. See on küll üllatav, kuna valimis olevad avaliku sektori ettevõtted pakuvad pigem selliseid teenuseid, mida tarbijad kasutavad väga tihti ning neil ei ole reeglina alternatiivseid pakkujaid, kes saaksid avaliku sektori teenuseid asendada. Kuna tarbijate valik on üsna piiratud, ei ole suurt vajadust eristuda ning pakkuda teenuseid, mis arvestaksid suurema hulga inimeste huve.

Tabel 9. Arvestamine eri huvigruppidega ettevõtte käibe, majandussektori ja omandivormi järgi (%)

Tegur	Töötajad	Kliendid	Avalik sektor ⁴	VVO	Kohalik kogukond	Rahvusvahelised ettevõtted
Käive, mln eur						
64–165	23	25	8	8	25	3
>165	80	80	11	70	70	10
Sektor						
Sekundaarne	36	41	10	27	41	5
Finantsteenused	0	0	0	0	0	0
Teised teenused	50	40	14	20	50	10
Jaemüük	29	36	7	14	21	0
Omandivorm						
Avalik sektor	80	60	-	20	100	20
Erasektor	29	33	9	20	27	2
Kokku	34	36	8	20	34	4

Allikas: (autori arvutused)

Töötajaid ja kohalikku kogukonda puudutatakse ühevõrra: 34% ettevõtteid mainib neid grupe oma aruandluses. Kohalik kogukond on erakordselt oluline avaliku sektori ettevõtete jaoks: 100% firmadest väidab, et panustamine ühiskonda on nende jaoks äärmiselt tähtis. Erasektori puhul on see näitaja 27%. Sellised tulemused ei ole vastuolus loogikaga, kuna avaliku sektori peamisi ülesandeid ongi inimeste heaolu suurendamine. Samamoodi võetakse sagedamini töötajate huve arvesse avalikku sektorisse kuuluvates ettevõtetes. Riiklikud ettevõtted loovad sellised töötingimused, mis on kooskõlas nii siduvate õigusaktidega kui ka soovitusetega. Sektorite kaupa pööratakse nii töötajate vajadustele kui ka kohaliku kogukonna huvidele kõige rohkem tähelepanu teenuste sektoris (välja arvatud finants- ja jaemüügifirmad) ning jaemüügi ettevõtted jäävad oluliselt maha.

Suhteliselt vähe tähelepanu saavad valitsusvälised organisatsioonid, vastav näitaja on vaid 20%. Ainult viiendik riiklikke ettevõtteid väidab, et teeb valitsusväliste organisatsioonidega koostööd või pöördub nende poole nõu saamiseks. Erasektori kommunikatsioon VVO-dega ei ole aga parem – sama vähe peab neid vajalikuks huvigrupiks.

⁴ Avalikku sektorit ei vaadelda huvigrupina uurides ESV aruandlust avalikus sektoris. Valim on siin vähendatud viie võrra – nii palju ettevõtteid kuulub avalikku sektorisse.

Avalik sektor ja rahvusvahelised ettevõtted ei ole keskmiselt nii oluline huvigrupp, neid mainib oma ESV aruandluses ainult vastavalt 8% ja 4% ettevõtetest.

Ettevõtte suuruse kasvuga kaasneb märgatavalt suurem vastutus kõigi sidusrühmade ees, kuid see erinevus peaaegu puudub avaliku sektori kui huvigrupi puhul. Huvitav on, et väiksemad ettevõtted võtavad arvesse avaliku sektori huve, arvamusi ja nõuandeid umbes sama hoolikalt kui suuremad. See võib olla tingitud asjaolust, et väiksemad firmad vajavad riigilt rohkem toetust ja abi. Seetõttu peavad nad riigiga rohkem arvestama ja vastama teatud tingimustele, et vajalikku tuge saada.

3.2.3. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse valdkonnad

Ettevõtte sotsiaalse vastutuse saab jagada kahte rühma: sotsiaalne ja keskkonnanalane vastutus. Selles uuringus jaotatakse sotsiaalne osa omakorda veelgi ning selle tulemusena kujuneb kaheksa elementi, mille abil uurib autor ESV valdkondade rakendamist ja seda kajastavat aruandlust. Need elemendid on järgmised: looduskeskkond, töötingimused, kultuur, haridus, tervishoid, noored ja sport, infrastruktuur ja vähemuste toetamine. Seega vaetakse ESV aruandlust uurides nii ettevõttesiseseid kui ka -väliseid küsimusi. Ühest küljest vaadeldakse looduskeskkonda, millele iga ettevõtte avaldab mõju kas müra, saaste, reostuse või muude faktorite kujul. Samuti on olulised töötingimused, mis on loodud konkreetse ettevõtte töötajatele. Teisest küljest ei avalda sellised elemendid nagu kultuur ja haridus otsest mõju kindlale firmale, kuid need kujundavad ettevõtluskeskkonda ja seeläbi mõjutavad ka üksikfirmasid. Seetõttu on ettevõtete jaoks oluline suunata raha sellistesegi valdkondadesse.

Tabelist 10 selgub, et 34% valimis olevatest ettevõtetest panustab toimingutesse, mille eesmärk on edendada keskkonnakaitset. Eeskätt tähendab see keskkonnasäästlikumate tehnoloogiate rakendamist, samuti alternatiivsete energiaallikate kasutamist, keskkonnamõjude hindamise uuringuid ja muud. Kuigi saadud näitaja on suhteliselt madal, on peaaegu kõigil neil ettevõtetel keskkonnajuhtimissüsteemi ISO 14000 sertifikaat. Selliseid ettevõtteid on 42%. Avalik sektor keskendub keskkonnaküsimustele erasektorist märksa rohkem. See võib olla tingitud asjaolust, et keskkonnakaitse on EL-i peamisi eesmärke ning iga riik üritab ellu viia keskkonnasäästlikumaid tehnoloogiaid. Sektorite kaupa analüüsid selgub, et teenuste sektori ettevõtted pööravad looduskeskkonna küsimustele rohkem tähelepanu kui sekundaarse sektori ettevõtted. Selles võib peituda oht, kuna viimaste mõju keskkonnale võib olla märksa tõsisem.

Töötingimuste parandamist peab vajalikuks vaid neljandik ettevõteteid. Madalama näitaja – 22% – saab ka siis, kui vaadelda ettevõtete arvu, kellel on olemas tööohutuse ja töötervishoiu juhtimissüsteemi OHSAS 18000 sertifikaat. Eriti ootamatult madal näitaja – 60% – tähistab nende riiklike ettevõtete osatähtsust, kes pööravad suurt tähelepanu töötingimuste küsimustele. Riik peaks andma teistele head eeskuju selles, kuidas tagada töötajatele ohutu töökeskkond. Kõigist sektoritest sai parima tulemuse sekundaarne sektor – 36%. Kuigi see on võrreldes teiste sektoritega kõrgeim tulemus, ei ole see piisavalt hea, eriti võttes arvesse seda, et töötleva tööstuse töötajad võivad olla seatud suuremasse ohu sektori tööiseloому tõttu.

Tabel 10. Looduskeskkond ja töötingimused kui sotsiaalse vastutuse valdkonnad ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruandluses (%)

Tegur	Looduskeskkond ⁵	Töötingimused ⁶
Käive, mln eur		
64–165	23 (35)	15 (15)
>165	80 (70)	70 (50)
Sektor		
Sekundaarne	36 (45)	36 (41)
Finantsteenused	0 (25)	0 (0)
Teised teenused	50 (20)	30 (20)
Jaemüük	29 (21)	14 (0)
Omandivorm		
Avalik sektor	100 (40)	60 (40)
Erasektor	27 (42)	22 (20)
Kokku	34 (42)	26 (22)

Allikas: (autori arvutused)

Järgmisena uurib autor investeeringute tegemist eri sotsiaalsetesse valdkondadesse. Tabelist 11 nähtub, et firmade suuruse kasvuga kaasneb suurem kaasatus ühiskonnaellu. Selgub, et kõige rohkem ettevõtteid suunab raha noorsootöö valdkonda ja sporti. Suurem hulk investeerivaid ettevõtteid on pärit teenuste ja töötleva tööstuse valdkonnast. Nad toetavad enamasti spordialaliitude noortetegevust ja üksiksportlasi.

⁵ Sulgudes on toodud ettevõtete osatähtsust, kellel on olemas sertifikaat ISO 14000.

⁶ Sulgudes on toodud ettevõtete osatähtsust, kellel on olemas sertifikaat OHSAS 18000.

Tabel 11. Investeeringud ühiskonda kui sotsiaalse valdkond ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruandluses (%)

Tegur	Investeeringud ühiskonda					Vähemuste toetamine
	kultuur	haridus	tervishoid	noored ja sport	infrastruktuur	
Käive, mln eur						
64–165	15	13	3	20	15	0
>165	70	70	40	80	50	20
Sektor						
Sekundaarne	27	36	9	36	27	5
Finantsteenused	0	0	0	0	0	0
Teised teenused	40	30	20	40	40	0
Jaemüük	21	7	7	29	7	7
Omandivorm						
Avalik sektor	40	80	20	40	100	0
Erasektor	24	18	9	31	13	4
Kokku	26	24	10	32	22	4

Allikas: (autori arvutused)

Teisel kohal populaarsuse järgi on kultuur: 26% firmadest mainib, et toetab muu hulgas ka Tallinna Vanalinnapäevi, Eesti muuseume, näitusi. Nii nagu noorte sporti, toetavad kultuuri kõige rohkem teenuste (välja arvatud finants- ja jaemüügifirmad) ja sekundaarne sektor.

Mõnevõrra väiksema populaarsusega on hariduse toetamine: 24% ettevõtteid esitab informatsiooni oma projektide kohta, mis on suunatud hariduse valdkonna edendamisele. Suuremad neist on Energia Avastuskeskuse toetamine ning koostöö ülikoolidega ja toetuste andmine silmapaistvatele tudengitele. Kõige aktiivsemalt tegeleb sellega avalik sektor. Sektorite kaupa paistab silma töötlev tööstus, kes kõige rohkem pakub praktikaprogramme ja üliõpilastoetusi.

Infrastruktuuri arendamisele aitab kaasa 22% firmasid. Avaliku sektori ettevõtted toetavad seda valdkonda palju aktiivsemalt kui erakapitalil põhinevad firmad. Teiste teenuste ettevõtted on infrastruktuuri toetamise poolest kaugel ees.

Tervishoid ja vähemuste toetamine on Eesti ettevõtete jaoks vähim populaarsed ESV valdkonnad. Vaid üksikud ettevõtted väidavad, et pakuvad oma töötajatele soodsaid

tervishoiuteenuseid. Rahvusvähemuste toetamine on ESV prioriteet vaid kahes firmas ning ülejäänud ei puuduta oma aruandluses seda tüüpi vastutust.

3.2.4. Korporatiivne kodanik ja ettevõtte sotsiaalse vastutuse maksumus

Selle elemendi all mõeldakse seda, milliste toimingute kaudu edendavad ettevõtted sotsiaalset ja keskkonnavastutust. Kokku on valitud neli teed: toetused, fondid, sotsiaalne sponsorlus ja ettevõtete vabatahtlik tegevus. Toetustega soodustatakse peamiselt uurimistegevust ülikoolides. Neid toetusi antakse enamasti ilma siduvate lisatingimusteta. Fondid võivad olla üsna erineva iseloomuga. Mõned ettevõtted võivad luua fonde ning kaasata oma partnereid, kliente, töötajaid ja muid huvigruppe raha kogumiseks. Sotsiaalne sponsorlus tähendab seda, et ettevõtte aitab teisi organisatsioone või isikuid kas rahaliselt või mitterahaliselt ning ootab selle eest vastuteenet. Vabatahtlik tegevus hõlmab ennekõike mitterahalist abi. See võib olla ettevõtte töötajate vabatahtlik osalemine ürituste korraldamisel.

Tabel 12 näitab, et kõige sagedamini toetatakse ühiskonda sotsiaalse sponsorluse kaudu. Selles võib peituda oht, kuna selline vastutuse avaldumise vorm eeldab, et ettevõtte saab ka midagi vastu. See tähendab, et kolmandik ettevõtteid võib aidata teisi peaesmärgiga paista sotsiaalselt vastutustundlikuna. Teiseks võib selles ka peituda vajadus lisareklaami järele.

Toetuste jagamisena avaldub sotsiaalne vastutus neljandikus ettevõtetes. See tegevus võib olla mõnevõrra populaarsem teistest, kuna see vorm on suhteliselt lihtne. Ettevõttel on vaja sõnastada toetuse saamise reeglid ja tingimused. Samuti võivad üliõppilased anda väikese panuse ettevõttesse, kui nad näiteks kirjutavad oma lõputöö selle ettevõtte näitel.

Tabel 12. Ettevõtte sotsiaalse ja keskkonnavastutuse avaldumise vormid (%)

Tegur	Toetused	Fondid	Sotsiaalne sponsorlus	Ettevõtete vabatahtlik tegevus
Käive, mln eur				
64–165	15	3	23	13
>165	70	40	80	40
Sektor				
Sekundaarne	36	14	32	18
Finantsteenused	0	0	0	0
Teised teenused	30	10	60	40
Jaemüük	14	7	29	7
Omandivorm				
Avalik sektor	80	20	80	80
Erasektor	20	9	29	11
Kokku	26	10	34	18

Allikas: (autori arvutused)

Vabatahtliku tegevusega üritab ühiskonna heaolu tõsta umbes viiendik firmasid. Nagu sotsiaalse sponsorluse ja toetuste puhul, on kõige aktiivsem osaleja sotsiaalses vastutuses teiste teenuste sektor. Fondidega tegelevad ainult kõige suuremad firmad ning sektorite kaupa ei esine ühe või teise sektori domineerimist selles sotsiaalse vastutuse avaldumise vormis.

Sotsiaalse ja keskkonnavastutuse maksumuse küsimus ei ole selge. Valdav osa firmasid ei puuduta rahalist külge üldse. Riiklikud ettevõtted on just need, kes avaldavad rohkem informatsiooni. Enamik ettevõtteid, kes rahaküsimust kajastab, esitab informatsiooni toetuste summa ja saajate kohta. Ainult paar firmat pakub lugejale keskkonna- ja ühiskonnainvesteeringute maksumuse konkreetse summa. Seega ei ole Eesti ESV aruandlus sellel tasemel, et seda saaks täiel määral kvantitatiivselt mõõta, mis on esmatähtis, otsides vastust küsimusele, kas sotsiaalne vastutus tasub ennast ära või mitte.

3.3. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruandlus: Eesti Vabariik *versus* Vene Föderatsioon

Teema valikul lähtus autor muu hulgas oma isiklikust huvist võrrelda Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni ESV-d omavahel. Järgnevalt toob autor uuringu *An Institutional*

Approach to Corporate Social Responsibility in Russia ja käesoleva töö tulemuste lühivõrdluse.

Kohe selgub, et ESV aruandlus Venemaa suuremates ettevõtetes on kõrgemal tasemel: 86%-l ettevõtetest on sotsiaalse ja keskkonnavastutuse rubriik oma veebilehel ja 36% koostab ESV aruannet (Fifka, Pobizhan 2014, 196). Eesti puhul on need näitajad vastavalt 46% ja 10%.

Uurides huvigruppide järjestust olulisuse järgi, nähtub, et Eesti ja Venemaa populaarsemad sidusrühmad on täiesti erinevad. Huvigruppidest väärtustab Venemaa kõige rohkem töötajaid, Eesti aga kliente. Kliendid omakorda on Venemaal vähem oluliste huvitatud isikute hulgas. Teisel kohal Venemaa jaoks on avalik sektor, kuid Eesti puhul on see vähem populaarsete sidusrühmade seas. Valitsusvälised organisatsioonid ja kohalik kogukond on mõlema riigi jaoks keskmise olulisusega ning rahvusvahelised ettevõtted on kahe riigi ESV aruandluses kõige ebapopulaarsem huvigrupp.

Firmade suurus mõjutab nende ESV aruandlust. Mõlema riigi puhul kehtib reegel, et ettevõtte suuruse kasvuga suureneb ESV rubriigi või ESV aruande olemasolu tõenäosus.

Huvitav on see, et Venemaa puhul toetab erasektor sotsiaalse ja keskkonnavastutuse kontseptsiooni tunduvalt rohkem. Eesti puhul on aga vastupidine olukord: avaliku sektori ettevõtted edendavad ESV ideed märksa suuremal määral.

Järgmisena võrreldakse ESV valdkondi. Venemaal hinnatakse rohkem sotsiaalset aspekti, Eestis aga keskkonnavastutust. Kõige olulisemad ESV valdkonnad Venemaa jaoks on töötingimused, noored ja sport, haridus ja looduskeskkond. Eesti puhul on järjestus selline: looduskeskkond, töötingimused, noored ja sport ning kultuur.

Eesti ja Venemaa ettevõtted panustavad sotsiaalse ja keskkonnavastutuse arengusse erineval moel. Esimene eelistab sotsiaalset sponsorlust ja toetuste andmist. Teine aga eelkõige toetuste jagamist ning väiksema populaarsusega on fondid ja vabatahtlik tegevus.

Seega ilmnevad suured erinevused Eesti ja Venemaa ESV uuringutes. Eesti ettevõtted avaldavad vähem aktiivselt informatsiooni sotsiaalse vastutuse kohta. Samuti hindavad nad eelkõige kliente ja töötajaid kui huvigruppe, Venemaa ettevõtted seevastu väärtustavad rohkem töötajaid ja avalikku sektorit. Sotsiaalsetest ja keskkonnavastutusest rõhutab Eesti erinevalt Venemaast viimaste tähtsust. Peale selle eeldab Eesti ettevõtte vastuteenet oma sotsiaalse ja keskkonnavastutuse eest, Venemaa ettevõtte aga eelistab anda toetusi, küsimata selle eest reklaami ega muid hüvesid.

3.4. Uuringu kitsaskohad ja piirangud ning tulevaste uuringute vajalikkus

Vene Föderatsiooni kohta tehtud uuringusse *An Institutional Approach to Corporate Social Responsibility in Russia* olid kaasatud kaks autorit ning suurem usaldusväärsus saavutatakse reeglina siis, kui mõlemad autorid jõuavad algandmete põhjal samadele järeldustele (Fifka, Pobizhan 2014, 195). Samas on kasutatav meetod üheselt mõistetav, kuna uuritakse kindla omaduse olemasolu ettevõtete aruandluses.

Teisest küljest on selline dihhotoomne lähenemine ohtlik, kuna uuringus kontrollitakse vaid konkreetsete tunnusjoonte olemasolu, mitte aga selle ESV aruandluse kvaliteeti või ulatust (Ibid.).

Tehtud uuringu tulemused osutavad Eestis võrreldes Venemaaga märgatavalt väiksemaid näitajaid kõigi nelja elemendi puhul. See ei tähenda, et sotsiaalne vastutus on Eestis nii madalal tasemel. Kehvemad näitajad võivad olla tingitud sellest, et mõned ettevõtted ei suhtu küllaldasel määral tõsiselt oma veebilehe loomisse ja uuendamisse. Mitmel ettevõttel valimis ei ole oma veebilehte ning nende arvel vähenevad antud uuringu näitajad. Kui neil oleks veebileht olemas, on võimalik, et nad avaldaksid mingit teavet sotsiaalse vastutuse kohta. Kuna kodulehte ei ole, ei saa teada ettevõtte ESV-st.

Uuringu kitsaskoht on ka selles, et osa ettevõtteid võib olla sotsiaalselt vastutustundlik ilma, et nad seda avaldaksid oma veebilehel.

Erinevalt Venemaa uuringust võeti käesoleva töö raames valimisse ainult kohalikke ettevõtteid, jättes vahele välispäritoluga firmad. Seega võib Venemaa sotsiaalne vastutus Fifka ja Pobizhani uuringu tulemusel hinnatuna võrreldes Eestiga olla märgatavalt kõrgemal tasemel just tänu välisriikide ettevõtete valimisse kaasamisele. Kui eeldada, et neis välisriikides on üldiselt parem sotsiaalse vastutuse tase, tõstab suurte välisfirmade lisamine valimisse Venemaa ESV taset.

Peale selle võib tulevastes teadustöodes uurida Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni sotsiaalse vastutuse ja aruandluse seoseid, tuginedes statistilistele meetoditele ja ökonomeetrilistele mudelitele.

3.5. Järeldused ja ettepanekud

Uuring on näidanud, et riigi institutsioonid kujundavad ettevõtete sotsiaalset vastutust Eestis. Riigi poliitiline ja sotsiaal-majanduslik keskkond mõjutavad seda, kuidas firmad rakendavad ESV-d.

Eesti ettevõtete ESV aruandlusele on iseloomulik rahvusvahelisuse element. Esiteks, 83% firmasid, kes avaldavad informatsiooni oma sotsiaalsete või keskkonnahoiu toimingute kohta, teevad seda inglise keeles. Samuti rakendab umbes pool valimis olevaid ettevõtteid ISO või OHSAS standardeid. Teisest küljest mainivad vaid üksikfirmad GRI rakendamist.

Poliitilise keskkonna olemusega võib põhjendada ESV aruandluse suhteliselt madalat taset. Korruptsiooni tajumise indeksi edetabelis paikneb Eesti 28. kohal. Läbipaistvuse kõrge tase tähendab seda, et usaldus äritegevuse suhtes on Eestis kõrge. Seega pole ettevõttele vaja pingutada oma legitiimsuse tõestamiseks. Peale selle on Eesti demokraatia suhteliselt noor ning see avaldab mõju inimeste valmisolekule võidelda oma õiguste eest. Näiteks ei peeta töötajaid ettevõttes kõige olulisemaks huvigrupiks. Töötajad võivad karta oma töökoha kaotamise pärast ega võitle seetõttu paremate töötingimuste ja hüvede eest. Ametiühingute arvamusele ei pöörata kuigi suurt tähelepanu ning see asjaolu põhjendab uuringu tulemust, mille järgi valitsusvälistel organisatsioonidel ei peeta Eestis tähtsaks sidusrühmaks. Eesti ESV aruandluse puudulikkust mõjutab see, et valitsus ei avalda survet ettevõtetele, et nad avaldaksid informatsiooni oma sotsiaalse ja keskkonnahoiu tegevuse kohta. Kõige pädevam asutus ESV küsimustes on Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum ning see on valitsusväline organisatsioon, kes võib anda soovitusi, mitte aga nõuda ESV aruandlust firmadelt.

Kuna Eesti korruptsioonitase on vastavalt *Transparency International*'i uuringule madal, võiks valitsus olla usaldusväärsel positsioonil ESV kontseptsiooni ja aruandluse edendamisel. Seega võiks riik aktiivsemalt võtta osa sotsiaalse vastutustundlikkuse kontseptsiooni ja jätkusuutliku käitumise tutvustamisest. Samuti on oluline koostada järgmise programmiperioodi vastutustundliku ettevõtluse tegevuskava. Viimane oli koostatud perioodiks 2012–2014 ning 2015. aasta aprilli lõpu seisuga ei ole kehtivat tegevuskava.

Eesti finantsasutused ei paku ESV infot ega aruannet oma veebilehel ning see võib tuleneda institutsioonide tugevusest. Eesti finantssektorit mõjutavad tugevalt Skandinaavia riigid, hõlmates umbes 80% Eesti pangandusturust. Väiksematel kohalikel finantsasutustel on keeruline konkureerida Skandinaavia ettevõtetega ning esimesed keskenduvad pigem

finantsjätkusuutlikkusele, selleks et üldse ellu jääda. Seega ei jõua kohalikud finantsasutused tihti sotsiaalsete ja keskkonnaküsimusteni.

Sotsiaalse vastutuse alla kuuluvad ka mõned hüved, mida tööandja tagab töötajatele ning mis maksustatakse erisoodustustena. Näiteks koolitustest osavõtt, lapse koolimineku raha ja terviseraha on need hüvitised, mida maksustatakse sotsiaal- ja tulumaksuga. Isegi kui tööandja oleks nõus tagama töötajatele rohkem hüvitisi, võib ta sellest loobuda lisanduva maksukoormuse tõttu. Vastutustundliku ettevõtluse märgise saajatele võiks riik kehtestada mõningad maksusoodustused, et teistel oleks motivatsioon parandada ettevõtte ESV taset. Lisaks võiks sotsiaalset vastutust edendada teatud erisoodustuste maksuvaba summa tõstmise kaudu. Sellel juhul ei pea tööandja nii palju makse maksma. Samuti võiks idufirmasid (ingl *start-up*) mõneks ajaks vabastada kohustusest maksta makse teatud erisoodustuste pealt.

Eesti kultuur on üks olulisemaid tegureid sotsiaalselt vastutustundliku ettevõtluse taseme põhjendamisel. Eesti ühiskonnale on iseloomulik maskuliinsus. Eesti inimeste jaoks on raha väärtuste skaalal olulisel kohal. Määramatuse vältijana on eestlased väga ettevaatlikud muutuste suhtes ning kui need muutused ei too kasu, siis tuleb neist pigem loobuda. Need kaks dimensiooni – maskuliinsus ja määramatuse vältimise kõrge tase – võivad põhjendada eestlaste kartust, et ESV kontseptsioon ei too neile materiaalselt kasu, ning kui seda rakendada, siis on raha tulutult raisatud. Seega ei ole üllatus, et Eesti ettevõtted eelistavad pigem sotsiaalset sponsorlust kui sotsiaalse vastutustundlikkuse avaldumise vormi. Sotsiaalne sponsorlus on kasulik ettevõttele endale tänu lisareklaami saamisele. Erinevate ESV valdkondade hulgast saab kõige vähem tähelepanu vähemuste toetamine. Eelnevalt esitas autor L. Kalevi jt arvamuse, et Eesti ühiskond tajub multikultuursust ohuna demokraatiale. Seega ei taheta vähemuste toetamise kaudu veelgi suurendada lõhesid ühiskonnas.

Selleks et sotsiaalselt vastutustundlik ettevõtlus Eestis areneks, peaks panustama feminiinsuse dimensiooni arendamisse. Riik peaks ergutama nõrkade ja vähemuste toetamist, mis on ESV kontseptsiooni alus. Määramatuse vältimise kõrge tasemega ühiskonnas peaks aktiivsemalt tutvustama ESV ideed ja selle eeliseid. Ettevõtetele tuleks selgitada, et sotsiaalne vastutustundlikkus tasub ennast ära ning toob firmale märgatavalt rohkem kasu võrreldes esialgsete kuludega sotsiaalsele ja keskkonnavastutusele. Seda selgitustööd saaks teha VEF-i tasuta koolituste kaudu, mille eesmärk on ettevõtetele sotsiaalse vastutuse laiem tutvustamine. Samuti aitaksid kaasa brošüürid, mida VEF ja tema partnerid võiksid firmadele saata digitaalsel kujul. Koolitused ja ESV voldikud võiksid sisaldada näiteid selle kohta, kuidas

sotsiaalne vastutus on tõstnud konkreetsete ettevõtete edukust. Peale selle võiks arendada ESV võrgustikku Eestis mentorlusprogrammide kaudu, tänu millele saaksid ESV-s suurema kogemusega ettevõtted aidata neid, kes alles hakkavad seda kontseptsiooni rakendama.

VEF-i koolitused on ette nähtud eelkõige ettevõtjatele ning tavalised töölised ei saa nende kaudu teavet ESV kohta. Seega võiks veelgi rohkem kajastada sotsiaalse vastutuse teemat meedias ning kaasata huviliste ringi mitte ainult ärimehi, vaid ka tavalisi töötajaid. See on tähtis sellegi tõttu, et töötajad teaksid oma õigustest ja võimalikest hüvitistest ning saaksid nende üle oma ülemusega arutada.

Eesti haridusametustest pole ühtegi, kes pakuks õppekava ESV valdkonnas. Ülikoolides pakutakse küll aineid, mis puudutavad sotsiaalset vastutust, kuid saadud teadmistest piisab ainult üldise pildi saamiseks ESV ideest. Seega on üks ettepanek koostada õppekava, mis hõlmaks eri aineid ESV valdkonnast. Sellel õppekaval õppijatel peaks olema võimalus sooritada praktika kas VEF-is või muus asutuses, mis tegeleb sotsiaalse või keskkonnavastutuse edendamisega. Sotsiaalse vastutuse kontseptsiooniga tutvumist võiks alustada juba kooliajal. Kooliprogrammis võiks aine olla seotud ühiskondliku vastutusega, mis selgitaks õpilastele sotsiaalse ja keskkonnavastutuse olemust. Aine „Mina ja jätkusuutlikkus“ raames saaksid õpilased teada sotsiaalse vastutuse põhimõttest ning õppida tundma, kuidas nad ise saaksid oma igapäevases elus panustada Maa jätkusuutlikkusse. Sellist hoolivat käitumist tuleks kasvatada lastes juba lapsepõlvest.

Kohalikud finantsasutused tajuvad mõningaid raskusi seoses sotsiaalse vastutuse ja/või selle aruandlusega. Seega võiks Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum korraldada eraldi koolitusi finantsasutustele, mille tulemusena tekiks neil parem arusaam ESV kontseptsiooni rakendamise võimalustest selles konkreetsetes valdkonnas.

Valimis olevate ettevõtete ja ESV-d edendavate organisatsioonide veebilehti lugedes puutus käesoleva töö autor kokku ühe probleemiga – nad tõlgivad väljendit *corporate social responsibility* mitmel moel. Osa ettevõtteid kasutab otsetõlget ning nimetab rubriiki või aruannet „Ettevõtte sotsiaalne vastutus“, „Ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruanne“. Samuti kasutatakse väljendit „Ühiskondlik vastutus“ ega ole selge, kas sotsiaalset ja ühiskondlikku vastutust on käsitatud sünonüümidenä või mitte. On neidki firmasid, kes esitavad informatsiooni oma „jätkusuutliku ettevõtluse“ kohta. Samas käsitab VEF *corporate social responsibility*’it kui vastutustundlikku ettevõtlust. Seega võiks VEF pakkuda mõistete loetelu,

mis tähendavad sama mis *corporate social responsibility*. VEF võiks tuua paar soovituslikku väljendit, et takistada segaduse teket *corporate social responsibility* põhimõtte käsitlemisel.

Käesolev töö on näidanud, et riigisisene ärisüsteem avaldab mõju ettevõtte sotsiaalsele vastutusele ja selle aruandlusele Eestis. Seega on oluline tugevdada ESV võrgustikku: kaasata sinna rohkem organisatsioone, välja töötada konkreetne tegevuskava ning kokku leppida vastutusvaldkondades. See ehitaks kindla vundamendi, mis võimaldaks tugevdada Eesti ESV eeliseid ja parendada selle puudusi.

KOKKUVÕTE

Ettevõtte sotsiaalne vastutus on pälvunud tähelepanu alates 20. sajandi teisest poolest. Paljud teadlased ja rahvusvahelised organisatsioonid käsitlevad sotsiaalset vastutust ja pakuvad sellele kontseptsioonile tõlgendusi. Kuigi ei ole olemas ametlikku definitsiooni, nõustuvad paljud, et ettevõtte sotsiaalne vastutus on erasektori vabatahtlik algatus lõimida oma juhtimisse sotsiaalset, keskkonnaalast ja majanduslikku vastutust eesmärgiga liikuda jätkusuutliku arengu poole, arvestades erinevate huvitatud isikutega.

Teadlaste huviorbiidis on olnud selgeks teha, kas ettevõtte sotsiaalne vastutus tasub ära või mitte. Uurijad on jõudnud erinevatele järeldustele, mis on mõnikord täiesti vastukäivad. Suurem osa teaduslikke töid näitab, et tarbija muutub aina ühiskonna- ja keskkonnateadlikumaks ning peab ostuotsustusi langetades oluliseks toote/teenuse keskkonnahoidlikkust ja eetilistust. Samuti on vastutustundliku ettevõtte töötajad paremini motiveeritud ning nende voolavus ja sellest tingitud kulud on madalamad. Nagu toodud peatükis 1.3., väheneb kulude maht ka siis, kui ettevõtte kasutab ressursse säästlikumalt või asendab need teiste, keskkonnahoidlike materjalidega, kasutab ära paranenud suhteid huvigruppidega ja saab parema ligipääsu kapitalile.

Institutsionaalse teooria järgi on institutsioonidel – õigus, kutseorganisatsioonid, perekond, avalik arvamus, kumbed, sotsiaalsed ja professionaalsed normid, kultuur, eetika – ettevõtete suhtes ootusi ning organisatsioonid peavad sellisele survele vastama. Institutsioonide ootused ja ettevõtete vastavus neile toovad kaasa isomorfismi tekke ehk surve paneb organisatsioone käituma sarnaselt, kuna oodatav/võimalik reageering on juba ette nähtud institutsioonidega. Isomorfismi tekkimisega võib selgitada seda, et ESV rakendamise viis ja ulatus ettevõtetes sarnaneb ühe riigi piires ning erineb riigiti. Riigi majanduslik, sotsiaalne, poliitiline ja kultuuriline keskkond võivad määrata institutsioonide ootusi ettevõtete suhtes, mis omakorda peegelduvad selle riigi ettevõtete ESV rakendamises.

Eestis hakati ettevõtte sotsiaalset vastutust aktiivsemalt käsitlema vaid 2000. aastatel. Selline hiline probleemi tõstatamine on tingitud riigi ajaloost. Pika aja jooksul on Eesti olnud Nõukogude Liidu liikmesriik, pärast selle lagunemist tuli Eestil minna plaanimajanduselt üle

turumajandusele. Selle üleminekuperioodi jooksul pidid ettevõtete juhid leidma võimalusi ellu jääda ning vastutustundliku ettevõtluse kontseptsioon ei olnud tähelepanu all. ESV teema tõstatamine uue sajandi alguses on suurel määral tulenenud EL-i liikmeks saamisest ja rahvusvahelistest ettevõtetest, kes hakkasid kohalikul tasandil rakendama ESV poliitikaid ja programme.

Ühest küljest tegeleb ettevõtte sotsiaalse vastutuse propageerimisega Eestis mitu valitsusvälist organisatsiooni, näiteks Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum, Avatud Eesti Fond, Heateo Sihtasutus ja Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, EBS-i Eetikakeskus jm. Kõige aktiivsemalt edendab ESV temaatikat VEF, kelle tegevuse eesmärk on teadlikkuse ja oskuste taseme tõstmine ESV valdkonnas indekseerimise, koolituste ja nõustamise kaudu. Samuti võib riigi tasandil tehtud tähtsaks sammuks pidada 1995. aastal vastu võetud säästva arengu seadust ja 2005. aastal heaks kiidetud säästva arengu strateegiat „Säästev Eesti 21“. Olulised sotsiaalse vastutuse edendamisel on ka need riiklikud algatused, mis on suunatud elukestva õppe toetamisele. Tähtis on, et ettevõtluspoliitika visioonis on kajastatud vastutustundlikkus ja jätkusuutlikkus. Nende põhimõtete toetamiseks koostati „Vastutustundliku ettevõtluse tegevuskava 2012–2014“. Kuigi esimese tegevuskavaga saavutati neljast indikaatorist ainult üks, on tegevuskava suur samm ESV rakendamises riigi tasandil. Teisest küljest on haridusasutustel pigem nõrk mõju jätkusuutliku ettevõtluse edendamisele. Eestis ei paku ükski kõrgkool eriala, mis koolitaks spetsialiste ESV valdkonnas.

Magistritöö peamine eesmärk oli hinnata Eesti suuremate ettevõtete sotsiaalse vastutuse aruandlust. Uuringu tulemusena selgus, et 46%-l valimis olevatest firmadest on sotsiaalse vastutuse rubriik oma veebilehel. Kui vaadata sektorite kaupa, siis nähtub, et suurem osa selliseid ettevõtteid on pärit teenuste sektorist (v.a finantsteenuste firmad). Huvitav on see, et riiklikest ettevõtetest kõik pakuvad infot sotsiaalse vastutuse kohta, erinevalt finantsasutustest, kes ei tee seda üldse. ESV aruannet avaldab ainult 10% ettevõtteid ning ainult üks firma väidab oma veebilehel, et järgib GRI-d. Peamised sidusrühmad, kelle huvidega ettevõtetes arvestatakse, on kliendid. Samuti on umbes kolmandikul ettevõtetest tarbija rahulolu käsitlev ISO 9000 sertifikaat. Huvigruppidest järgmised on töötajad ja kohalik kogukond ning vähim populaarsed huvigrupid on valitsusvälised organisatsioonid, avalik sektor ja rahvusvahelised organisatsioonid. Valdkondade lõikes toetatakse kõige rohkem looduskeskkonda ning 42%-l ettevõtetest on keskkonnajuhtimissüsteemi ISO 14000 sertifikaat. Samuti suunatakse palju vahendeid noorsootöösse ja sporti ning töötingimuste

parandamise ja kultuuri. Vähi populaarsed valdkonnad on tervishoid ja vähemuste toetamine. Vaadates erinevaid tegevusi, mille kaudu firmad edendavad sotsiaalset vastutust, selgub, et kõige rohkem valitakse sotsiaalne sponsorlus. Selles võib peituda oht, kuna ettevõtted käituvad sotsiaalselt vastutustundlikult vaid vastuteene saamise eesmärgil. Samuti on võimalik, et ettevõtted seostavad sotsiaalset ettevõtlust sponsorlusega ega ole teadlikud ESV kontseptsiooni laiemast sisust. Seega on tähtis ettevõtetele selgitada, et sotsiaalselt vastutustundlik käitumine näeb ette ka palju muid tegevusi. Seda saaks teha VEF-i tasuta koolituste ja brošüüride kaudu, mida VEF ja tema partnerid võiksid saata firmadele digitaalsel kujul. Ettevõtte sotsiaalse vastutuse tasuvust hindamast takistab asjaolu, et ettevõtted ei avalikusta informatsiooni sotsiaalse ja keskkonnavastutuse toetuseks suunatud vahendite kohta, erand on toetused üliõpilastele. Selle puhul esitatakse informatsiooni toetuse summa ja saaja kohta. Uuring on näidanud, et ettevõtete suuruse kasvuga kaasneb suurem kaasatus ESV-sse ning parem aruandlus. Huvitav on seegi, et avaliku sektori ettevõtted avaldavad rohkem informatsiooni oma sotsiaalse vastutuse kohta, nad mainivad rohkem huvigruppe, panustavad aktiivsemalt kõikidesse valdkondadesse.

Magistritöö peaesmärk oli ka selgeks, teha kuidas Eesti poliitiline, kultuuriline, haridus- ja finantssüsteem mõjutab ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruandluse tava Eestis, ning teha ettepanekud selle parandamiseks. Uuring on näidanud, et firmade sotsiaalset vastutust Eestis kujundavad riigi institutsioonid.

Poliitilise keskkonna olemusega võib põhjendada ESV aruandluse suhteliselt madalat taset. Korruptsiooni tajumise indeksi edetabelis on Eesti 28. kohal. Läbipaistvuse kõrge tase tähendab seda, et usaldus äritegevuse suhtes on Eestis kõrge. Seega ei ole ettevõtetal vaja pingutada oma legitiimsuse tõestamiseks. Samuti ei pöörata reeglina ametiühingute arvamusele suurt tähelepanu ning see on kooskõlas uuringu tulemusega, mille järgi valitsusväliseid organisatsioone ei peeta Eestis tähtsaks sidusrühmaks. Kuna Eestis on korruptsiooni tase madal, suhtutakse valitsusse usaldusega. Seega võiks riik aktiivsemalt võtta osa ettevõtte sotsiaalse vastutuse ja jätkusuutliku käitumise tutvustamisest. Samuti on oluline koostada järgmise programmiperioodi vastutustundliku ettevõtluse tegevuskava.

Eesti kultuur on olulisemaid tegureid sotsiaalselt vastutustundliku ettevõtluse taseme põhjendamisel. Raskete aegade jooksul on eestlased harjunud mõtlema ainult iseenda peale. Selline individualism on vastuolus sotsiaalse vastutuse kontseptsiooniga. Eesti ühiskonnale on iseloomulik maskuliinsus, mille järgi on raha inimeste jaoks väärtuste skaalal olulisel kohal.

Samuti on eestlased väga ettevaatlikud muutuste suhtes. Need kaks dimensiooni – maskuliinsus ja määramatuse vältimise kõrge tase – võivad põhjendada eestlaste kartust, et ESV kontseptsioon ei too neile materiaalist kasu ning seda rakendades saab raha tulutult raisatud. Seetõttu on oluline nii ettevõtjatele kui ka töötajatele selgitada, mis kasud kaasnevad ESV põhimõtte rakendamisega. Koolitused ja ESV voldikud võiksid sisaldada näiteid selle kohta, kuidas sotsiaalne vastutus aitab kaasa konkreetse ettevõtte edukusele. Peale selle võiks Eestis arendada ESV võrgustikku mentorlusprogrammide kaudu, tänu millele saaksid ESV-s suurema kogemusega ettevõtted aidata neid, kes alles hakkavad seda kontseptsiooni rakendama. Samuti on Eestile iseloomulik multikultuursuse tajumine ohuna ja nõrk kodanikukultuur. Mõlemad on vastuolus sotsiaalselt vastutustundliku ühiskonna ideega. Haridusasutused, VEF ja teised ESV kontseptsiooni edendavad organisatsioonid peaksid inimestele seletama, et multikultuursus ei tekita lõhesid ühiskonnas, vaid toob kaasa rohkem arvamusi ja lähenemisviise probleemide lahendamisel. Kodanikukultuuri tuleks arendada juba kooliajast, õpetades lapsi käituma loodushoidlikult. Selleks võiks kooliprogrammi lülitada uue aine „Mina ja jätkusuutlikkus“. Teisest küljest on võimudistants Eestis suhteliselt madal. See annab aluse, et tööl tagatakse kõigile sama head töötingimused sõltumata inimese positsioonist firmas. Võrdne kohtlemine on omakorda ESV põhiprintsiipi. Hea nähtus on ka see, et Eesti ühiskonnale on mõnel määral omane feminiinsus. Seda tasuks edasi arendada, kuna see keskendub nõrkade toetamisele, sallivale ühiskonnale, keskkonnakaitsele, sugude võrdsusele jne.

Finantskeskkonna analüüs näitas, et kohalikud finantsasutused kogeavad raskusi sotsiaalse vastutuse aruandlusega. Seega võiks VEF koostada eraldi koolituse finantsasutustele, mille läbimisel tekiks neil parem arusaam ESV kontseptsiooni rakendamise võimalustest selles valdkonnas. Veel võiks vastutustundliku ettevõtluse märgise saajatele kehtestada mõningaid maksusoodustusi, näiteks teatud erisoodustuste maksuvaba summa tõstmise kaudu. Samuti võiks idufirmasid mõneks ajaks vabastada kohustusest maksta teatud erisoodustuste pealt makse.

Haridusvaldkonda iseloomustavad probleemid kutse- ja kõrghariduse saamisega. Esiteks on see seotud nii toetuste suuruse kui ka üsna piiratud võimalustega rakendada teadmisi praktikas. Teiseks ei ole Eesti ülikoolides ühtegi õppekava, mis näeks ette ettevõtte sotsiaalse vastutuse spetsialistide väljaõpet. Seega võiks välja töötada programmi, mis tagaks duaalse süsteemi rakendamisevõimaluse Eestis: õppimine ülikoolis ja praktika sooritamine

VEF-is. Samuti võiks VEF koostada kursusi tavalistele inimestele, et neil tekiks sügavam arusaam ettevõtte sotsiaalse vastutuse kontseptsioonist. Peale selle tuleks aktiivsemalt propageerida jätkusuutlikku ettevõtlust ja käitumist, mitte ainult ettevõtjate hulgas, vaid ka õpilaste ja töötajate seas.

Tulevaste uuringute vajalikkus tuleneb käesolevas uuringus selgunud mitmest kitsaskohast. Esiteks on dihhotoomne lähenemine ohtlik, kuna eeldab vaid konkreetse tunnusjoone olemasolu kontrolli, mitte aga ESV aruandluse kvaliteedi või ulatuse arvestamist. Teiseks ei suutu mõned firmad küllaldaselt määral tõsiselt oma veebilehe loomisse ja uuendamisse. Seetõttu võivad mõned ettevõtted olla sotsiaalselt vastutustundlikud ilma, et nad seda avaldaksid oma veebilehel. Seega tuleks ettevõtte sotsiaalset vastutust uurida, hõlmates rohkem infoallikaid ja kasutades rohkem uurimismeetodeid.

SUMMARY

AN INSTITUTIONAL APPROACH TO CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN ESTONIA

Tatiana Popova

The concept of corporate social responsibility (further CSR) was introduced in the beginning of the XX century and has become a serious issue starting from the 1970s. The idea of CSR is that an enterprise is responsible for its impact on society and various interest groups as a result of the company's activities. Together with the public sector enterprises should contribute to a sustainable development by reaching the balance between economic, social and environmental dimensions. The economic aspect relates to the company's profitability which is essential for its survival. Social responsibility includes good working conditions, different fringe benefits and also honest relations with society. The environmental dimension relates to the use of natural resources and its impact on the environment: reduction of wastes, pollution and use of hazardous substances, as well as prevention of environmental disasters.

The author examines CSR on the institutional level. In accordance with institutional theory the society's economic, political, social and cultural environments determine the institutions' expectations towards enterprises. Those expectations are reflected in the way enterprises implement CSR. The state, the legal system, family, public opinion, customs, social and professional values, culture and ethics are examples of these institutions.

The author of this thesis has been inspired by the research paper *An Institutional approach to CSR in Russia*. This research initiated the idea to conduct the same analysis for Estonia and to compare the results of the research for these two countries which were both previously part of the former Soviet Union.

CSR is an important issue in the European Union. However, this concept is not that widespread in Estonia. Thus there is a difference between the actual and the desired situation.

The main goal of this paper is to find out whether it is common among the biggest Estonian enterprises to provide information about their social responsibility, and also to determine how the state's political, cultural, educational and financial system along with various institutions influence the level of implementation of CSR and social accounting in Estonia. The sub-goal is to analyse various definitions of CSR, to find their similarities and differences and to suggest a new common definition combining the main ideas, along with giving an overview of the network of CSR in Estonia. On that account, there are six research questions:

1. What proportion of Estonia's largest companies publishes information and/or reports regarding their social responsibility?
2. What stakeholders do Estonian companies take into account in the decision making process?
3. Which areas are supported the most and through which activities?
4. Which structure has the CSR network in Estonia?
5. Which is Estonia's political, cultural, educational and financial system and what influence does it have on CSR?
6. What is CSR and how can it be defined comprehensively while keeping it straightforward?

The author uses scientific articles, books and case studies. The main aim of this master thesis is being achieved thanks to the research. The research sample consists of the 50 largest companies in Estonia according to cash flow. The author uses content analysis and a check list. The survey has been conducted through the analysis of Estonia's 50 biggest companies' webpages and reports.

As a result of the first chapter the author has formulated the following definition of CSR: a voluntary initiative of the private sector to integrate social, environmental and economic responsibility into the company's management in order to move towards sustainable development taking into account various stakeholders' interests and opinions.

The second chapter of the thesis showed that the CSR network exists in Estonia but it doesn't have a strong base. On the one hand, there are several non-governmental organisations that are working in the CSR area with the goal to promote this concept. Thanks to the annual indexing, consulting services and various trainings, managers' awareness of CSR grows. There are several important steps undertaken by the state: Sustainable

Development Act, strategy Sustainable Estonia 21 and „The Action Plan of Responsible Entrepreneurship 2012–2014“. On the other hand, the definitions of CSR are not clear in Estonia and there also are no degree programme that would prepare specialists in the area of CSR.

The research has shown that 46% of the companies from the sample have sections about CSR on their webpages. Most of them are from the tertiary sector (except for financial services). Only 10% of these companies have CSR reports. The analysis of the firms' webpages and their reports has revealed that the main stakeholders are their clients. Second most popular stakeholders are their employees and the local community. Additionally the author found that natural environment is the area that gets the most support from CSR activities. Furthermore, lots of funds are directed to the youth and sport activities but also to culture and to improving working conditions. Health care and minorities' support are the least popular areas. The research has also shown that companies choose social sponsoring as a way to contribute to the welfare of the society. It may mean that companies choose to be socially responsible only if they get something in return for their CSR activities. Moreover, it might show that firms do not fully understand the extent of CSR and the opportunities to contribute to sustainability.

The goal was also to find out how the Estonian national business system influences CSR. The political system of Estonia can be characterised by low corruption level. It means that there is a high level of transparency and that there is no need to make companies go beyond financial reporting. As for the cultural aspect, money is ranked high on the scale of values for Estonians, and Estonians are typically culturally suspicious towards changes. These two Hofstede dimensions – masculinity and high uncertainty avoidance – may justify the scare of Estonians that if CSR doesn't bring lucre, then the money will be spent in vain. However, power distance in Estonia is quite low, which leads to the assumption that most get the same good working conditions despite the position in the company.

The analysis of the financial system has shown that local financial institutions have problems with CSR reporting. Therefore, there should be more trainings in the CSR fields for companies, which would show them the best and least expensive ways of CSR implementation. Moreover, start-up companies could be given incentives to implement CSR through special tax reductions or fringe benefits, for instance.

The main drawback of the educational system (within this analysis) is that there are no degree programmes that would prepare CSR specialists. For this reason there should be created a programme which would support a dual system for studies. Institutions promoting CSR in Estonia could invite future CSR specialists for trainings and organise courses for other people. A new elementary school subject could be created – *Me and Sustainability*, which would foster sustainable ways of thinking from an early age.

There is a need for further research in the institutional approach to CSR. Firstly, the dichotomy approach is dangerous as it assumes just the check of a particular feature in the reporting, not the quality of that. Secondly, not all companies update their webpages on a regular basis. This means that firms might be socially responsible even without any information about such actions. Consequently, CSR in Estonia should be examined using more information sources and research methods.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- 2007/08 tulemused. (2008). Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum. [WWW]
<http://www.csr.ee/2007-08-indeksi-tulemused/> (01.11.2014)
2013. aastal majanduskasv aeglustus. (2014). Eesti Statistikaamet. [WWW]
<http://www.stat.ee/72426> (20.11.2014)
- Access to Finance. Official Website of the European Union. [WWW]
http://europa.eu/youreurope/business/funding-grants/access-to-finance/index_en.htm
(20.11.2014)
- Aguinis, H., Glavas, A. (2012). What We Know and Don't Know About Corporate Social Responsibility: A Review and Research Agenda. – *Journal of Management*. Vol. 38, no. 4, pp 932–968.
- Aupperle, K. E., Carroll, A. B., Hatfield, J. D. (1985). An Empirical Examination of the Relationship between Corporate Social Responsibility and Profitability. – *Academy of Management Journal*. Vol. 28, no. 2, pp 446–463.
- Aupperle, K. E., Pham, D. V. (1989). An Expanded Investigation into the Relationship of Corporate Social Responsibility and Financial Performance. – *Employee Responsibilities and Rights Journal*. Vol. 2, no. 4, pp 263–274.
- Bauman, C. W., Skitka, L. J. (2012). Corporate Social Responsibility as a Source of Employee Satisfaction. – *Research in Organizational Behavior*. Vol. 32, pp 63–86.
- Bondy, K. (2008). Institutions and Agency in CSR Strategy: An Empirical Investigation of Development and Implementation. PhD degree thesis. The University of Nottingham.
- Bonnafoous-Boucher, M., Porcher, S. (2010). Towards a Stakeholder Society: Stakeholder Theory vs Theory of Civil Society. – *European Management Review*. Vol. 7, pp 205–216.
- Buchen, C. (2005). East European Antipodes: Varieties of Capitalism in Estonia and Slovenia. [WWW]
http://www.ibrarian.net/navon/ibrapedia_frames.jsp?SearchTerm=east+european+antipodes (01.11.2014)
- Cam, W. C. N. (2013). Fostering Interconnectivity Dimension of Low-Carbon Cities: The Triple Bottom Line Re-interpretation. – *Habitat International*. Vol. 37, pp 88–94.

- Carroll, A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. – *Business Horizons*. Vol. 34, no 4, pp 39-48.
- Carroll, A. B. (1999). Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct. – *Business & Society*. Vol. 38, no. 3, pp 268–295.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Renewed EU Strategy 2011–2014 for Corporate Social Responsibility. (2011) European Commission. [WWW] <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0681:FIN:EN:PDF> (05.10.2014)
- Corporate Social Responsibility: A New Definition, a New Agenda for Action. (2011). European Commission. [WWW] [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-11-730_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-730_en.htm) (05.10.2014)
- Corporate Social Responsibility: The State of the Art – Highlights Report 2004. Ed. CECO - Centro de Formação Profissional para o Comércio e Afins. [WWW] <http://www.geomedia.ee/csr/CSR-highlights%20report%20new%20image2.pdf> (01.11.2014)
- Corruption Perceptions Index 2013. (2013). Transparency International. [WWW] <http://www.transparency.org/cpi2013/results> (19.11.2014)
- Current CSR Attitudes and Practices in Estonia. (2005). World Bank. [WWW] <http://www.csr.ee/uuringud-ja-statistika/> (02.11.2014)
- Du, S., Bhattacharya, C. B., Sen, S. (2007). Reaping Relational Rewards from Corporate Social Responsibility: The Role of Competitive Positioning. – *International Journal of Research in Marketing*. Vol. 24, no. 3, pp 224-241.
- Eesti ettevõtluspoliitika 2007–2013. Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. [WWW] <http://www.arengufond.ee/ettevotlik-eesti/ettevotlus/> (28.09.2014)
- Eesti ettevõtluspoliitika 2007–2013 lõpparuanne. Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. [WWW] https://www.mkm.ee/sites/default/files/ettevotluspoliitika_lopparuanne.pdf (02.11.2014)
- Eesti säästva arengu riiklik strateegia. Säästev Eesti 21. (2005). Riigikantselei. [WWW] https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/saastev_eesti_21.pdf (05.11.2014)
- Eesti Vabariigi põhiseadus. Rahvahääletusel vastu võetud 28. juunil 1992. a – RT 1992, 26, 349.

- Eesti vastutustundliku ettevõtlike tegevuskava 2012–2014. (2012). Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. [WWW] https://www.mkm.ee/sites/default/files/vastutustundliku_ettevotluse_tegevuskava.pdf (02.11.2014)
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with Forks: the Triple Bottom Line of the 21st Century Business*. Oxford: Capstone Publishing Limited.
- Epstein, M., Roy, M. J. (2001). Sustainability in Action: Identifying and Measuring the Key Performance Drivers. – *Long Range Planning*. Vol. 34, no. 5, pp 585–604.
- Euroopa 2020. Euroopa Komisjon. [WWW] http://ec.europa.eu/europe2020/index_et.htm (01.11.2014)
- Fifka, M. S., Pobizhan, M. (2014). An Institutional Approach to Corporate Social Responsibility in Russia. – *Journal of Cleaner Production*. Vol. 82, pp 192–201.
- Financial Stability Review. (2014). Eesti Pank. [WWW] http://www.centerforfinancialstability.org/fsr/est_fsr_201406.pdf (20.11.2014)
- Fombrun, C. J., Gardberg, N. A., Barnett, M. L. (2000). Opportunity Platforms and Safety Nets: Corporate Citizenship and Reputational Risk. – *Business and Society Review*. Vol. 105, no. 1, pp 85–106.
- Foorumist. Vastutustundliku Ettevõtlike Foorum. [WWW] <http://www.csr.ee/foorumist/> (01.11.2014)
- Freeman, R., E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Friedman, M. (1970). The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. – *The New York Times Magazine*, 13. september.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust. The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York: The Free Press.
- Geva, A. (2008). Three Models of Corporate Social Responsibility: Interrelationships between Theory, Research, and Practice. – *Business and Society Review*. Vol. 113, no. 1, pp 1–41.
- Gimenez, C., Sierra, V., Rodon, J. (2012). Sustainable Operations: Their Impact on the Triple Bottom Line. – *Int. J. Production Economics*. Vol. 140, pp 149–159.
- Gross Domestic Product 2013. (2015). Worldbank. [WWW] <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> (20.11.2014)
- Henderson, D. (2001). *Misguided Virtue: False Notions of Corporate Social Responsibility*. London: The Institute of Economic Affairs.

- International Instruments and Corporate Social Responsibility. A Booklet to Accompany Training the Labour Dimension of CSR: from Principles to Practice. (2007). ILO. [WWW]
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/@multi/documents/instructionalmaterial/wcms_101247.pdf (05.10.2010)
- Ismail, T. N. T. (2011). Corporate Social Responsibility: The Influence of the Silver Book. – *International Journal of Business Management Studies*. Vol. 3, no. 2, pp 371–383.
- ISO 26000: Guidance on Social Responsibility. TÜV Rheinland Group. [WWW]
https://www.tuv.com/media/india/informationcenter_1/systems/Corporate_Social_Responsibility.pdf (05.10.2014)
- Jones, T. M., Wicks A. C., Freeman, R. E. (2001). Stakeholder Theory: The State of Art. – *The Blackwell Guide to Business Ethics*. (Ed.) Bowie N. E. Blackwell Publishing, pp 19–37.
- Jätkusuutliku indeksi tulemused. Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum. [WWW]
<http://www.csr.ee/2013-tulemused> (01.11.2014)
- Kalev, L., Jakobson, M., Saarts, T. (2008). Eesti poliitiline kultuur: alusväärtused. – *Riigikogu Toimetised*. Vol 18. [WWW]
<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=13601&highlight=Eesti,poliitiline,kultuur&op=archive2> (20.11.2014)
- Kas jätkusuutlik ja vastutustundlik ettevõtlus on müüt? Intervjuu Vastutustundliku Ettevõtluse Foorumi eestvedaja ja tegevjuhi Marko Silleriga. (2013). BDO Eesti. [WWW]
<http://bdo.ee/2013/09/kas-jatkusuutlik-ja-vastutustundlik-ettevotlus-on-muut/> (28.09.2014)
- Khan, M. T., Khan, N. A., Sheraz, A., Mehfooz, A. (2012). Corporate Social Responsibility (CSR) – Definition, Concepts and Scope (A Review). – *Universal Journal of Management and Social Sciences*. Vol. 2, no. 7, pp 41–52.
- Kohalik omavalitsus haldussüsteemis. Siseministeerium. [WWW]
<https://www.siseministeerium.ee/kov/> (19.11.2014)
- Kooskora, M. (2004). Estonia – Incubating Radical Political and Economic Change. Pp 195–208. *CSR Across Europe*. Eds. A. Habisch, J. Jonker, M. Wegner, R. Schmidpeter. Springer Verlag: Germany.
- Kooskora, M. (2006). Perceptions of Business Purpose and Responsibility in the Context of Radical Political and Economic Development: The Case of Estonia. – *Business Ethics: A European Review*. Vol. 15, no. 2, pp 183–199.
- Kooskora, M., Hiller, T., Omair, K. (2005). Perceptions of Corporate Social Responsibility among Estonian Business Organisations. – *EBS Review*. No. 20, pp 74–87.

- Krediidiasutuse bilanss. (2014). Finantsinspeksioon. [WWW] http://www.fi.ee/koond/bilanss_kred.php (20.11.2014)
- Krediidiasutused. Finantsinspeksioon. [WWW] <http://www.fi.ee/index.php?id=286> (20.11.2014)
- Kuningas, A. Vastutustundliku ettevõtluse tegevuskava 2012–2014. Ettekanne. (2012). Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. <https://www.kpmg.com/EE/et/Seminarid/Documents/CSR-seminar-Ahti-Kuningas.pdf> (02.11.2014)
- Labor Force with Tertiary Education. World Bank. [WWW] <http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TERT.ZS> (21.11.2014)
- Lu, W., Chau, K. W., Wang, H., Pan, W. (2014). A Decade's Debate on the Nexus between Corporate Social and Corporate Financial Performance: A Critical Review of Empirical Studies 2002–2011. – *Journal of Cleaner Production*. Vol. 79, pp 195–206.
- Luihto, K. (1996). Post-Soviet Managers at the Gate of the European Union – Estonia's Managers' EU Opinions under a Magnifying Glass. Turku: Turku School of Economics and Business Administration.
- Luik, H. H. (2013). Väliskapital pageb Eestist, kas võtame laenu? – Ärileht, 1. detsember 2013. [WWW] <http://ekspress.delfi.ee/news/arvamus/hans-h-luik-valiskapital-pageb-estist-kas-votame-laenu-taiendatud-lopposa?id=67175484> (20.11.2014)
- Majanduse Pulss 2013. (2013). Balti riike iseloomustab kindlustustunne. KPMG. [WWW] <https://www.kpmg.com/EE/et/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Majanduse-Pulss/Documents/majanduse-pulss-2013-est-veeb.pdf> (02.11.2014)
- McGuire J. B., Sundgren, A. (1988). Corporate Social Responsibility and Firm Financial Performance. – *Academy of Management Journal*. Vol. 31, no. 4, pp 854–872.
- Meyer, H. (1999). When the Cause is Just. – *Journal of Business Strategy*. Vol. 20, no. 6, pp 27–31.
- Meyer, J. W., Rowan, B. (1977). Institutional Organisations: Formal Structure as Myth Ceremony. – *American Journal of Sociology*. Vol. 83, no. 2, pp 340–363.
- Missioon ja tegevus. Säästva Eesti Instituut Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus. [WWW] <http://www.seit.ee/et/organisatsioon/missioon-ja-tegevus> (01.11.2014)
- Mitchell, R. K., Agle, B. R., Wood, D. J. (1997). Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What really counts. – *The Academy of Management Review*. Vol. 22, no. 4, pp 853–886.

- MKM: vastutustundlik ettevõtlus on oluline argument nii töötajatele kui partneritele. (2014). Majandus- ja Kommunikatsiooni ministeerium. [WWW] <https://www.mkm.ee/et/uudised/mkm-vastutustundlik-ettevotlus-oluline-argument-nii-tootajatele-kui-partneritele> (22.02.2015)
- Moskowitz, M. R. (1972). Choosing Socially Responsible Stocks. – *Business and Society Review*. No. 1, pp 71–75.
- Mändmets, M. E. (2011). Consumers' Approach to Corporate Social Responsibility in Estonia. Project report. Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum. [WWW] <http://www.csr.ee/upload/fck/Consumers-perceptions-about-CSR-in-Estonia-Mandmets-1.pdf> (10.11.2014)
- Möödunud aastal Eesti kaubavahetus vähenes. (2014). Eesti Statistikaamet. [WWW] <http://www.stat.ee/72534> (20.11.2014)
- Noorkõiv, T., Gröön, T. (2005). Corporate Social Responsibility: The Concept and its Status Regionally and Nationally in Central and Eastern Europe and Estonia. – *EBS Review*. Winter 2004/Spring 2005, no. 19, pp 59–72.
- Okechukwu, E. (2013). Is Stakeholder Theory Really Ethical? – *African Journal of Business Ethics*. Vol. 7, no. 2, pp 79–86.
- Oliver, C. (1997). Sustainable Competitive Advantage: Combining Institutional and Resource-based Views. – *Strategic Management Journal*. Vol. 18, no. 9, pp 697–713.
- Orlitzky, M., Schmidt, F. L., Rynes, S. L. (2003). Corporate Social and Financial Performance: A Meta-analysis. – *Organization Studies*. Vol. 24, no. 3, pp 403–441.
- Our Commitment to Sustainable Development. (2004). World Bank. [WWW] <http://siteresources.worldbank.org/ESSDNETWORK/Resources/481106-1129303936381/1777397-1129303967165/chapter4.html> (05.10.2014)
- Our Common Future. Report of the World Commission on Environment and Development. (1987). United Nations. [WWW] <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm> (05.10.2014)
- Parket, I. R., Eilbirt, H. (1975). Social Responsibility: The Underlying Factors. – *Business Horizons*. Vol. 18, no. 4, pp 5–10.
- Peloza, J. (2009). The Challenge of Measuring Financial Impacts from Investments in Corporate Social Performance. – *Journal of Management*. Vol. 35, no. 6, pp 1518–1541.
- Rainey, D. L. (2006). Sustainable Business Development: Inventing the Future through Strategy, Innovation, and Leadership. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Realo, A. (2012). Kultuur klassiruumis. [WWW] <http://www.teretere.eu/kultuur-klassiruumis/#7> (21.11.2014)
- Reinhardt, F. L., Stavins, R. N., Vietor, R. H. K. (2008). Corporate Social Responsibility Through an Economic Lens. – *Review of Environmental Economics and Policy*. Vol. 2, no. 2, pp 219–239.
- REL 2011: Eesti kodanike osatähtsus on elanikkonas suurenenud. (2012) Eesti Statistikaamet. [WWW] <http://www.stat.ee/64305> (13.11.2014)
- Rogers, J., Philippe, C. (2013). The Tax Burden of Typical Workers in the EU 27. [WWW] <http://www.newdirectionfoundation.org/TaxLiberation2013.pdf> (09.11.2014)
- Rääsk, E. (2005). The Stakeholder Concept and the Perception of CSR among Estonian Companies. – *EBS Review*. Winter 2004/Spring 2005.
- Sarapik, R. (2014). Top100: Mis on Eesti suurim firma? – Äripäev, 24. november. <http://www.aripaev.ee/uudised/2014/11/24/top100-mis-on-eesti-suurim-firma> (11.01.2015)
- Schwaiger, M. (2004). Components and Parameters of Corporate Reputation – An Empirical Study. – *Schmalenbach Business Review*. Vol 56, no. 1, pp 46–71.
- Scott, R. W. (1995). *Institutions and Organisations*. Thousand Oaks: Sage.
- Scott, R. W., Meyer, J. W. (1983). The Organization of Societal Sectors. In J.W. Meyer and W. R. Scott, *Organizational Environments: Ritual and Rationality*. Pp 129–153. Beverly Hills: Sage.
- Sen, S., Cowley, J. (2013). The Relevance of Stakeholder Theory and Social Capital Theory in the Context of CSR in SMEs: An Australian Perspective. – *Journal of Business Ethics*. Vol. 118, pp 413–427.
- Shen, C., Chang, Y. (2009). Ambition versus Conscience, Does Corporate Social Responsibility Pay off? The Application of Matching Methods. – *Journal of Business Ethics*. Vol. 88, pp 133–153.
- Siller, M. (2013). Vastutustundlik ettevõtetus Eestis. Ettekanne. [WWW] <http://www.ekja.ee/failid/337.pdf> (09.11.2014)
- Sisemajanduse koguprodukti revisjon 2014. aastal. (2014). Eesti Statistikaamet. [WWW] <http://www.stat.ee/79710> (21.11.2014)
- Starik, M., Rands, G. P. (1995). Weaving an Inregrated Web: Multilevel and Multisystem Perspectives of Ecologically Sustainable Organizations. – *Academy of Management Review*. Vol. 20, no. 4, pp 908–935.

- Statistika: ametiühingute keskliidu liikmeskond väheneb. Tööandjate Keskliit. [WWW] <http://www.employers.ee/ru/paevakorral/16383-statistika-ametiuehingute-keskliidu-joud-haeaeubub> (21.11.2014)
- Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted. Statistikaameti andmebaas. [WWW] <http://www.stat.ee/> (02.11.2014)
- Stieb, J. A. (2009). Assessing Freeman's Stakeholder Theory. – *Journal of Business Ethics*. Vol. 87, pp 401–414.
- Suggett, D., Goodsir, B. (2002). Triple Bottom Line Measurement and Reporting in Australia: Making it Tangible. Melbourne: The Allen Consulting Group.
- Surroca, J., Tribo, J. A., Waddock, S. (2010). Corporate Responsibility and Financial Performance: The Role of Intangible Resources. – *Strategic Management Journal*. Vol. 31, no, 5, pp 463–490.
- Sustainability: A Guide to Triple Bottom Line Reporting. (2003). Group 100. [WWW] http://www.group100.com.au/publications/G100_guide-tbl-reporting2003.pdf (20.10.2014)
- Sustainability Reporting Guidelines. Global Reporting Initiative. [WWW] <https://www.globalreporting.org/resource/library/G3-Sustainability-Reporting-Guidelines.pdf> (05.10.2014)
- Sustainability Reporting Guidelines 2002. (2002). Global Reporting Initiative. [WWW] <http://www.epeat.net/documents/EPEATReferences/GRIguidelines.pdf> (15.10.2014)
- Säästev areng. Riigikantselei. [WWW] <https://riigikantselei.ee/et/saastev-areng> (01.11.2014)
- Säästva arengu seadus. Vastu võetud Riigikogus 22. veebruaril 1995. a – RT I 1995, 31, 384.
- Teenused. Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum. [WWW] <http://www.csr.ee/teenused/> (01.11.2014)
- The ILO and Corporate Social Responsibility (CSR). ILO. [WWW] http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/@multi/documents/publication/wcms_116336.pdf (05.10.2014)
- Turban, D. B., Greening, D. W. (1996). Corporate Social Performance and Organisational Attractiveness to Prospective Employees. – *Academy of Management Journal*. Vol. 40, no. 3, pp 658–672.
- Turukapitalisatsioon. Nasdaq OMX. [WWW] <http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?pg=capital&lang=et> (21.11.2014)

- Uudised. (2012). Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum. [WWW] <http://www.csr.ee/Uudised-page-55/Vabariigi-Valitsus-kinnitas-riikliku-vastutustundliku-ettevotluse-tegevuskava-id-206/> (05.11.2014)
- Uudiskirja arhiiv. (2007). Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum. [WWW] <http://www.csr.ee/uudiskirja-arhiiv/#page53> (01.11.2014)
- Vastutustundlik ettevõtlus Eestis. Näidete kogumik. (2012). Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum. Tartu: AS Ecoprint.
- Veersalu, L. (2011). The Importance of Corporate Social Responsibility in Estonian Consumers' Purchasing Decisions. Bachelor's Thesis. Tallinn University's Baltic Film and Media School.
- Visser, W. (2005). Revisiting Carroll's CSR Pyramid: An African Perspective. – *Corporate Citizenship in a Development Perspective*.
- WACOSS Model of Social Sustainability. Western Australian Council For Social Service Inc. [WWW] http://www.wacoss.org.au/Libraries/State_Election_2013_Documents/WACOSS_Model_of_Social_Sustainability.sflb.ashx (19.10.2014)
- Weber, M. (2008). The Business Case for Corporate Social Responsibility: A Company-level Measurement Approach for CSR. – *European Management Journal*. Vol. 26, no.4, pp 247–261.
- What about Estonia? The Hofstede Centre. [WWW] <http://geert-hofstede.com/estonia.html> (21.11.2014)
- What Does Business Think about Corporate Social Responsibility? Part I: Attitudes and Practices in Estonia, Latvia and Lithuania. (2005). World Bank. [WWW] http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2011/11/01/000333038_20111101233215/Rendered/PDF/410100REPLACEM05B0what0does0busines.pdf (02.11.2014)
- What is Corporate Responsibility? OECD. [WWW] <http://www.oecd.org/corporate/mne/corporateresponsibilityfrequentlyaskedquestions.htm> (05.10.2014)
- What is CSR? United Nations. Industrial development organization. [WWW] <http://www.unido.org/en/what-we-do/trade/csr/what-is-csr.html> (05.10.2014)

LISAD

Lisa 1. Ametiühingute keskliidu liikmete arv

Aasta	Liikmete arv	Muutus liikmete arvus, %	Muutus 6 aastaga
2006	43 776		-32%
2007	39 185	-10	
2008	38 068	-3	
2009	35 878	-6	
2010	33 031	-8	
2011	30 646	-7	
2012	29 852	-3	

Allikas: (Statistika: ametiühingute...)

Lisa 2. Turukapitalisatsiooni arvutamine

Ettevõte	30.12.2013 seisuga, tuhat eur
Arco Vara	6 638
Baltika	22 315
Ekspress Grupp	33 968
Harju Elekter	46 980
Merko Ehitus	127 440
Nordecon	32 295
Olympic Entertainment Group	281 473
PRFoods	27 078
Silvano Fashion Group	105 198
Skano Group	5 489
Tallink Grupp	599 697
Tallinna Kaubamaja	215 865
Tallinna Vesi	238 000
KOKKU	1 742 436

2013. aasta SKP: 18 738 800 tuhat eurot

Turukapitalisatsiooni suhe SKP-sse: $1\,742\,436 / 18\,738\,800 = 9,3\%$

Allikas: (Turukapitalisatsioon)

Allikas: (Sisemajanduse koguprodukti... 2014)

Lisa 3. Hofstede kultuuridimensioonide hinnangud Eestis, Venemaal ja Rootsis (maksimum 100 punkti)

Dimensioon	Eesti	Venemaa	Rootsi
Individualism	60	39	71
Maskuliinsus	30	36	5
Võimudistants	40	93	31
Ebamäärasuse vältimine	60	95	29

Allikas: (What about Estonia?)